Anul VII. 1 Octomvrie—1 Noemvrie, 1913. Nr. 17—19.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIEAŢA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

REDACTOR:

Dr. NICOLAE BĂLAN.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: SIBIIU, STRADA REISSENFELS, 11.

CUPRINSUL:

SIBIIU.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

1913.

Anul VII. 1 Octomvrie — 1 Noemvrie, 1913. Nr. 17—19.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei.
Un număr 50 fil.

IN FAȚA NOILOR TULBURĂRI BISERICEȘTI DIN ROMÂNIA.

Abià s'au liniștit valurile marilor tulburări din biserica ortodoxă a României, și iată, se descarcă o nouă furtună asupra ei. Doi agenți ai catolicismului dd. *C. Cerndianu* și preotul caterisit *St. C. Păunescu,* acuză într'un articol, publicat în «*România Creștină*» (30 Sept. 1913) pe episcopul *Nicodim* al Hușilor și pe arhimandritul *Iuliu Scriban* de erezie pentru publicarea «*Micei Biblii*». Glasul acestor agenți ai catolicismului a ajuns la urechea unor dușmani personali ai «ereticilor» și urmarea a fost că un membru al Sf. Sinod, arhiereul *Evghenie Piteșteanu,* a adus chestia în sf. Sinod, iar acesta, cu majoritate de voturi, a decis că «Mica Biblie» e eretică și că alcătuitorii ei trebuiesc destituiți. In acest sens sf. Sinod a făcut o cerere pozitivă către d. ministru al cultelor.

Cine cunoaște vieața actuală a bisericii din România, rămâne uluit în fața acestui moment neașteptat.

Cum se poate să fie declarați eretici doi dintre cei mai idealiști, mai luminați și mai harnici membri ai clerului superior din România? — astfel ne întrebăm noi, cari cunoaștem ortodoxia credinței acestor oameni, bogata activitate literară și pastorală a lor și pe cari i-am socotit printre foarte puținii reprezentanți adevărați ai vieții creștine din România?

In fața acestui moment, care ne tulbură și ne revoltă adânc sufletele, ne simțim datori să ne spunem și noi cuvântul.

Convingerea noastră e că: *Nu considerații de ordin religios și teologic au provocat acest nou «scandal bisericesc» ci, ca și cu*

prilejul «scandalului sinodal» abià încheiat anul trecut, motive personale, izvorîte din ură neîmpăcată, au dat naştere şi scandalului din jurul «Micei Biblii».

Cunoaştem şi noi «*Mica Biblie*». Apariţia ei ne-a produs o vie bucurie, şi noi am recomandat-o tuturora, ca o carte folositoare de suflet.

Cunoaştem şi critica dlor Cernăianu şi Păunescu, dar o găsim neîntemeiată. Cele câteva greşeli ale Micei Biblii, pe cari le relevă recensia, sunt atât de neînsemnate, încât noi, ca teologi cari judecăm lucrurile sfinte fără patimi personale, susţinem cu toată tăria, că ele nu alterează întru nimic doctrina bisericii noastre şi sunt departe de a constituì o erezie, fiind cele mai multe «variante de text», de felul cărora găsim foarte multe în diferite ediţii ale Bibliei.

Critica e pornită din motive de ură personală şi nu dovedeşte absolut nimic ceeace nu s'ar puteà trece în contul micilor greşeli, pe cari le are orice carte.

Că unele citate nu se găsesc în Biblie la locurile indicate, această învinuire i s'a adus şi Bibliei dela Petersburg, celei dela Blaj şi celei dela Buzău şi încă chiar de mitropolitul Şaguna, care, la edarea Bibliei de Sibiiu, a comparat textele româneşti de până acì cu textele nemţeşti, greceşti şi slavone.[1] Iar că mica Biblie dă şi icoane neorientale, — învinuirea aceasta i se poate aduce cu acelaş drept şi Bibliei lui Şaguna, care cuprinde şi ea icoane după *Dorè,* ca şi Mica Biblie.

Oameni serioşi însă n'au ridicat până acum acuzaţii de acest fel şi faptul, că ele se ridică acum, se explică numai din motive personale.

Că alcătuitorii ar fi jignit în Prefaţă pe membrii sf. Sinod, e o acuzaţie, care ni se pare tot aşa de forţată, ca şi toate celelalte de până acì.

---

[1] «Eu — zice Şaguna — începând a tipărì Biblia română după cea dela Moscova (Petersburg), n'am pregetat a o asemănà cu cea sloveană şi grecească, şi iată am aflat, că în mai multe locuri nu se potriveşte cu cea sloveană, care în toate corespunde celei greceşti. Caută numai în a doua carte a lui Moisi la Eşire cap. 36, şi asemenează textul slovean cu cel românesc şi te vei convinge, că numai până la al 8-lea stih se potriveşte în parte cu textul slovean, dar apoi celalalt cuprins nici decum, şi că dela al 8-lea stih nu mai sunt stihuri în cel slovean. Capul 37 aşişderea are alt cuprins în Biblia sloveană, decât în cea română, şi asta fără stihuri. Ş. a. m. d. Vezi «Corespondenţa lui Şaguna» de O. Ghibu în «Telegraful Român», 1905 pag. 527.

Ne miră radicalismul exagerat al sf. Sinod faţă de Mica Biblie, mai ales că sf. Sinod a făcut în cărţile sale bisericeşti greşeli cu mult mai multe şi mai mari. Nu putem să nu relevăm câteva din aceste greşeli, cari dovedesc, dacă nu altceva, cel puţin, că sf. Sinod n'are dreptul să ridice acuzaţii împotriva altora. Iată d. e. câteva specimene din ediţia penultimă a *Psaltirei* publicată de sf. Sinod (1895): «Iară eu am zis întru *prosperitatea* mea» (Ps. 29), «*Celebraţi* pe Domnul în alâută» (Ps. 32) «Cel ce ai mântuit pe mişelul şi pe *mizerul* dela *impilatorul său*». *(34)*. «Inrăutăţi la cea din urmă se vor *extermină*» (35), «Judecă-mă Doamne şi *sprijină cauza mea*» (42), «*Favoarele acordate* de Dumnezeu Israelitenilor» ( ), «*Fetele împăraţilor sunt între damele Tale de onoare Doamne*» (44).

Tot aşa de imposibil e redactat şi *Evhologiul* sf. Sinod, cu *a replăsmuì* (pg. 514), *a dedicà* o biserică sf. X (449), acest *stimat templu* (539), *te conjur cu numele* marelui Dumnezeu (430), *ploi binetimpurezate* (556), *mizericorde* Doamne (556), *camerele noastre să fie abundând de provizii* (570), *teroarea se învestă cu binecuvântarea* (454) [1] ş. a.

Cum vine acum sf. Sinod, care a publicat astfel de lucruri, să declare eretici pe doi din cei mai luminaţi teologi, pentru o carte, care n'are nici pe departe atâtea greşeli, câte au publicaţiile oficiale şi obligate ale sf. Sinod?

Ni se pare că s'a depăşit cu totul terenul *creştinesc* al discuţiei, trecându-se pe acela al patimelor vulgare, şi ni se pare că implacabilii acuzatori ai Micei Biblii, nu s'au pătruns de nici un cuvânt al acesteia şi că nu şi-au dat seamă nici de următoarele cuvinte ale Apostolului Pavel, citate la pg. 352 a acestei cărţi, pe care, oricât va condamnà-o sf. Sinod, noi o vom întrebuinţà cu conştiinţa liniştită până când va apăreà vre-una mai desăvârşită: «Ingăduiţi-vă unul pe altul, şi de are cineva a se jeluì asupra altuia să-i ierte. Precum Hristos v'a iertat pe voi, aşa iertaţi şi voi. Dar mai presus de toate, îmbrăcaţi-vă cu dragostea, care este plinătatea desăvârşirii, şi pacea lui Dumnezeu să domnească în inimile noastre. Iată care e chiemarea voastră. Toate câte faceţi, fie cu cuvântul, fie cu fapta, spre slava şi numele Domnului Isus Hristos să le faceţi». (Către Coloseni, c. III, V. 13—17).

[1] Vezi O. Ghibu «Limba noilor cărţi bisericeşti», Sibiiu 1905, pg. 64 şi urm.

Nădăjduim că dl C. Dissescu, ministrul cultelor, va găsì modalitatea de a apărà biserica ortodoxă română de o nouă nenorocire care pe noi, cei de aici, ne-ar mâhnì adânc.

Sibiiu, în 5 (18) Noemvrie 1913.

Dr. Nicolae Bălan,
profesor de teologia dogmatică și morală la Seminarul «Andreian». Redactorul «Revistei Teologice».

Dr. Aurel Crăciunescu,
profesor de studiul biblic al vechiului și noului Testament.

Dr. Silviu Dragomir,
profesor de istorie bisericească.

Dr. Onisifor Ghibu,
fost profesor la seminarul «Andreian», inspector al învățământului primar din arhidieceza ort.-rom. a Transilvaniei.

Dr. Ioan Lupaș,
fost profesor la seminarul «Andreian», protopresbiter al Săliștei.

Dr. theol. et. phil. Pavel Roșca,
profesor la seminarul «Andreian».

F. Thomas.

CHESTIUNI VITALE.

XI.

Ce crezi tu despre Hristos?

Celce m'a văzut pe mine, a văzut pe Tatăl.
Nimeni nu vine la Tatăl decât prin mine.
Isus Hristos.

La prima vedere s'ar părea că asupra acestei chestiuni toți trebuie să fie de acord: Nu-i oare Hristos figura cea mai curată, cea mai dulce și cea mai atrăgătoare, care a existat vre-odată pe pământ, — fie că, adresându-se mulțimilor și plin de o imensă compătimire le învită să vină la El ca la păstorul cel bun — fie că, întâlnind o mulțime de bolnavi nu scăpă ocazia de a-i vindecà? Niciodată inima omenească nu va vibrà mai la unison cu alte inimi. Privirea, vorbele, gesturile, tot felul său de a fi, respiră cea mai mișcătoare simpatie. Nu poate vedeà o suferință, fără s'o simtă imediat. Înaintea mormântului lui Lazăr, plânge cu Marta și Maria. Când vede cortegiul funebru al fiului văduvei din Nain, nu poate suportà această priveliște, oprește convoiul și redă sărmanei mame pe fiul ei iubit. Ce iubire, pe de altă parte, când vede pe micuții copii venind la El, și pe care discipolii caută să-i îndepărteze! El îi ià pe genunchi și-i îmbrățișează cu inima deschisă. Nici o vorbă, nici o acțiune, nici un pas, care să nu fie inspirat de iubire. Din iubire a urcat colina din Golgota, spre a murì pe ea pentru noi.

Inţelegem, prin urmare, cum îndată s'a format un grup de oameni plini de admiraţie pentru Hristos şi hotărîţi să-l urmeze. Apostolii sau simpli discipoli, toţi salută în el pe Invăţătorul lor iubit. Ataşamentul lor merge atât de departe, încât ei sunt gata să renunţe la toate pentru el. Şi dacă e nevoie să meargă la moarte pentru numele lui, nu vor ezită de a o face.

De atunci se numără cu miile, apoi cu sutele de mii şi cu milioanele chiar, aceia care îl iau drept Mântuitorul lor adorat; şi asta în toate clasele societăţii: săraci sau bogaţi, ignoranţi ori savanţi. Putem afirmà, fără teamă de a fi contrazişi, că pe pământ nu e nume mai iubit ca al lui Isus Hristos. Petutindeni azi, la orice latitudine şi în toate rasele, El numără partizani înflăcăraţi. Şi dacă i-aţi întrebà: Ce credeţi voi despre Hristos? v'ar răspunde fără şovăire: E fiinţa căreia îi dăm totul, fiindcă îi datorăm totul.

Lucru ciudat, simpatia aceasta a câştigat chiar pe oameni cu cele mai diferite convingeri religioase. Dovadă Congresul religiunilor ţinut la Cicago acum câţiva ani. Acì, reprezentanţii cei mai distinşi ai tuturor religiunilor n'au simţit nici o greutate în ascultarea rugăciunii domneşti rostită la deschiderea şi închiderea Congresului. Toţi au recunoscut prin asta că rugăciunea aceasta e cea mai desăvârşită rugăciune care a ieşit din gura omului vre-odată.

În acelaş congres, un mare rabi nu s'a temut să strige: «Ori cum, în numele şi în persoana aceasta a lui Isus, bine înţeles, se află un aşa izvor de binecuvântări şi de înălţare morală, încât nu pot pricepe motivul, care împedecă pe Ebrei de a-l recunoaşte ca cel mai mare şi mai iubit dintre învăţătorii lor iluştri».

Tot în adunarea aceasta mulţi brahmani au declarat că Isus Hristos e adevăratul unificator al omenirii.

In faţa acestui curent simpatic care creşte neîncetat, cum se face oare că vedem un altul diametralmente opus, care şi el merge din zi în zi crescând? Cum se face că Isus Hristos, dela apariţia lui, a stârnit cea mai puternică şi mai îndârjită ură? Căci ştim cu toţii ce opoziţie înverşunată s'a ridicat contra lui, chiar dela primele vorbe. La început fu o opoziţie surdă, ascunsă; inimicii începură a-l urmărì prin obiecţiuni sau întinzându-i curse. La fiecare val de iubire din partea lui Isus, se ridică şi un val de ură din partea adversarilor săi, până în ziua în care aceştia demascându-se, aţâţară poporul să-i ceară moartea.

La cuvintele pline de iubire ale lui, ei au răspuns furioşi prin cuvintele pline de ură: Ia-l! ia-l! Răstigneşte-l! Răstigneşte-l! — Iar când fù pironit pe cruce, în prada suferinţelor celor mai grozave, mai avură şi cruzimea de a venì să-l insulte, ridiculizându-i

opera de iubire: A mântuit pe alții — strigau ei — să se mântuiască acum pe sine însuși și atunci vom crede!

Murind Hristos, adversarii lui ar fi trebuit să se liniștească; de obiceiu așa se întâmplă cu dușmănia omenească. De loc; ei continuară să-l prigonească și în persoana discipolilor. Sub pretext de inconsecvențe și infidelități constatate la aceștia din urmă, se uniră (deși uneori plini de ură unii contra altora), dându-și toate silințele spre a face să dispară de pe pământ acest nume urît. Pretutindeni și în toate epocele curentul acesta de împotrivire s'a arătat când în chip violent și grosolan când sub forme mai mult sau mai puțin subtile; căci pretutindeni Hristos trebuie distrus, fiindcă numele lui umple pe om acum de ură, după cum adineaori îl umpleà de iubire. In privința aceasta a rămas celebru marele Voltaire: Să sdrobim pe infamul, ziceà el, vorbind de Isus Hristos. Se știe câte întruniri se țin și azi chiar sub diferite pretexte, contra lui Hristos și operii lui.

Duceți-vă și întrebați pe acești adversari, ce cred ei despre Hristos. Numai să fie sinceri și să se cunoască pe ei înșiși, și vă vor răspunde energic: Vrem să-i distrugem numele, deoarece ne stânjenește!

E drept că între aceste două categorii de oameni: deoparte amicii înflăcărați și de alta inimicii pasionați ai lui Isus Hristos, există o altă clasă de persoane, — cea mai numeroasă la noi — clasa indiferenților. Ei nu iau pe Isus ca învățător al lor, dar nici nu-i fac vre-un rău; uneori chiar simt față de el o vie admirație. Nu sunt mai puțin răi însă ca adevărații inimici. E absolut imposibil să rămâi indiferent în fața lui Hristos. Fără să-și închipuie, în fond, ei îi sunt adevărați adversari. Lucrul acesta se va arătà îndată ce vor aveà a alege între interesul lor și al lui Hristos, sau când acesta, prin conștiința lor, le va arătà cutare sau cutare greșală săvârșită de ei. Ca și dușmanii, cei indiferenți, sunt gata să zică: Nu vrem ca acesta să domnească asupra noastră! Ce credem noi despre Hristos?! vă vor răspunde, dacă-i întrebați: E un frumos tip de om, căruia nu-i refuzăm admirația noastră, cu condițiune însă ca să ne lase în pace!

Nu, nu, cu toate aparențele contrare, Hristos aveà dreptate să spună că va fi pentru unii un liman de mântuire și pentru alții o piatră de scandal, zdrobind pe toți aceia pe care nu-i va mântuì. El a împărțit omenirea în două curente, care nu se vor puteà contopì niciodată, după cum nici întunerecul nu se poate unì cu lumina. Și de ce asta? Cauza e adâncă și voiu căutà s'o explic cât mai lămurit posibil. In fața lui Hristos e în joc Dumnezeu însuș. Intrebând pe cineva: Ce crezi tu despre Hristos? însemnează a-l întrebà: Ce crezi despre Dumnezeu și ce vrei să

fie El pentru tine? La urma urmei, iubirea sau ura aceasta se adresează nu lui Hristos, ci lui Dumnezeu însuş. Dincolo de Hristos ei ating pe Dumnezeu. O! ştiu că sunt şi excepţiuni. Sunt oameni foarte drepţi, care nu cred în Hristos şi care totuş cred în Dumnezeu, care alungă pe cel dintâi ca Mântuitor, dar sunt hotărîţi să se lase conduşi de cel din urmă. Şi totuş eu am convingerea intimă, că cei cari judecă astfel sunt o rară excepţie; şi mă îndoesc chiar dacă, cu o cunoştinţă mai exactă despre Hristos, ar persistà în îndoelile lor. Această cunoştinţă cred că i-ar face să constate că autoritatea lui Hristos e în perfect acord cu conştiinţa lor. Insă aceasta nu e alta decât autoritatea lui Dumnezeu. Şi atunci cum să nu contopeşti aceste două autorităţi într'una singură şi să proclami în Hristos pe Dumnezeu întrupat?

Marele Vinet a exprimat admirabil ideia aceasta când a zis: «Toţi sunteţi încredinţaţi că în persoana lui Adam omenirea a săvârşit un păcat, pe care îl repetă fiecare din membrii ei. Şi care e păcatul acesta? E păcatul de a negà pe Dumnezeu. Ce zic? mai rău: Păcatul acesta constă în a zice: Există Dumnezeu, dar mă voiu purtà ca şi cum n'ar existà. Păcatul acesta e fundamental; el este izvorul tuturor păcatelor.

«Dacă Adam şi Eva n'au răstignit pe nimeni, e că n'aveau pe cine răstignì; însă dacă nu cu mâinile, totuş cu inima ei au înfipt din momentul acela crucea, pe care aveà să-şi deà sufletul Fiul lui Dumnezeu! Şi dacă nu l-au răstignit pe El, au răstignit adevărul al cărui reprezentant sfânt e din eternitate. Insă, adevărul sau cuvântul acesta s'a făcut trup. Dumnezeu s'a făcut om. Un om, în care adevărul se sălăşluià în toată plenitudinea, a apărut între oameni şi îndată a atras şi a concentrat asupra lui toată ura, pe care o poate întimpinà adevărul, adică o ură de moarte, deoarece când urăşti adevărul, nu-l urăşti numai pe jumătate. Şi dacă adevărul a fost urît de nefericitul nostru strămoş, când îl obligà doar să-şi recunoască dependenţa, cum să nu fie urît de urmaşii lui, pe care îi constrânge şi mai mult să-şi recunoască căderea! Apariţia lui aţâţă orgoliul omului, partea trupească a lui şi toată revolta ascunsă şi permanentă contra drepturilor lui Dumnezeu. Câţi duşmani numără adevărul, tot atâţi ucigaşi numără şi Hristos. Ori de câteori ar apăreà din nou pe pământ, indiferent de loc, de atâteaori şi pretutindeni ar fi dat morţii. In faţa lui Isus Hristos e vorba dacă eşti sau nu al lui, dacă te dai lui Dumnezeu sau te păstrezi pentru tine însuţi, dacă abzici sau domneşti, dacă exişti sau nu.

«Isus e soarele lumii spiritelor. Fără el nu e lumină în vieaţa omenească, ci numai întunerec şi desnădejde. Nici drum pe care să mergi la Dumnezeu, nici o cunoştinţă despre Dumnezeu, nici

o mângăiere trainică, nici o speranţă; iar ca unică direcţiune a vieţii: întâmplarea, fantazia şi imboldurile cele mai contradictorii ale instinctelor celor mai opuse. Oricine vreà să stingă soarele, e duşman omenirii, şi nu ştiu dacă am puteà aveà chiar în lumea aceasta infernală, unde nu mai ştim ce să urîm, un duşman mai crud şi mai nemilos ca acesta. Principiul răului, în dorinţa lui ucigătoare de suflete n'a putut dorì vre-odată unei creaturi ceva mai oribil şi mai funest de cum doreşte omul acesta (dacă numai unul) oamenilor şi lui însuş.

«Cine ştie dacă unii duşmani ai lui Hristos nu-şi mărturisesc în taină grozăvia faptelor lor şi dacă la înştiinţarea lui Gamaliel: «Băgaţi de seamă să nu vă răsboiţi cu Dumnezeu», — n'ar fi ispitiţi să răspundă: «Taci, nebunule! Nu vezi că tocmai asta vrem şi noi?»

Acest citat, cam lung poate, ne pune pe adevăratul teren. Intr'adevăr nu numai că Hristos ne descopere pe deplin pe Dumnezeu, dar îl şi apropie atât de mult de noi, încât graţie lui îl recăpătăm şi-l avem din nou, pe când înainte îl pierdusem. Hristos redă omului pe Dumnezeu din trei puncte de vedere: Din punct de vedere moral, intelectual şi practic. Inainte de el, Dumnezeu erà pentru om ca un vârf inaccesibil, de care-l despărţiau prăpăstii nepătrunse. Hristos umple aceste prăpăstii şi restabileşte relaţiunile rupte dintre Creator şi Creatură.

Mai întâi de toate, din punct de vedere moral: Din cauza păcatului, Dumnezeu devenise inaccesibil omului. Acesta, simţindu-se vinovat, căută mult timp să fugă de Dumnezeu, suspinând amar după el. Spăimântat de un Dumnezeu, cătră care totuş se simţià atras, căută să se ascundă dela faţa lui, ca Adam după arborii grădinii. Neputând izbutì, încercă să uite pe Dumnezeu, lăsându-se absorbit de alte preocupări. Dar înzadar. Atunci scoborî pe Dumnezeu la nivelul lui, punând pasiunile şi defectele lui în Dumnezeu, crezând că în chipul acesta va astupà prăpastia deschisă. Şi acì sforţările lui rămaseră inutile. Dumnezeu nu deveneà mai accesibil. Din contră, păreà că fuge mereu, deoarece conştiinţa omenească, desgustată de aceste divinităţi inferioare, nu se puteà liniştì. Ea continuà să turbure pe om, arătându-i despărţirea lui de Dumnezeu. Atunci, turburat din ce în ce mai mult, omul încercă să astupe prăpastia umplând-o cu ofrande. Alese tot ce aveà mai preţios, fructele cele mai suculente, animalele cele mai grase, apoi pe proprii lui copii, până la fiul întâiu născut. Nu făcù nimic. Prăpastia erà tot adâncă, imensă şi nepătrunsă. Omul se simţià mai departe de Dumnezeu ca oricând. Şi chiar cu cât erà mai conştiincios şi mai scrupulos, cu atât mai inaccesibil îi apăreà şi Dumnezeu; căci pata creaturii apăreà cu

atât mai respingătoare, cu cât sfinţenia creatorului se arătă mai mare şi mai desăvârşită. O! cine ar puteà spune suferinţele omului în căutarea lui Dumnezeu, bâjbăind în toate părţile şi negăsindu-l nicăeri? Cine ar puteà povestì neliniştea, desnădejdea, care turbură şi azi pe toţi aceia, care ar vreà să intre în raport cu Dumnezeu, fără să izbutească, din cauza vinovăţiei, care apasă asupra lor? Vârful orbitor rămâne cu toate astea ascuns după noi.

Intr'adevăr, abisul moral aduce un altul: abisul intelectual. Despărţirea morală dintre Dumnezeu şi om l-a adus pe acesta din urmă să-şi facă despre Dumnezeu idei ciudate, uneori grosolane chiar şi fără nici un raport cu realitatea. Raţiunea, neavând o bază morală, se lăsă dusă în reverii, pe care cu greu ni le putem închipuì. Odată concepù un Dumnezeu abstract, necuprins ca Dumnezeul — Idee — Idea ideilor, a lui Platon, care nu spune nimic inimii, nici mai ales conştiinţei; altădată, din contră, asemenea unei paseri, căreia i-am tăiat aripile, se târî pe pământ, iar divinitatea îi apărù sub forma respingătoare a unui obiect de metal sau de piatră. Cu cât imaginea erà mai urîtă şi mai hîdoasă, cu atât apăreà mai sfântă, căci reprezentà cu atât mai bine imaginea divină. Adesea omul concepù pe Dumnezeu ca o fiinţă crudă, ca un adevărat tiran, a cărui fericire constă în a face pe supuşi să sufere, fără a se îngrijì de suspinurile sau de strigătele lor de nelinişte. Sau, din contră, şi-l reprezintă ca un Dumnezeu bun, faţă de care poţi face ori ce ţi place, deoarece e prea bun ca să-şi pedepsească făpturile, pe cari le ştie cât sunt de slabe şi incapabile de a se conduce.

Trebuie să studiem, în privinţa aceasta, istoria religiunilor, spre a ne convinge până la ce punct se poate înşelà omul, dacă e lăsat în propriile lui forţe, când e vorba de concepţiunile lui despre Dumnezeu. Istoria aceasta e o lungă înşirare de erori mai mult sau mai puţin caraghioase, iar câte-odată te întrebi cum o fiinţă inteligentă ca omul a putut inventà asemenea absurdităţi cu privire la un subiect aşa de serios. E adevărat că multe din aceste concepţiuni conţin o parte de adevăr şi reprezintă o parte din divinitate. Ele sunt însă dovada vizibilă a abisului intelectual, care desparte pe om de Dumnezeu. Să tot facă omul şi să tot spună el, despărţirea morală de Dumnezeu îl împiedecă în mod absolut de a concepe în chip desăvârşit pe acesta din urmă. Ochiul interior, conştiinţa, e întunecat, a devenit orb, tot corpul e învăluit în negură şi e obligat să meargă pe dibuite.

Marele muzicant Saint-Saëns scrià, nu de mult, într'o lucrare, care a făcut mult sgomot: «Oricât de departe ar puteà merge ştiinţa, ea tot va trebuì să recunoască o limită, unde lumina ei nu va mai pătrunde. Atunci se zice: iată Dumnezeu! Dar în

fiecare zi lumina ştiinţei pătrunde din ce în ce mai mult în necunoscut şi s'a ajuns la ceva înspăimântător: Pe măsură ce ştiinţa înaintează, Dumnezeu se îndepărtează. Acum El e în inima infinitului, inatingibil şi inaccesibil, afară de atingerile raţiunii imprudente, ceeace însemnează că ştiinţa, continuând să înainteze, Dumnezeu va continuà să se îndepărteze şi va sfârşì prin a pierì».

Fraze într'adevăr pline de superficialitate, deoarece arată până la ce punct, chiar un spirit luminat dela sfârşitul veacului XIX-lea se poate înşelà asupra lui Dumnezeu, când pretinde a se lipsì de Hristos. Cine ar îndrăznì, dar, să tăgăduiască existenţa lui Dumnezeu, sub pretext că nu poate fi cuprins de simţuri? Sunt atâtea lucruri în lumea materială, pe care le ştim că există, fără să le fi văzut vre-odată. Cum se poate negà deci existenţa lui Dumnezeu, pe motiv că n'a apărut niciodată la vârful lunetei unui astronom? Nu ştie oare spiritualul scriitor francez, că Dumnezeu nu e ceva material şi n'are corp? Până şi cel din urmă elev din şcoalele noastre i-ar puteà ţineà o lecţie în privinţa aceasta.

Dumnezeu e inaccesibil conştiinţei şi raţiunii omului, dacă sunt lăsate în propriile lor puteri. Nu-i de mirat deci că nu e accesibil nici inimii. La abisul moral şi intelectual se adaugă un al treilea, ca urmare al celor două dintâi: Dumnezeu în vieaţa practică, în realitatea de toate zilele, apare nespus de departe de om. In loc să simţă pe Dumnezeu foarte aproape de sine, încălzindu-i inima şi luminându-i vieaţa, omul şi-l reprezintă ca fiind cu totul depărtat, iar vieaţa i se pare tristă şi singuratică. Când suferă, n'are pe nimeni căruia să-i încredinţeze chinul lui; când e vesel, nimeni nu vine să se bucure cu el; când îşi ridică ochii în sus, ochi plini de îndoială şi nelinişte, nu întâlneşte nici o privire prietenească, ci vederea i se izbeşte de o boltă de aramă, care pare că-l sdrobeşte. Spaţiul infinit, care se întinde deasupra capului său, e gol, grozav de gol; iar dacă se concentrează în sine însuş — ceeace evită cât mai mult posibil — observă un gol şi mai spăimântător, dinaintea căruia se întoarce îngrozit.

Poate că şi tu eşti în starea asta, iubite cetitor! In cazul acesta, vei înţelege uşor valoarea infinită a operii lui Isus Hristos, dacă-ţi spun că scopul lui venind pe pământ, a fost să astupe succesiv aceste abisuri, apropiind pe Dumnezeu de om, sau mai de grabă — căci în realitate Dumnezeu nu e departe, ci aproape foarte aproape de noi — rupând legătura care-l împiedecă de a vedeà pe Dumnezeu, spre a i-l arătà foarte aproape de el. Şi asta a putut-o face numai el şi în modul cel mai desăvârşit. Prima lui lucrare, într'adevăr a fost de-a astupà abisul moral, făcând pe om să se împace cu Dumnezeu. Moartea lui pe cruce n'a avut alt scop decât de-a expià păcatul omului, de a-i luà prin urmare

vinovăţia, care apăsà asupra lui şi a-l aruncà în braţele lui Dumnezeu. A făcut-o însă fără să aducă nici cea mai mică vătămare conştiinţei, deoarece în moartea lui pe cruce, păcatul a fost lovit în chipul cel mai aspru. Dumnezeu nu s'a învoit cu răul; din contră, l-a condamnat cu ultima rigoare spre a-l desvelì în toată gravitatea lui.

Tot aşa în Golgota, Dumnezeu n'apare ca o fiinţă slabă, care-şi închide ochii şi uită ofensa adusă lui. Hristos n'a venit să înlăture teama oamenilor, descoperindu-le un Dumnezeu indulgent, care se fereşte să-şi înspăimânte făpturile, ca şi cum teama aceasta ar fi o superstiţie păgână. Din contră, ne-a făcut să recunoaştem un Dumnezeu sfânt, ai cărui ochi sunt foarte limpezi spre a vedeà răul, de care omul are dreptate să se teamă, cât timp nu e împăcat cu el. Şi, fie zis în treacăt, acest Dumnezeu e cu mult mai demn de respectul, iubirea şi adorarea noastră.

In acelaş timp, graţie sacrificiului expiator, Hristos dă iertare din partea lui Dumnezeu oricui vreà s'o ceară şi s'o primească: căci, dacă Dumnezeu loveşte păcatul aşa de tare, iartă pe păcătosul penitent, pe care-l iubeşte cu o iubire nesfârşită.

Insă, cine zice împăcare, zice apropiere. Impăcându-ne cu Dumnezeu, Hristos ne apropie de el, ne deschide întrarea spre tronul dumnezeesc, dă păcătosului o astfel de pace, o aşa siguranţă în Dumnezeu, încât chiar conştiinţele cele mai scrupuloase şi mai luminate se pot linişti, şi asta în mod desăvârşit înaintea Sfântului Sfinţilor. Chiar acei care se cunosc mai bine şi care îşi pot constatà mai bine vinovăţia faţă de cerinţele legii dumnezeeşti, au dreptul să se apropie fără teamă de Dumnezeu, şi încă cu cea mai veselă încredere, căci au întâlnit privirea plină de blândeţe şi de iubire a Aceluia, care le-a iertat totul.

Dar, odată astupat primul abis, se astupă şi al doilea: abisul intelectual. Nu că discipolii lui Isus Hristos îşi pot da seama perfect de bine de natura şi atributele lui Dumnezeu, deoarece acì e un mister, care va subsistà în tot timpul şederii lor pe acest pământ. Dar întrebări ca acestea: Unde e Dumnezeu? Ce e Dumnezeu? Ce face Dumnezeu? Cum a putut existà Dumnezeu? din eternitate? şi atâtea altele, pentru ei nu se mai pun. Ei numesc pe Dumnezeu cu un nume, care i mulţămeşte în totul, Dumnezeu e Tatăl lor — li-i deajuns atât — căci numele acesta răspunde la toate întrebările pe care şi le puneau altădată.

El e Tatăl lor, un tată a cărui iubire o cunosc şi în serviciul căruia simt o puternică bucurie. Un Tată iubit şi sfânt, un Tată Atotputernic: iată ce le-a descoperit Hristos. Cum să nu se bucure, învăţând să cunoască o asemenea Fiinţă, care de sigur ni se va arătà într'o zi în chip şi mai desăvârşit şi va potolì toate însetările legitime care ne turbură inima!

Nimic mai ciudat decât să vezi cum după cunoştinţa morală a lui Dumnezeu, urmează îndată cunoştinţa intelectuală. In chestiunile acestea conştiinţa e ochiul inteligenţei. Cuprinzând pe Dumnezeu moralmente, însemnează a-l cuprinde totdeodată şi intelectualmente.

De asemenea, se poate spune că foarte adesea — de obiceiu, aş zice — îndoielile intelectuale au o cauză morală şi provin din îndoieli morale.

Dar n'am terminat. Redându-ne pe Dumnezeu moralmente şi intelectualmente, Isus Hristos ni-l redă în mod practic şi în chipul cel mai însemnat. Acest Dumnezeu, care erà imposibil de cunoscut; acest Dumnezeu necuprins, care erà atât de depărtat înainte, apare prin răscumpărarea lui Isus Hristos, ca un Dumnezeu foarte aproape de om. Natura, spaţiul infinit, cari îi păreau altădată goale şi tăcute, se umplu de prezenţa lui. Omul îi poate vorbì chiar cu blândeţe, iar Dumnezeu îl ascultă. Poate să-i spună totul, să-i povestească totul, să se descarce asupra lui, să-l facă părtaş vieţii lui, şi o face cu bucurie.

Această prezenţă a lui Dumnezeu îi devine chiar aşa de dulce, aşa de necesară, încât ar murì fără ea. Deasemenea, când vre-o greşală ni-l acopere pentru un moment, observă îndată şi face tot posibilul spre a-l regăsì.

Altădată conştiinţa îi erà o voce străină, exterioară, impersonală, care i se adresà de sus, dela distanţă. Nu vedeà în ea o voce plăcută şi cunoscută. Acum, din contră, această voce a luat un caracter personal, direct, cu totul altul. E o voce cunoscută, care porneşte din ascunzişurile fiinţei lui, e însăşi vocea părintelui iubit, de care ascultă cu bucurie, căci poruncile lui sunt porunci de iubire; voinţa lui, de acum înainte, pentru el totdeauna e bună, plăcută şi desăvârşită.

Inainte de a cunoaşte pe Isus Hristos, Dumnezeu erà pentru om ca soarele de iarnă, care străluceşte în unele momente, dar pare departe prin faptul că razele fiind oblice, dau puţină lumină, fără căldură, şi nu pot topì gheţarii din timpul iernii. Natura pare moartă, paserile tac şi se ascund după arborii desfrunziţi sau acoperiţi de zăpadă. Iată însă că deodată se produce o transformare: natura îşi reià vieaţa, zăpada se topeşte, paserile încep să ciripească vesele. Livezile înverzesc şi se acoper cu flori, arborii par'că se renasc; iar această transformare s'a produs, fiindcă soarele îşi trimite razele direct pe pământ.

Dumnezeul, pe care Hristos îl dă omului, e un Dumnezeu de aproape, e soarele de vară, care luminează, încălzeşte şi înveseleşte totul. Altădată erà frig, erà întunerec în suflet, acum e cald şi lumina luminează de sus.

Altădată erà noapte, acum e ziuă. Altădată moarte; acum, vieaţă. Asta-i experienţa pe care o fac toţi, care au întâlnit într'adevăr pe Hristos. Acesta le-a transformat vieaţa, pătrunzându-o cu însuş Dumnezeu.

Dacă-i aşa, înţelegeţi acum de ce mulţi oameni resping pe Hristos şi încearcă chiar lucruri imposibile, spre a-l alungà din orizontul vederilor lor. Işi dau perfect de bine seamă că, introducând pe Isus în vieaţa lor, introduc pe Dumnezeu şi-l iau ca stăpân. Lucrul acesta nu l vor de loc; mai bine să moară, decât să consimtă la asta, deoarece ei pretind că-s liberi şi trăiesc cum le place. Intr'adevăr starea lor naturală e păcatul şi în ea le place să fie. Cum să primească un Dumnezeu, care declară răsboiu păcatului? Dumnezeu i-ar împiedecà prea mult în vieaţa lor culpabilă. Ideea unui martor al faptelor şi gândurilor lor celor mai ascunse, le e urîtă. De acì răsboiul, pe care-l fac lui Hristos, iar prin el, lui Dumnezeu însuş.

Ce crezi tu despre Hristos? Aceasta e întrebarea, pe care îmi permit să ţi-o pun azi, iubite cititor! După răspunsul, pe care-l vei dà, vei învăţà a te cunoaşte pe tine însuţi direct, vei decide de soarta ta, vei alege lumina veşnică, care e Dumnezeu, sau noapte veşnică, care e părăsirea definitivă a lui Dumnezeu.

Acum 19 veacuri, vorbind de venirea sa pe pământ, Isus a zis: «Judecata lui Dumnezeu e că lumina a venit în lume şi oamenii au iubit întunerecul mai mult decât lumina, deoarece faptele lor erau rele. Căci tot celce face rele, ureşte lumina şi nu vine la lumină, ca să nu se vădească faptele lui. Iar celce face adevărul vine la lumină, ca să arete lucrurile lui, că sunt lucrate în Dumnezeu.»

Dim. I. Cornilescu.

PROPAGANDA UNAŢIEI.

(Sfârşit).

b) La Românii din Partium.

Sub «*Partium*» înţelegem acì acele părţi din Ungaria, cari se extind dela Carpaţii bihoreni până spre Tissa şi dela Marmaţia până la Murăş. Aceste ţinuturi căpătară această numire, decând dominaţiunea principilor ardeleni se extindeà şi peste aceste locuri.

Fiind aceste ţinuturi locuite cu prevalenţă de Români, cari stau în imediata vecinătate şi legătură cu Românii ardeleni, — istoria lor bisericească — naturalmente — e strâns legată de cea ardeleană. Deci — cele ce le-am arătat acolo — în rubrica precedentă, — în cea mai mare parte — sunt aplicabile şi la soartea bisericească din părţile ungurene — din Partium.

1. Episcopia din Oradea-mare.

Din timpurile cele mai vechi Românii din aceste părţi au stat sub mitropolia ortodoxă de Alba-Iulia. Ortodoxia acestor locuitori poate să ajungă până la Menumorut (900), carele (după Notarul Anonim XX) răspunse lui Arpad, că ţeara sa o ţine din graţia imperatorului constantinopolitan încă dela protopărinţii săi, — prin urmare el şi în privinţa bisericească a trebuit să atârne dela Patriarhia bizantină.

Ohtum (1000—1038) botezat la episcopia din Vidin a ridicat în oraşul Mareşiana din dreapta Murăşului (Csanád) o mânăstire ortodoxă a Stului Ioan şi alta a Stului Georgie.

La 1391 Baliţia (Balcu) Vodă şi Drag-Meşter fundează şi dotează cu mai multe domeniuri mânăstirea ortodoxă a Stului Mihail în Marmaţia, confirmată de Antoniu patriarhul din Constantinopole, — şi întărită de Vladislav II la a. 1494 şi 1498, — ca supusă Arhiepiscopului din Ardeal. Se înţelege de sine, că după obiceiul ortodox în atari mânăstiri avute — cum erà şi a Stului Mihail din Marmaţia, — Priorii de multeori erau Arhiereii sfinţiţi, cari în cazuri extraordinare săvârşeau şi funcţiuni episcopale. De acì găsim urme de episcopi ortodocşi prin Marmaţia încă din timpurile vechi.

Dr. I. Ardelean în Ist. Diecezei oradane (I 94—95) demustră, că între şapte episcopii ortodoxe ce au existat înaintea Ungurilor în aceste locuri şi în Bihor, a fost episcopat de ritul oriental (foarte probabil).

Dar biserica ortodoxă din aceste părţi (— ca şi în Ardeal —) a fost persecutată mult din partea episcopului catolic din Oradea-mare. Această episcopie catolică erà dotată cu domenuri, ce cuprindeau mai multe sute de sate locuite mai peste tot de Români ortodocşi, peste cari, episcopul catolic fiind totdeodată şi domn pământesc şi şi şef politic al comitatului (Főispán), exercià nu numai jurisdicţiune politică şi dominală peste locuitorii acelor comune, dară făceà şi presiune fizică (cu bătăi, închisori etc.) asupra bieţilor creştini să treacă la catolicism.

N'avem loc destul acì d'a descrie toate nevoile ce au păţit creştinii noştri pe timpurile acelea dela proselitismul catolic, ci aflu potrivit a îndrumà la descrierea lor în Istoria bisericească gr.-cat. a Orăzii mari de Dr. I. Ardeleanu, din carea vedem în special şi aceea, cum o seamă de voivozi şi cnezi români (ca şi în Banat) au trebuit să treacă la catolicism, şi numai poporul a rămas credincios bisericei avitice.

Dar n'a fost destul — şi peste cap — cu persecuţiunile catolice: a trebuit să cadă peste credincioşii noştri şi ispitele reformaţiunei.

Principii ardeleni extinşi cu dominaţiunea lor şi peste Partium, au întins — presiunile lor — de reformaţiune şi asupra ortodocşilor ca şi asupra catolicilor cari au fost lipsiţi până şi de episcopatul lor din Oradea-mare.

Nici acì nu mai repet durerile creştinilor noştri îndurate din partea reformaţilor, pentrucă le-am descris — pe cât am putut în capitolul Reformaţiunei. Iar dacă mai e ceva de observat, este că în Partium au concurs cu proselitismul lor şi Reformaţii din Ungaria superioară, şi n'au încetat cu urgia lor asupra Românilor, până când armele victorioase ale împăratului Leopold I n'au slăbit influenţa Reformaţilor.

Ei dar acum venì altă nevoie asupra Românilor — în loc de reformaţiune — Unaţia.

Acţiunea unaţiei în Partium ca şi în Ardeal — sub auspiciile cardinalului Collonich — se începù cu restaurarea episcopatului catolic din Oradea-mare, de unde episcopii catolici ţineau la lozinca: «jugul ce l-am suferit noi dela Reformaţi — purtaţi-l acum voi — Românii — dela noi»!

Dupăce Rutenii sucumbaseră unaţiei, — episcopul unit de Munkacs, Iosif de Camillis, căpătă dela episcopul catolic din Oradea-mare Aug. Benkovics la a. 1693 de trei ori provocare, ca să vină la Orade, să-i ajute d'a convertì pe Românii din dieceza sa la biserica catolică.

Camillis acesta mărturisì, că venind la sine călugărul administrator din Dobricin, anume Isaia, însoţit de un alt preot român, ca să supună pe Românii bihoreni jurisdicţiunii sale, — a denumit pe numitul *Isaia* — 1694 — de vicar peste Românii bihoreni.

La a. 1695 sosind Camillis la Orade, a ţinut adunare de preoţi, cu cari a încheiat unaţia sub episcopia de Munkacs. Tot aşa făcură şi cei dela Sătmar! Ei! dară episcopul catolic dela Orade sub pretext, că aceşti Români cad în dieceza sa, pretinde dela ei decime.

Asta a fost apoi apă rece peste focul proselitismului catolic.

Episcopii sârbeşti dela Arad, folosindu-se între altele şi de sarcina decimelor ce pretindeà episcopul catolic, au desmântat pe Români dela unaţie, — readucându-i mai pe toţi eară la ortodoxie.

Deochindu-se aşadară unaţia din cauza decimelor, curtea imperială — ca să scape unaţia — la a. 1737 oprì pe episcopii catolici de a mai luà decime dela Românii uniţi.

Stând această oprelişte, episcopii catolici Nicolau Chaki şi Paul Forgacs — nu mai aveau interes de a mai supune pe Români jurisdicţiunii sale de-a dreptul, — ci se învoiră, ca Românii să aibă episcop de ritul oriental din sinul lor — dar numai ca vicari ai episcopatului catolic.

Deci la a. 1748 se denumì de episcop unit Meletie Kovacs[1] dar numai ca sufragan celui romano-catolic din Orade — cu congrua de 1500 fl. din venitele episcopatului catolic. El fù consacrat prin episcopul Muncaciului — Olasovski după ritul oriental la a. 1750. Dar poziţiunea lui cea ermafrodită dintre episcopul catolic şi credincioşii săi de ritul oriental, — apoi împrejurarea, că episcopii catolici, în calitatea lor şi de domni pământeşti, nu încetau dela extorsiunile poporului, carele pe la a. 1751 se întoarse iară la ortodoxie — încât chiar după conscripţiunea oficioasă — nu rămaseră decât opt parohii unite, — trebuiră să provoace pretensiunea independenţii episcopului unit de cel romano-catolic.

După moartea lui Meletie, întâmplată la a. 1770, îi succese noului episcop *Moise Dragoşi* a câştigà dela Maria Theresia la a. 1776 episcopia unità independentă de cea romano-catolică.

O serie de episcopi uniţi dela Orade, tot bărbaţi eruditi şi devotaţi atât bisericei lor, cât şi naţiunii române, au ridicat această episcopie la un nivou demn de emulaţiune.

Moise Dragosy 1775—1787.

Moise Dragosy[2] din Turda, a fost preot în Orade, devenind după moartea lui Meletie vicar — la cinci ani de vacanţă fù la a. 1775 denumit de episcop, — consacrat de Gr. Maior. El câştigând domeniul Belényes-Beiuş cu un venit de 22,000 fl. (astăzi mai adaugă o nulă = 220,000 fl.) din cari sistemizà un capitlu de cinci canonici (Aaron, Simon, Horvath, Farkas şi Beregi — tot nume maghiare, se vede, că şi pe atunci existau Reuniuni de maghiarizare), dotà preoţii cu câte 50—150 fl. şi restaurà reşedinţa, ce există şi astăzi. El ridică parohiile unite la 56 cu 20, 465 suflete, şi murì la a. 1787.

Ignatie Darabant 1788—1805.

Ignatie Darabant, născut din Sălagiu (poate din familia nobilă Darabant de Káplony et Tur), a fost vicar al diecezei Făgăraşului sub Rednic, Maior şi Bobb, şi fù denumit de episcop al diecezei oradane la a. 1788 în contra concurentului rutean Szavnicki, consacrat fiind prin episcopul Bobb. El regulă salarele şi quartirele canonicilor, restaură seminarul şi edifică biserica catedrală, — apoi îmbunătăţì şi salarele preoţilor, ridicându-le peste tot la 150 fl.

---

[1] Meletie Kovacs se zice a fi de origine macedo-română. Se poate, că pe atunci erau în Orade mulţi neguţători macedo-români, cari au şi edificat biserica cea pompoasă ortodoxă de acolo. Poate că la chiemat Faur, din care familie a fost şi un fundator pentru stipendii. Meletie Kovacs a fost preot în Orade.

[2] Trage-se acest Dragosy din familia nobilă Dragosi de Toplitza? — nu se ştie, — pentrucă istoricii bisericeşti uniţi nu-l notează cu predicat, — cu toate că mai toţi următorii lui Dragosy au fost nobili.

La moartea lui întâmplată la 31 Oct. 1805 parohiile unite erau la număru 68. Seria canonicilor în timpul său ne arată următoarele nume: Godsa, Vulcan, Iosif şi Zaharia Szilágyi, Magyari, Pocsi, Radnothi, Bran şi Cornelli.

Samuil Vulcan 1807—1839).

Urmă apoi *Samuil Vulcan* denumit în 7 Iunie 1807 şi consacrat prin episcopul Bobb. El erà născut în Blaj, — dar se zice că se trage din familia boeronală Vulcan de Sinca. El făcù studiile teologice la st. Barbara în Viena, şi ajunse vicar general al lui Darabant. Prima lui grije a fost ridicarea salarelor preoţeşti până la 360—600 fl. ceeace nu puţin contribuì la înmulţirea parohiilor unite. El a înfiinţat gimnaziul din Beiuş cu o fundaţiune de 75,000 fl., provăzând pe studenţii de acolo cu pâne. A fost mare protector al bărbaţilor literaţi români (Şincai, Clain, Maior, Cicăndeal etc). a căror scripte parte mare le-a adunat în biblioteca sa, unde se află până acum. Dieceza se mărì cu 72 comune române desmembrate din dieceza ruteană a Muncaciului, prin ce numărul total se suì la 179 parohii cu 122,000 suflete. El murì în etate de 81 ani la 25 Dec. 1839.

Vasilie Baron Erdélyi 1842—1862.

La 2 August 1842 se denumì de episcop al diecezei oradane *Vasilie Erdélyi*[1] consacrat prin episcopul Leményi. El a reparat biserica catedrală, ce arsese, şi luă parte activă la cererile Românilor pentru egala îndreptăţire, în care privinţă excelează cu petiţiunea din Ianuarie 1850 către domnitor, în care cere a se numì Impăratul şi Regele totdeodată şi Mare-Duce al Românilor. El fù ridicat la rangul de baron şi murì la 27 Martie 1862.

Iosif Popp Szilagyi 1862—1873.

După Erdélyi urmà ca episcop al Oradei *Iosif Pop Szilagyi de Illesfalva,* denumit la 12 Noemvrie 1862 şi consacrat de metropolitul Şulutz la 3 Maiu 1863. El repară turnul catedralei, şi excelă prin hiperzelul său pentru unaţie, ceeace se vede mai cu seamă din Istoria sa despre credinţa Românilor, Blaj 1845.[2] El murì la 5 August 1873.

Ioan Oltean 1874—1877.

In locul lui Pap-Szilagyi venì ca episcop la Orade, *Ioan Oltean,* transmutat fiind acì dela episcopia Lugojului, dară la a. 1877 murì de idropie în etate numai de 38 de ani, lăsând desoluţiune mare în averea diecezană.

---

[1] Existà mai multe familii nobile Erdélyi cu predicatele de Keresztur, Kolozsvár, Somkerek etc.

[2] Să citàm acì numai un pasagiu (pag. 88): «Groaznică cu adevărat va fi judecata acelora înaintea lui D-zeu, cari sau au inceput neunirea, sau o apără pe aceea. Cari aşa sunt de neobraznici (sic!) şi fără ruşine, cât împotriva pravilei, împotriva cărţilor biserice;ti zic: cumcă nu ei s'au despărţit dela Roma, fără Roma dela ei etc.»

Mihail Pavel 1872—.[1]

In locul risipitorului Olteanu venì cruţătorul *Mihail Pavel nobil de Peterite,* carele-şi făcuse studiile la S. Barbara, şi ajunse vicar al Marmaţiei, apoi episcop la Gherla, de unde la 23 Dec. 1872 fù transmutat la Oradea-mare. El acì nu numai reparà deficitele antecesorului său — dar prin o economie raţională înmulţì şi venitele episcopale, din cari apoi făcù institute şi fonduri pentru cultură în valoare aproape de o jumătate milion floreni. Meritele lui, cari se vor înmulţì şi de acì înainte până mai trăiesc, le va glorificà posteritatea.

2. Episcopia de Gherla.

Mai înainte de a încheià capitlul acesta, să revenim la înfiinţarea şi instalarea metropoliei unite de Alba-Iulia şi Făgăraş la a. 1855, în urma căreia pe lângă episcopia de Oradea-mare se mai înfiinţară două episcopii sufragane la Gherla şi la Lugoj. La episcopia Gherlei se incorporară comunele române din dieceza Muncaciului, o parte din dieceza Ardealului şi din dieceza Orăzii — peste tot 638 parohii cu 410,000 suflete.

Primul episcop la Gherla a fost *Ioan Alexi* (1855—1863), apoi *Ioan Vancea* (1865—1872) ales metropolit la Blaj; după aceea *Mihail Pavel* (1873—1879) carele trecù la dieceza Orăziimari şi în fine dela a. 1879 *Dr. Ioan Szabó,* carele guvernează dieceza şi în prezent.[1]

Episcopii din Gherla fiind mai puţin dotaţi — n'au putut să se înalţe la crearea de instituţiuni mai însemnate, ci au avut destulă grije cu instituirea celor mai de lipsă organe, precum a capitlului, a Seminarului, a îmbunătăţirei venitelor preoţeşti etc.

Despre episcopia Lugojului vom tractà în capitlul următor:

c) La Românii din Bănat.

Ungurii la venirea lor au atacat pe Glad alias Vlad ducele Românilor, carele învins fiind a promis lui Arpad (895) supunere şi credinţă, şi aşa a rămas stăpân peste ţinutul dintre Murăş şi Dunăre, dela Tisa până la Orşova.

Un descendente al său Ochtum, carele stăpânià dela Criş până la Dunăre şi dela Tisa până la Vidin, îşi aveà reşedinţa sa în Maroşiana din ripa dreaptă a Murăşului cu o mănăstire ortodoxă închinată sfântului Ioan, ce depindeà de metropolia din Vidin, — la a. 1021 fù atacată de armata Regelui Stefan — pentrucă — cum zice Anonimul Notar — (c 9. etc.) pururea s'a împotrivit regelui, — sau după cum credem noi, pentrucă n'a

[1] Inşirarea evenimentelor ajunge numai până la timpul când a scris autorul acest studiu, de acolo încoace le pot completà cetitorii. N. R.

trecut la religiunea catolică, la carea trecuse regele. — El în urma tradării lui Sunad (sau Csanad) învins fiind, fù omorît, iară muierea, averea şi cetatea trecură în posesiunea lui Sunad, dela care şi cetatea Maroşiana se numì Csanad, unde se înfiinţă episcopia Catolică a Csanadului — astăzi cu reşedinţa în Timişoara.

Banatul Timişoarei — însă — se administrà ab antiquo prin Knezi, cari aveau universitatea lor în Caransebeş, unde erà şi episcopia lor ortodoxă, ce mai înainte depindeà de metropolia din Vidin, iară mai târziu de cea ardeleană din Alba-Iulia. — Drepturile autonome ale Knezilor din opt districte bănăţene se subsumă în privilegiul lor dela a. 1457.

Cu înfiinţarea imperiului bulgaro-român (1185) ţările valahe din stânga Dunării deveniră măr de ceartă între domnitorii bulgaro-valahi şi între regii Ungariei — înteţiţi de papii dela Roma să le ocupe pentru catolizare. — Dar toate încercările acestea rămaseră fără rezultate stabile.

Pentru guvernarea Banatului Regii denumiau Bani, cari la început se numiau ai Severinului, mai pe urmă ai Timişoarei. Aceşti Bani — fiind mai cu seamă din tagma clericală catolică, fireşte propagau catolicismul între locuitori, cu preferinţă între Cnezi. Li-a şi succes a converti o samă dintre ei mai cu samă pe cei mai poţiori, precum au fost: Bizere, Heem, Fiat, Talian, Macskasi, Muthnoki, Gerliczi, Iosika ş. a. — dar mulţimea cnezilor şi poporul rămaseră credincioşi ortodoxiei pe lângă episcopii lor din Caransebeş, Timişoara, Lipova şi din mănăstirile cele multe ascunse prin munţii Banatului, — până ce dădură Turcii peste ei făcându-şi din instituţiunile cneziale — tabula rasă!

Eroul Ioan Corvinul înfruntà pe Turci mai cu samă cu cnezii Banatului şi ai Haţegului, etc. — dar nice el — crescut la curtea regească — nu erà scutit de spiritul proselitismului, ceeace se vede şi din diploma sa din a. 1456 dată Vladicăi Ioann de Kapha dela Şoimuş, Deva şi Hunedoara. — (vezi Pič. Abst. der Rumänen p. 220).

Sub Ioan Corvinul episcopul Matheiu dela Sebeş (?) converti 30,000 suflete la catolicism (vezi Cipariu, Acte şi fragm. pag. XVI.) [1]

După curăţirea ţării de Turci, Banatul depopulat se colonizà prin Nemţi, Francezi, Italiani şi alţi catolici, iară moşiile odinioară cneziale devenite în administraţiunea fiscală, se vândură pe preţuri bagatele la Unguri, Armeni, Nemţi, Sârbi şi Macedo-români înavuţiţi prin liferările la armatele beligerante, acum magnaţi un-

[1] Pe la a. 1594 Vlădica Todor a fost conducătorul unei oaste de 4500 armaţi pentru alungarea Turcilor din Bănat (Schwicker Temescher Banat. p. 190) Todor acesta să fi purtat titlul de episcop al Ienopolei, (Hunfalvy).

guri. — Mai trecură încă de mainainte — şi Sârbii din Basca în Bănat, iară Românii rămaseră mai cu samă în părţile muntene.

Prin coloniştii nemţi, francezi şi bulgari catolici se înrădăcină — în Bănat — catolicismul, ca şi în Ardeal prin coloniştii saşi. — Sic vos non vobis. — Excepţiune se făcu cu militarizarea, care a mântuit o parte bună din Bănat pentru autochtonii români. Granita militară în Bănat se înfiinţă deodată cu a Slavilor meridionali, pe cari îi apărau privilegiile lor de proselitismul catolic, de care apoi şi grănicerii bănăţeni români au rămas nebântuiţi.

Unaţia cea adevărată în Bănat s'a întrodus numai prin misionarii episcopiei unite din Oradea-mare pe nesimţite. Intre aceşti misionari a excelat unul (nomina sunt odiosa), carele pe la anul 1846—1847 cutrierà Banatul cu proselitismul său, încât episcopii sârbeşti, cari ocupaseră şi ierarhia română din Bănat, de frică că pierd pe toţi ortodocşii români din Bănat, câştigară pe acei misionari cu vre-o câteva mii de floreni (din cari el pretindeà un rest şi după 1848), când apoi trecând la neuniţi lucrà în misiune inversă. — Pe timpul foametei dela anii 1863—4 ţăranii lipsiţi din mai multe comune căpătară un împrumut dela stat ce se folosì de-a face presiune să treacă la unaţiă, — uniţii câştigând mai multe comune din Caraş, când se luară dela neuniţi mai multe biserici şi moşii bisericeşti. — In urma reclamărilor neunite ministerul ungar — pe lângă o interpretare îngustă a §-ului 7 din legea XX a anului 1848, restituì bisericile neuniţilor, iară în privinţa moşiilor ocupate, se îndreptară pe calea procesului civil — dar fără efect.

La a. 1855 cu ridicarea metropoliei unite — se instituì şi episcopatul sufragan în Lugoj, la care pe lângă Banatul temeşan se adause şi comitatul Hunedoarei în extensiunea de astăzi, — peste tot dieceza aceasta are 159 parohii cu 92,175 suflete (vezi Şematismul din a. 1891).

Primul episcop al acestei dieceze a fost Alexandru *Dobra*. carele murind la a. 1870 testà toată averea sa de circa 80,000 fl, diecezei sale. Lui îi urmà Ioan *Oltean* în a. 1870, care fu mutat la Orade în a. 1873; i-a urmat în a. 1874 Victor *Mihályi* de Apsa — şi dupăce acesta fù ales de metropolit la Blaj, în locul său venì actualul episcop Dr. Demetriu *Radu*.

Concluziune la Unaţiă.

Lăsând la o parte discuţiile dogmatice peste tot şi îndeosebi cele ce ne despart pe noi de uniţi, — precum sunt: Primatul — asima — purgatorul şi purcederea, — să ne restrângem numai la întrebarea, — că în celelalte — ce foloase şi pagube ne-a adus Unaţia?

Dintre toţi literaţii uniţi, pe cari i-am cetit, aflu, ca Dr. A. Gramma, în Istoria bisericei române unite (Blaj 1884 pag. 94) mai potrivit a subsumat urmările folositoare ale Unaţiei — se înţelege din punctul său de vedere cel mai optimistic. — Din expunerile lui extragem momentele, cele mai însemnate:

1. Că biserica Română s'a eliberat de jugul Calvinilor.

2. Că prin contactul cu Roma s'a desvoltat literatura naţională.

3. Foloasele materiale.

Să vedem acuma ce zice în privinţa aceasta şi istoricul Hurmuzaki, fireşte şi el din punctul său pesimistic.

Pe scurt luat el (în Geschichte der Rumänen II. pag. 221) e de părere: «că Uniunea cu biserica Romei a despicat naţiunea română în două tabere şie-şi duşmănoase, şi abătându-o dela gravitaţiunea naturală — erezită din vechime — spre orient, i-a dat o direcţiune aversă — şi străină de tradiţiunile sale. — Pentrucă — pe când uniţii căzură în absolutismul papal — acesta împiedecă multă vreme şi pe neuniţi dela exerciarea drepturilor legate cu constituţiunea sinodală a bisericii orientale, — devenind pradă persecuţiunilor nu numai străine, dar chiar şi a fraţilor săi uniţi. — Unaţia înfiptă ca un ic în corpul naţiunii române, a fost binevenită numai celor trei naţiuni politice ale Ardealului, a căror ligă nu o a putut alterà nici Unaţia — pânăce principiile liberale din a. 1848 nu trecură şi peste unaţiă la ordinea zilei etc.» [1]

Poate că aici exagerează şi unii şi alţii, — iară combinând daunele şi foloasele — vom aflà adevărul undeva la mijloc.

Aşadară să nu mai încriminăm trecutul — carele n'a stat nici în voia nici în puterea noastră. — Ci să luăm prezentul — cum e, — şi să căutăm a trage din el şi pentru viitor foloasele cele mai raţionale — şi unii şi alţii şi la un loc cu toţii.

Avem două metropolii — una unită cu aproape un milion de suflete şi cu trei episcopii, şi una ortodoxă cu peste un milion şi jumătate suflete şi cu două episcopii. Avem în fruntea lor arhierei culţi şi devotaţi nu numai pentru biserica lor, dar şi pentru naţiunea română peste tot, — ceeace ne mângăie şi pentru tristul trecut. Emulaţiunea nobilă între ambele confesiuni ne îndemnizează unitatea pierdută. Unitatea religioasă — între împre-

---

[1] Cu mult mai aspru caracterizează unaţia chiar autorităţile literare unite, precum: Samuil Clain (Ist. bis.), Sincai (Chron. 1699 şi 1701), Laurianu (Magaz. ist.), Bărnuţiu (Discursul din 15 Maiu în Blaj), Papiu Ilarianu (Ist. Românilor) s. a.

Dar nici uniţii n'au să se supere, că cea mai mare parte a Românilor a rămas în ortodoxiă, pentrucă numai ortodoxismul român le dă şi lor un sprijin puternic de a-şi conservà ritul oriental, şi chiar şi naţionalitatea română în nobila rivalitate.

jurările de astăzi — nu mai e posibilă; — tocmai pentru aceea orice încercare de reunire cade în sfera chimerică.

Mai sunt și alte națiuni — chiar maghiarii — împărțiți în patru confesiuni — dar aceasta nu-i împiedecă de-a pune umăr la umăr, când e vorba de naționalitatea lor.

Deci tot ce ne trebuie nouă este, ca fiecare din cele două confesiuni române să-și vadă de trebile sale interne fără jignirea celeilalte; — iară când se lucră de interesele comune naționale — să încete scisiunea. Amin! *† Ioan cav. de Pușcariu.*

PROBLEMA NOASTRĂ RELIGIOASĂ ÎN AMERICA.

De un an de zile primesc necontenit scrisori dela frați preoți, cerându-mi informațiuni despre parohiile și poporul nostru din America. Sunt patru ani decând am venit din America și în acest răstimp s'au petrecut mari schimbări și îmbunătățiri în situația noastră de acolo. Urmăresc cu viu interes celece se petrec acolo, pentru lucrurile bune experiate la alte biserici și pentru complicata problemă de muncă, ce avem să o săvârșim noi. Vremurile de restriște din Europa au produs o poticnire în lumea industrială europeană, pe care Americanii au știut-o exploată în piața universală. Muncitorimea are de lucru și are câștig. Legislația europeană a căutat să împiedece emigrarea, dar pe ceice se găsesc acolo îi opăcește pe loc și-i înduplecă să se încetățenească. Generația, care s'a născut și crește acolo nu se va mai abate pe la căminurile părintești.

Stăm de fapt în fața unui dezastru național, de care nu suntem cruțați nici noi, ca și toți ceilalți. Alte neamuri și-au trimis de mult reprezentanți la locul pentru alcătuirea unei rase noue. Noi vom fi printre elementele destinate a fi înghițiți de colos. Impresia și convingerea mea este că emigrarea la America e pornită de un instinct natural. Pionerii progresului și ai civilizației au trecut din Egipetul piramidelor milenare în Azia, de acolo în Europa și iată-i în drum spre o nouă arenă. Omenimea va descoperi acolo nouă principii de vieață, și noțiunile: libertate și progres vor dobândi o interpretare deosebită de a noastră, îmbogățind astfel adâncul sufletului omenesc.

Vor mai stăpâni în Europa prejudițiile de clasă socială, de limbă și pecețile de foc ale testamentului revoluției franceze

nu vor fi rupte definitiv, dincolo de Ocean vieaţa individuală şi colectivă îşi va croì însă alte idealuri şi poate mai vrednice şi mai sincere decât ale noastre.

Avem şi noi reprezentanţii noştri, din acea pătură a neamului, prin care am biruit toate primejdiile vieţii milenare sbuciumate. Din sânul ţărănimei, păstrătoarea sufletului etnic, s'au recrutat trimişii neamului nostru.

Şi tot colţul şi toată laturea e reprezentată. Ardeleanul, Bănăţeanul, Bucovineanul, şi încercatul Macedonean.

Vraja aceluiaş graiu şi acelaş semn al sfintei Cruci i-ar închegà într'o simţire. Dar ei sunt răsleţi, pierduţi printre neamurile cu sute de închinări.

Biserica e chiemată a-i strânge la un loc pe ceice acasă din vitregitatea vremii sunt risipiţi. Şi preoţii în cari să fie activă şi vie conştiinţa românească şi a întregii Evanghelii alui Hristos, să strângă în jurul lor pe toţi bunii şi slabii creştini, cari îi are neamul nostru acolo, ca să nu-i mai poată ademenì nici prozelitismul viclean, nici desgustul sufletesc.

Sectarismul ucigaş nu va găsì nicăiri un material mai preţios de exploatat ca în zecile de mii de credincioşi de ai noştri împrăştieţi în America. Problema religioasă din America n'are să intereseze numai Sibiiul şi Blajul şi Iaşul. Acestea n'au la îndemână tot ceeace e de lipsă: Oameni şi mijloace. Oamenii, cei mai distinşi să îndeplinească măreţul apostolat de-acolo. Mijloace, ca din când în când să exmită fruntaşi de-ai clerului şi bisericii să viziteze poporul şi parohiile noastre.

In America sunt condiţii deosebite pentru înflorirea bisericilor. Statul priveşte cu indiferenţă bisericile. Avântul lor e rezultatul hărniciei şi devotamentului preoţilor. Rolul clerului reprezintă o înaltă forţă morală, de care noi nu ne putem da seamă.

Biserica anglicană numără în America abià un milion de suflete. Taxele benevole cari incurg Bisericii sunt peste 40 mil. dolari, ceeace pentru o persoană e 40 dolari pe an. Aşa sunt Americanii, altfel e însă poporul nostru. O parte destul de neînsemnată nu se fereşte de preoţi şi contribue la cheltuelile zidirii de biserici şi ale susţinerii preoţilor. Cei mai mulţi însă cheltuesc pentru alte lucruri banii prisositori, iar la cazuri de trebuinţă se mulţămesc cu serviciile oricărei biserici şi oricăror preoţi. Vână-

toarea de suflete românești este începută de mult și în atâtea locuri preoții noștri cu mare greutate vor mai puteà întoarce în staulul nostru pe cei înstrăinați.

Între multele greutăți, ce au să întimpine preoții noștri în America e și studiarea doctrinelor diferitelor confesiuni și secte religioase cari sunt o veșnică ispită pentru sufletul poporului nostru lipsit de o cultură religioasă temeinică. Preoții au datorința a-i învățà de ce să se ferească și să le inspire dragoste față de adevărurile Bisericii noastre. Acolo spiritul religios e vărsat în atâtea așezăminte sociale, pentru că religia e călăuza vieții și nu numai o formă de închinare sau o definiție de credință, și acele aplicații ale principiilor religioase și evanghelice sunt lesne seducătoare. Dintre toate bisericile din America, singură Biserica anglicană recunoaște și respectă Biserica ortodoxă. În Europa această Biserică a inițiat curentul unirii Bisericilor anglicane și ortodoxe, în America oferă ortodocșilor sprijin în organizarea lor bisericească.

Când va sosì timpul să facem în America un apostolat religios, sprijinul și bunăvoința acestei biserici anglicane ne va fi bine venit și indispensabil. Pretutindenea ni se vor pune la dispoziție bisericile anglicane, unde lipsesc bisericile noastre, vom fi ajutați la susținerea unui corp închegat de preoți, la înființarea unui episcopat acolo, la zidirea bisericilor etc. Și paralel cu stabilirea unui raport de intimitate cu Biserica anglicană se va face și închegarea legăturilor cu ceilalți ortodocși organizați mai nainte: Ruși, Greci, Sârbi etc.

Biserica ortodoxă, care e continuarea Bisericii antice, nu poate să fie condamnată la lipsă de energie și manifestare printre bisericile înfloritoare de acolo.

Ci, uzând de aplicațiile practice ale pastoralei moderne exprimate în atâtea așezăminte religioase, menirea ei în America este a reîntinerì, dându-ne o pildă strălucită de ce e capabilă cultura de azi datorită Evangheliei lui Hristos, iar biserica de aici să-i inspire păstrarea cu scumpătate a virtuții conservatismului, titlul de glorie și de recunoștință al bisericii ortodoxe.

Cred că de aceste considerații sunt călăuzite autoritățile noastre bisericești în fața rezolvirei cu conștiențiozitate a problemei religioase din America.

Tr. Scorobețiu,
fost preot în America.

HOTĂRIRI IMPORTANTE.*)

(Din memoriile unui duhovnic).

Ca şi altarul, propagă amvonul cuvântul divin. Este deci amvonul un loc sfânt, cum sfânt e altarul. Nu s'a pomenit, cel puţin eu nu am cunoştinţă, că cui îi place a stà lângă altar, să fie contra amvonului. După obiceiul, de secoli consacrat, predica de regulă se ascultă cu liniştea ce se ascultă ruga dinaintea altarului. Evlavia adevărată nici poate admite manifestaţiuni zgomotoase: de plăcere ori neplăcere. La teatru, dinaintea tribunelor pot aveà loc exclamări ca aceste: Vivat.... pereat; în biserică însă, fiindcă împiedecă contemplaţiunile religioase, — apar de tot bizare.

Chiar de aceea m'au atins pe mine dureros strigătele: Bată-se popa cu păreţii, certe-se cu icoanele.... pe noi să nu ne blameze! Demonstraţia stranie şi cu totulul necunoscută până acì (Ce mai ştii? Poate să fie şi ea o acviziţie a culturei moderne, căreia îi plac înoirile; poate să fie preludiu scenelor ce în viitor îşi vor cucerì loc şi în biserică!) neîndoielnic îmi dovedeà, că poporul sau este prost — fără simţ de bunacuviinţă, sau rob al patimilor şi biruit cu totului de satana. Oricare erà îndemnul, îndoială nu încape, a fost îndemn prea păcătos.

Pe mine demonstraţia cu totului m'a deprimat sufleteşte Înafară am dat pe cât s'a putut pe omul rece, care nu bagă în seamă toate nimicurile. Mă arătam calm. In intern însă clocoteà sângele: erà să crep, nu altă, de supărare.

Şi poate fi mirare? Să te lupţi tu preoate cu utopiile oamenilor, să te frământi cum se frământă stuparul, ce bate câmpii după roiul răsleţ, căruia decât cojniţa îi mai convine petrecerea în loc liber, împrejmuit de dujmani şi tempestăţi nemiloase, — îndoială nu mai încape — este stare mai mult ca chinuitoare. Torturile preotului ce aşa frământări are cu oamenii, se poate zice, întrec închipuirile, sunt torturi tantalice. Clipele i se par execuţiuni de moarte, şi cu cât se înmulţesc clipele, i se duplifică şi triplică durerile.

Aceste se petreceau în sufletul meu.

*) Continuare la Nr. 67 «R. Teol.» a. 1913.

Nimic, absolut nimic nu e mai preţios în lume ca ecvilibrul sufletesc. De-am fi *Cesari*, de am dispune de averile lui *Croesus* — lipsindu-ne liniştea sufletească, o ducem ca robul zăvorît, căruia fiecare mişcare din afară par'că-i aduce călăul, iar având liniştea ne ţinem, că suntem în raiu, deşi poate nici cămaşă nu avem. Fiind echilibrul sufletesc peatra unghiulară a fericirei, cu ardoare îl căutam în strâmtoarea mea. Trudeam cu orice preţ să scap de torturile ce-mi scurtau anii.

In primele momente mă ispiteà gândul comodităţii. E gând măestatic pentru sufletele mici. A nu face nimic e cel mai comod lucru: nu conturbi pe nime, nu te conturbă nime. Poţi duce lume albă, ales dacă nici ideal nu ai, ci te restrângi la vieaţa curat animalică. Motive pro aveam, nu-i vorbă, de ochii lumii: Am încercat, nu mi-a succes. N'am ce mai face. Cu oamenii îndărătnici nu mă pot bate. Mai curând mă toacă ei în cap, decât eu îi pot stăpânì. De turma răsleaţă nu pot fi făcut răspunzător. Hristos a zis doar' că din patru seminţe bune (Luca, 8, 5—8) numai una, care a căzut în pământ bun, a adus roadă. Cu alte cuvinte, Hristos a admis, că nu toţi oamenii pot fi traşi la calea adevărului. Nu că nu pot fi traşi toţi, dar (exemplul ne arată) numai partea mică a oamenilor e bună. Ai mei apoi în total sunt răi. Deci le pot aplicà pe dreptul sentinţa biblică: *să-ţi fie ţie ca un păgân şi vameş*. (Mat. 18, 17).

Cu droaia puteam produce scuzele. Felul acesta de a rezonà este însă propriu *laşilor,* celor pe cari Mântuitorul i-a caracterizat cu cuvintele: Vede lupul venind şi lasă oile şi fuge, şi lupul le răpeşte pe ele şi risipeşte oile (Ioan 10, 12). Decât păstor laş, deci trântorul poporului, mai bine să acăţ o peatră de moară de gât şi să mă arunc cu ea cu tot în mare. Nu e vieaţă (cel puţin pentru păstorul ca mine ce are conştiinţă de sine), ba dinpotrivă e chin a trece neobservat, ba timbrat, prin lumea aceasta, cum timbrat a trecut bogatul din Evangelie, cărui zi de zi maxima îi erà: Odihneşte-te, mâncă, beà şi te veseleşte suflete (Luca 12, 19).

Preoţii laşi sunt trestia mlădioasă ce la fiecare adiere de vântuleţ face mişcări de-avalma, că nici nu mai ştie nime mersul vântului de pe mişcările ei. Prin păşirea nesigură degradează ei autoritatea adevăraţilor ostaşi ai lui Hristos — adevăraţilor preoţi. Din contră, preoţii de caracter, preoţii râvnitori la ideale sunt

măestoşi, căci sunt ca copacii ce nu se supun crivăţului, şi mai bucuros sufer a li se răpì decorul coroanei, ba cad frânţi şi smulşi din rădăcină, dar nu se îndoaie.

Şi-a mea dorinţă aceasta erà, să fiu eu pentru turmă, nu turma pentru mine. Am râvnit la onoarea servitorilor din Evangelie cari au înmulţit talanţii stăpânului, nu la ocara netrebnicului care a fost pedepsit, fiindcă a îngropat talantul în pământ şi nu a dat cu el câştig stăpânului (Luca 19, 12—24). Mi-am zis: Decât uscătură de preot, care nici când nu înseamnă nimic, decât trântor al comunităţii a cărei soarte în mânile mele e depusă, decât ruşinea tagmei — mai bine să crape sub mine pământul şi să-mi aflu pieirea în abiz!... Am ales prin urmare calea, care prin spini, adevărat, dar cu siguranţă duce la Eliseu.

Munca! Munca! Şi iarăş munca! — erà deviza mea. «Spre aceasta am venit la oamenii aceştia!» mi-am zis cu Hristos, aducându-mi aminte şi de vraja ce o au cuvintele: *Cel ce mă va mărturisì pre mine înaintea oamenilor, mărturisi-l-voi şi eu pre el înaintea Tatălui meu carele este în ceruri, iară celce se va lăpădà de mine înaintea oamenilor şi eu nu mă voi lăpădà de el înaintea Tatălui meu carele este în ceruri.* (Mat. 10, 32—33).

Cum să-mi fie munca? cum să grupez în jurul meu mulţimea ce în mine nu pe păstorul adevărat îl cunoaşte, ci scandela de care se poticneşte?...

Intrebărilor am putut da răspuns meritoric numai după ce am examinat temeinic motorul pornirilor vrăjmaşe din biserică. De ce anume s'a lăsat răpiţi oamenii până la nebunia eşirei din biserică şi exclamărilor de blasfemie? Ceva bagatel de tot înaintea mea, dar de importanţă capitală *pentru pietatea poporului!...* Iată cazul: Dumineca dintâiu sau ziua primă după primirea cârjei mele de păstor am pontificat în regulă. Intâi s'a celebrat utrenia, a urmat liturgia, care şi ea a decurs după tipic. La priceasnă, apoi, când se cuminecă preotul, mă pomenesc cu cantorul, că începe în loc de cântare, recitarea rugăciunilor din bucoavnă. Le macină fără răsuflu pe toate, dar cu aşa pronunţare, că nu puteai de loc alege unde este comă, unde punct. Dânsul le ştià bine şi, pesemne, nu-i păsà că alţii mai înţeleg ceva ori nu. N'a fost destul atâta. După rugăciuni ia la rând cazania (scrisă bine, — în duh bătrânesc) şi ceteşte — ceteşte. Eu că eram priceput

in ale scripturei, şi n'am înţeles aproape nimic. Oamenii au înţeles cu atât mai puţin. Şi ce s'ar fi putut înţelege, nu erà cu putinţă a mistuì, căci accentele şi oratoria (întonarea cât de cât sentimentală) lipseau cetitorului total.

Preot tinăr şi aprins, umblat prin lume, dedat a deosebì accentele plăcute de cacofonii, m'au alterat — cum de sine se înţelege — barbarismele. Am rămas totuşi liniştit până la sfârşitul slujbei, când am vestit oamenilor, că rugăciunile se învaţă în şcoală, iar cazaniile le voiu spune de acì încolo însumi eu. Ergo: praxa are să înceteze cu totului, nu o mai sufer... Rugăciunile din acest moment s'au omis, predicele le-am modernizat şi rostit însumi. Rezultatul — se ştie. Un timp oarecare a fost linişte — se vede până s'a strâns materia exploziei. Mi se imputà că în loc de cetitul cărţilor sfinte, îndop oamenii cu palavre, poveşti (Predicile le spuneam fără carte şi ţeseam la locuri potrivite povestiri din vieaţa de toate zilele), şi în loc a-i învăţà a se rugà — opresc a zice şi ce-au ştiut, pângărind ca necredincios biserica şi datinile bune din ea.

Păcatul meu cel grav, cum şi din aceste scurte expuneri reese, culmina în zelul meu de a introduce *înoiri forţate* în deprinderile religioase.

Poporul dela sate, se ştie, are foarte multe obiceiuri, unele de înaltă poezie şi umanitate, ce întrec toate secăturile modei la cazul căreia binişor trage clasa noastră inteligentă. Datinile sunt mângăierea poporului în «lumea înşelătoare», cum zice el modernismului. Şi ţine ţăranul ca la lumina ochilor la obiceiuri, pentrucă ele alcătuesc sufletul său. Orice schimbare, fie şi mică, o consideră de sacrilegiu, şi celce face schimbarea trece de *apostat* înaintea mulţimei. E simţitor ţăranul, căci atingându-l în datini îl atingi în *eul propriu*. In ochii săi treceam de apostat, stricător de lege. De acì iritaţia sa.

Cât de simţitor este poporul în materie de datini, o pot dovedì şi cu alt caz. E acesta: Un preot contimporan (din fericire nu eu) luase pe suflet cele ce se scriu în gazete despre «pomenile poporului». Sunt gazetarii adecă foarte vigilenţi. Pomenile le strică somnul şi cauzează nelinişti, că nu corespund spiritului timpului, că aduc simţitoare pagube economice, ba ruină chiar, etc. etc. Concluzia: *Delendas esse*. Preotul din vorbă, identifi-

cându-se cum zic cu curentul din clasa de sus, cea diriguitoare de popor, s'a pus pe punctul de vedere al totalei eliminări a «pomenilor». A predicat, cât a putut, a îndemnat oamenii să nu-și facă sărăcie cu voia. Vorba, vorbă a rămas. Oamenii vedeau în pomeni faptele *milei creștine* și împlinirea parabolelor cu ospățul și cu cina; deci au continuat cu pomenile. Preotul, se înțelege, și-a pierdut răbdarea. A trecut la faptă, dacă vorba nu a prins. N'a mai participat la nici o masă a poporului, unde se mâncà și beà. De câte ori se întindeau mese și erà îmbiat să steà barem de față — se depărtà. Ce au făcut oamenii? I-a urmat cineva? Nu! L-au lăsat să meargă singur, ba după depărtarea preotului mai altfel s'au pus pe mâncate și beute. A noastră trudă o mâncăm... își ziceau. Efectul a fost chiar opus celui sperat.

In baza acestor experiențe mi-a venit în minte asemănarea dintre preot și păstorul oilor. Oile cari au parte de păstor căruia nu-i place a stà lăngă ele și a merge alăturea de ele, nicicând de lupi și de călbează nu scapă, pentrucă până ce așa păstor prinde vestea lupului, lupul a decimat turma, și până ce vede că turma a apucat plaiurile călbezite — turma s'a inficiat dejà întreagă. Nu mi-a fost deci greu a ajunge la concluziunea prarafrazată la sfârșitul capitlului premergător și care din cuvânt în cuvânt este aceasta: «De acì încolo am fost mai alegător de mijloace, mai circumspect și nu m'am mai lăsat a fi răpit de devize mari, de fraze în conducerea poporului, ci am procedat cu totului conform necezităților practice, ținând seamă de suptibilitățile personale ale oamenilor care în pastorală joacă foarte mare rol».

Adoptat odată acest punct de vedere, munca mea viitoare nu o mai puteam săvârșì *dela distanță: trebuià să mă cobor la popor, să iau manifestațiile lui sociale și religioase*, ca să simtă și să vadă că nu sunt corp strein în organismul său, trebuià cu alte cuvinte *să mă asimilez.*

Cine s'a învârtit cât de cât printre oameni și cunoaște cât de cât poporul, nu mai poate fi străin de ideea asimilărei. In toate timpurile s'au câștigat luptele prin comandanții ce au știut intrà în sufletul ostașilor și au fost populari. Asta ne învață și istoria religioasă a sătenilor noștri. Preoțimea erà concrescută cu ei — de acì influința cea mare la popor a preoțimii bătrâne. Am avut preoți cu învățătură de bucoavnă numai, au fost oa-

meni năcăjiţi şi săraci şi ei cu poporul pe care îl cârmuiau; poporul însă i-a cinstit ca feţe sacrate şi i-a urmat, pentrucă vedeà *întrupate aspiraţiunile sale* în persoana preoţilor. De nu ar fi mai înalt idealul de concepţia fetişizmului, câtă vreme ideal este, orice suflet ţine la el. Preoţii bătrâni au ţinut la idealul poporului şi s'au impus nu prin cultura lor înaltă, ci prin sufletul care concretizà sufletul poporului. Ideea asimilării este, cum se vede, idee măreaţă pentru orice conducător de popor.

Asimilarea o pretindeà dela mine — irelevant de alte consideraţii — interesul meu personal. Unde s'a văzut să poată rezistà unul mulţimei? Când un singur glas a putut amuţì glasul poporului? Atât de nepriceput n'am fost, să-mi fac iluzie, că voiu răsbì cu puterea. Puterea naşte putere şi rezistenţa, rezistenţă. Incăpăţinarea mea, în loc să reducă cerbicia poporului, ar fi potenţat-o. Am văzut că stau în faţa mulţimei, care întocmai ca povoiul pornit la vale, nu o mai poţi oprì. Precum deci câmpiile ameninţate de povoiu, proprietarii prevăzători le pot mântuì numai făcând de cu bunăvreme zăgazuri puternice şi căutând a da altă direcţiune potopului de apă, aşa a fost necesar şi pentru mine a-mi schimbà tactica: *a mă desbrăca de orice forţă*, numească-se aceea oricum, a *părăsì vigoarea severei oficialităţi şi luând firea melului, a căutà să întru cu buna la sufletul poporului.*

Tactica, cum se înţelege prea bine, se bazà pe ordinul Mântuitorului: *Fi-ţi înţelepţi ca şerpii, blânzi ca porumbii.* (Mat. 10, 16). Porumbul nu se împotriveşte la nimic, şarpele prin mişcările isteţe ale capului evitează loviturile omorîtorului şi scapă dinaintea lui. Mai minunată conduită nu poate fi pentru un preot ca aceasta. Se împlineşte deoparte graiul Apostolului ce prescrie: Slugii Domnului nu i se cade să se sfădească, ci blând, să fie către toţi ascultător, suferitor. (II. Timot. 2, 24), de alta preotul *isteţ*, fiindcă pricepe cum totdeauna se *acomodează împrejurărilor date şi nu vine, nici poate venì nicicând în conflict cu fii sufleteşti.*

In ţinuta aceasta — pe lângă valoarea morală ce o reprezentă — rezidă secretul popularităţii; ţinuta aceasta asigură intimitatea păstorului cu turma, deci şi criteriul succeselor pastorale. Câţi preoţi, ales dintre cei mai tineri, cari nu-şi ştiù da la timp seama de trebuinţa de a se acomodà, o pat ca şi mine!

Şi pentru câţi cariera de preot este disgust, blăstămându-şi ceasul şi norocul!...

Spinoasă adevărat şi ingrată carieră, căci cere prea multă *lăpădare de sine*, dela preot, dar spinii numai caracterele îndungate şi foarte colţuroase le vulnerează. Cei înţelepţi — cari au darul a se ştì aflà în toate situaţiunile priincioase şi nepriincioase penetrează cu deplină uşurinţă printre Scylla şi Carybdis, ba recoltează abundant seceriş pastoral.

Cetitorul neîndemânatic va aflà îndemn la făţărie în scrisul meu şi-mi va ripostà: Nu preamărì pe făţarnici cari sunt plaga societăţii! Vai poporului condus de ipocriţi şi crescut în spiritul ipocrizei! — Se înţelege, că ipocritul e detestabilă fiinţă — replic şi eu. De câteori am cetit ca preot osânda lui Isus asupra fariseilor, numindu-i morminte spoite pe dinafară (Mat. 23, 27), s'a tulburat în mine sufletul. N'am dispreţuit şi nu dispreţuesc nimic mai mult ca *făţăria*. Intrigile ei aduc zizaniile între oameni. Făţăria o consider de începutul păcatului. (Prin amăgirea şerpelui au greşit strămoşii în raiu). De aceea tuturor celor ce află îndemn la făţărie în scrisul meu le răspund scurt şi îndesat: Greşiţi foarte mult... nu ştiţi explicà scrisul!

Care este confusiunea mea? ***Să fie blând, răbdător preotul; să tracteze urban cu oamenii, şi întâmplându-se a-l amărî aceia, răul lor să nu-l răsplătească cu rău, căci mai mult seceriş are, dacă dă pâne celor ce aruncă cu petrii în el*** (Mat. 7, 9). Este făţărie în confuziunea aceasta a mea? Nime cu căpătâiu la cap nu va zice da. Dimpotrivă toată lumea recunoaşte, că blândeţea, îndelungă răbdarea, urbanitatea preotului sunt firele ce atrag şi grupează mulţimea în jurul dânsului, cum aschiile de fer sar şi ţin imprejmuit magnetul.

Am zis, da, să aibă preotul *isteţime*. A fi isteţ nu e tot una cu a fi înşelător. Adevărat, că în zilele noastre, când toată cultivarea omului constă în agerirea minţii negligând total inima, terminul *isteţime* a primit şi înţelesul rău şi pare a fi egal cu ***înşelătoria,*** însă trebuie să premit, că acest înţeles îl dau terminului numai ceice vreau să-şi întemeieze argumentele pe tragerile de păr ale lupului care cu orice preţ voià a înghiţì mielul. Biserica stă departe de a pregătì lupi pentru turmă. Preoţii trebuie deci să fie isteţi în înţelesul eufemistic al cuvântului....

Punctele principale ale programului sau planului de acţiune în situaţia excepţională în care mă aflam, primise acum carne şi oase. Acum puteam procede la realizarea acelora, adecă la restabilirea legăturilor fireşti între mine şi păstoriţii mei. Numai ceva mai lipseà. Acel ceva erà însă foarte important pentru ***reputaţia mea***, care cu tot preţul ţineam a nu mă ***compromite*** înaintea oamenilor. Intrebarea erà: ***De unde să încep?*** — Coborându-mă simplu la oameni şi cerându-mi scuze de vătămări, oricine va înţelege, că — mai ales că se aflau şi profeţi mincinoşi prin popor — scuza mea va fi luată drept laşitate, frică, lipsă de caracter şi mai ştie Dumnezeu ce; în acest caz în loc să se apropie poporul de mine mai vîrtos mă dispreţuià. Schimbând faţa fără nici o trecere, să se pomenească numai oamenii că sunt altul, nici aceea nu duceà la scop, cel puţin pentru timp apropiat — nu. Impresiile prime sunt totdeauna cele mai puternice. O generaţie — două de oameni cunoaşte pe preot tot după impresiile ce le-a lăsat în sufletul lor primele lui prezentări între oameni. Dacă impresiile acestea sunt rele, cum era cazul meu, zeci de ani le ţine minte poporul. Şi orice dirige preotul, reflexul stereotip e: Lasă, că ştim noi cine e! Şi oamenii din nou şi din nou încep povestea dela capăt. De ispravă te-a ferit Dumnezeu.

Sfatul şoarecilor a fost bun, înţelegerea unanimă până la momentul: cine să puie clopotul pe pisică. A mea stare deveneà critică în momentul noii acţiuni. Am creat totuşi puntea de trecere. M'am decis să încep acţiunea, dar cu oarecare încunjur, ca mulţimea să nu bănue înainte, fără să se trezească că sunt artera prin care se strecoară tot sucul ei de vieaţă, şi deci ea să vină şi să pretindă ea dela mine, a-i stà ca conducător în frunte.

Vasile Gan, protopop.

Eu m'am convins că elementul esenţial al desvoltării popoarelor europene şi sufletul întregii culturi moderne îl formează creştinismul. Priviţi popoarele şi vieaţa lor şi Vă veţi convinge, că cele mai viguroase şi mai sănătoase, poartă în sufletul lor credinţa creştină... Eu nu consider creştinismul ca pom uscat, care ş'ar fi îndeplinit rostul şi acum ar trebuì tăiat. Eu cred, că el are o mare putere de vieaţă şi acum. Eu cred că el are îndeosebi şi acea putere, ca să vindece boalele de cari pătimeşte un popor, să vindece răul şi stricăciunea morală care s'a încuibat în sânul unui popor.

Joh. Casp. Bluntschli, jurist german † 1881.

BOGOMILISMUL ŞI ROMÂNII.

— Părerile dlui *I. Ieşianu.* —

Când în articolul precedent am recapitulat ipoteza despre influinţa bogomilismului printre Români, nu cunoşteam cartea dlui Isidor Ieşanu.[1]

In opul acesta, voluminos de altfel (are 835 pagini mari), autorul are pretenţia de a se fi ocupat de chestiunea bogomilismului românesc, mai mult decât oricine altul de până aci dintre Români.

In acest articol care n'are şi tendenţa de a *cerne*, vom căutà să onorăm silinţa dlui J. I., reproducându-i părerile. Deci, consecvent cu autorul, vom întrebuinţà numirea de «patereni» sau de «paulicieni», rezervându-ne ca, în cele viitoare, să revenim la numirea de «bogomili», împământenită deja în istoria literaturei româneşti.

I.

Dl Is. Ieşianu caută originea ereziei din chestiune în *Macedonia*, cu abatere dela părerea slavistului C. Irecĕk ş. a., cari, cum am văzut în articolul precedent, ţin bogomilismul a fi de origine bulgară. *Vatra eresului paulician a fost Macedonia*, — zice autorul (pag. 681, provocându-se la G. Cedrenos).

Secta paterenă *şi-a luat avânt în Macedonia, dela Românii din Pind*, ca o amplificare a doctrinei manicheilor aziatici (680).

Secta aceasta s'a lăţit repede printre *Românii din Tracia şi Macedonia.* Aceştia sunt deci *ceice mai întâiu au primit doctrina manicheilor.* Ei au *desvoltat-o şi au lăţit-o* mai departe *prin scrieri româneşti şi slave*, şi se numiau între olaltă «*oameni buni*» (682).

Naşterea, lăţirea şi culmea[2] *de desvoltare a paterenismului* cade cam împreună *cu era invaziunei maghiare*, sau, putem zice, cu întroducerea creştinismului la Slavii din Balcani (675).

In Macedonia şi Tracia muntoasă, *între munţii Balcani şi Rodoze, dar mai ales în Pind*, posedau *sectarii români* (paulicienii) locurile cele mai apte pentru *propaganda lor şi pentru refugiu*; d. ex. oraşul românesc Seres şi Meglena (762).

Toată Tracia, dar mai ales oraşele Filipopol, Adrianopol, Melnic, Seres, apoi *în Macedonia oraşele* Drama, Salonic, Bitolia, Castoria, Scoplje etc. erau în veacul al zecelea *pline de sectari români* (*paulicieni*) (763).

[1] Secta Paterenă în Balcani şi în Dacia-Traiană, împreună cu istoria Balcanului până la ocuparea lui definitivă prin Osmani. Bucureşti, Institutul de arte grafice C. Sfetea, 1912. Preţul 10 lei. Editura autorului.

[2] Ne îndoim, dacă *şi culmea* . . .

In curs de 168 ani de domnie bizantină, luase doctrina pauliciană un avânt extraordinar. In curând aflară ei *întrare şi la Greci* (763).

In contra paulicienilor se puseseră la cale persecuţiuni sub împărăteasa *Teodora* (842—56), care *omorî peste 100,000 de pauliciani români*, şi sub Vasile Machedon (867—886) (763).

Erezia pauliciană *s'a lăţit, din Macedonia, şi peste ţările* învecinate, parte în urma persecuţiilor, parte prin stimulul de propagandă religioasă a ereticilor.

Secta pauliciană se lăţi tot mai mult, încât devenì periculoasă. *Paulicienii români pun la cale răscoale contra bizantinilor* ca: cea dela *1040* de sub Alusian şi Petru Deleanul; cea dela *1078* de sub paulicianul Luca din Filipopol şi cea dela *1086* din Belotava, de sub alt paulician (763). Scopul sectarilor români erà în veacul XI—XII să-i alunge pe Greci din Balcani şi să le nimicească imperiul (766).

La a. *1086* Românii sectari din Tracia şi din Bulgaria[1] *se aliară cu Românii din stânga Dunării*, cunoscuţi sub numirea de cumani, şi prădară toată Tracia grecească, ocupând Silistra şi tot şesul Dunărean (766)

E numai de înţeles, deci, dacă împăratul Alexiu Comnen (1081—1118) îi persecută pe paulicieni cu foc şi sabie, iar episcopul paulician Vasile e prins şi ars pe rug în Constantinopole la 1111 (764).

La răscoala din 1186 a lui Asan, Petru şi Ioniţă, paulicianii români au dat *contingentul principal*. De aceea dânşii îi şi favorizează şi se crede, că şi ei ar fi aparţinut (?) paulicianismului (767).

Sub Asan II *imperiul româno-bulgar* erà *covârşit de sectari* (767). *Asaneştii* îi lăsau în pace, pentrucă erau mai mult sau mai puţin *adepţii lor* şi-şi puneau toată baza domniei lor pe aceşti credincioşi sectari români (767).

Teritoriile cu cei mai mulţi sectari în Balcani au fost tocmai teritoriile *populate de Români* (771).

II.

Să vedem acum ce ne spune d. I. despre lăţirea acestei erezii.

Prea firesc lucru erà, ca această erezie să se lăţească, nu numai pe urma stimulului său de propagandă, ci şi din pricina persecuţiilor politice-religioase, la care, cum văzurăm erà expusă.

Mai sus văzurăm, în treacăt, că paulicianismul s'a furişat şi la *greci*, încă de timpuriu, chiar sub domnia bizantină (763).

---

[1] La pagina 682 susţinuse autorul, că «în Bulgaria au fost aduşi aceşti sectari abià prin fraţii Petru, Asan şi Ioniţă, cu ocazia luptelor grandioase de eliberare», cari e ştiut, s'au petrecut în *veacul al XIII-lea!*

Să vedem acum, cum fixează d. Ieşianu direcţiile de plecare, a paulicienilor săi, din Macedònia — «Vatra» acestei erezii.

După lovitura teribilă, suferită de paulicieni dela Alexiu Comnen, *unii* din ei merseră *spre nord*, trecând Dunărea, în teritorul Daciei-Traiane, *pe la Români, pe la Ruşi*; *alţii* merseră spre *vest*, spre: Bosnia, Herţegovina, Dalmaţia, Croaţia; *alţii* în Italia de nord, în Spania, în Franţa de sud etc. (679—80).

Doctrina sectară, pornită *din Macedonia*, a trecut *în Sârbia* şi d'aici peste Dunăre, *prin ţările Româneşti.* (771). Fixăm aci calea, crezută de d. Ieşianu din Macedonia, *peste Sârbia* la Români. Când s'a întâmplat aceasta, d. Ieşianu nu ni-o spune mai deaproape.

Tot din Macedonia a trecut această doctrină în *Bosnia* şi *Herţegovina de azi.* Venirea aceasta a sectarilor în Bosnia e pusă pe veacurile X—XI (771). Aci cel puţin avem o indicare mai deaproape, decât cea privitoare la noi, Românii din stânga Dunării. Dl Ieşianu mai are un amănunt: *Primii bogomili*, veniţi *în Bosnia* erau *patereni români*, sosiţi acolo din Macedonia (şi Sârbia: adauge dânsul) (701—702).

In *Bulgaria* au fost aduşi aceşti sectari abià prin fraţii Petru, Asan şi Ioniţă, cu ocazia luptelor grandioase de eliberare (682), cari au avut loc în veacul al XIII-lea.[1]

In veacul al XIII-lea se lăţeşte aceasta erezie, din Bosnia, peste: Croaţia, Slavonia, Dalmaţia şi Albania (103).

In acelaş veac a trecut doctrina pauliciană şi peste Save (după Palacki), Una în Slavonia, *Sirmiu* şi de aci *desigur* (?) *şi în Ungaria.*[2] Chiar şi în Moravia şi Boemia apăruse sporadic această doctrină, dar nu se ştie precis: din care parte a sosit ea aici — din sud, din Balcani, ori din nord, din Ţările-Rinului (774).

Sub Asaneşti ajunge *paulicianismul român* din Balcani la culmea desvoltării sale în întinderea cea mai mare; dela Marea-Adriatică până la Marea Neagră (768).

Ceva şi mai mult: Pe la începutul veacului XIV erà toată Europa de sud, dela Pirenei şi dela Ocean până la Bosfor şi Olimp, legată ca cu un lanţ neîntrerupt de colonii sectare (768).

---

[1] Totuş mai sus văzurăm, că dl Ieşianu ştie (pag. 766), că în Bulgaria erau români sectari *deja la 1086.* Ba ne spune şi aceia, că, deja în veacul IX, când fluctuà Boris între Roma şi Bizanţ, terenul erà foarte favorabil pentru lăţirea paulicienilor (693).

[2] Ne este greu să-l credem pe dl Ieşianu, tocmai din considerare la alte afirmaţii ale sale, cari ofer mai mult credit istoric. «*Biserica papală*»... (care erà omnipotentă şi în Ungaria) «şi *Ungaria* n'au voit să-i sufere pe patereni» (671). «Poporul (bosniac, care erà pateren) aveà mare groază de domnia ungară» (792), care-i năpăstuià tot mereu şi la ei acasă, in Bosnia. «*Bogomilii văd în regele ungar pe cel mai mare duşman al lor*» (128). — Cu greu s'ar puteà admite, deci, lăţirea paterenilor în Ungaria. Vezi dealtfel şi «Rev. Teol.» din a. c. pag. 286.

Sectarii din şesurile lombardine şi în (sic!) Franţa de sud susţinură o comunicaţie foarte vie cu coreligionarii lor din Balcani, adecă cu cei din Macedonia, Bosnia, Sârbia, Bulgaria, chiar şi cu cei din stânga Dunării, din Dacia-Traiană [1] (767).

III.

Cum văzurăm, dl Ieşianu pune ivirea paulicianismului balcanic sau a bogomilismului în cea mai apropiată legătură cu teritorii româneşti, locuite de Români. Ba afirmă cu hotărîre, că *Românii sunt chiar conducătorii şi propagatorii bogomilismului* (79—80).

Cu aceasta, mult-puţin, se poate socotì de decisă chestiunea caracterului cultural al acestei erezii: am aveà a face, deci, cu o erezie, care în preponderanţă ar fi a românilor.

Totuş dl Ieşianu stă în cumpănă să declare, ori ba, de naţională-românească aceasta erezie: Ori de au (sic!) posedat religia paterenilor un caracter curat naţional, ori nu, nu s'a putut constatà până azi; noi suntem de părere, că nu [2] (704).

Totuş dl Ieşianu ajunge până să apoteozeze bogomilismul [3] ca «*gloria românismului întreg*» (408), care «*a provocat procesul evoluţiunei în senz moral şi spiritual* (?) cel puţin în o parte mică a Europei sbuciumate de boala popismului» (673—4).

Pentru chestiunea, ce ne preocupă este mai de interes să vedem părerile dlui Ieşianu, privitoare la existenţa unui *paulicianism curat românesc* şi la chestiunea literaturii bogomilice.

IV.

Existenţa bogomilismului printre Români au afirmat-o şi alţii, înainte de dl Ieşianu. «Dovezile» despre aceasta le-am reazumat deja de mai înainte. [4]

Dl Ieşianu primeşte — fără de nici o critică — de bune toate mărturiile de până aci pentru existenţa bogomilismului printre Români. Atâta numai face, că, cătră afirmativele «dovezi» de până aci, mai aduce şi dânsul câteva.

Să le spicuim, pe cât le-am putut găsì, în ordinea consecutivă a paginilor dlui Ieşianu.

---

[1] Păcat că dl Ieşianu nu ni-a arătat-o aceasta mai de aproape, cu dovezi, în cuprinsul celor 835 pagini ale lucrării sale.

[2] Totuşi dl Ieşianu nu e sigur nici de această convingere a sa. Vezi „Rev. Teol». din anul curent pag. 435.

[3] O serie întreagă de exagerări, chiar şi erezii, de-ale dlui Ieşianu în favorul doctrinei bogomilice, le-am cules în «Rev. Teol.« a. c. pag. 427—439.

[4] Vezi articolul «Bogomilismul şi Românii» în «Rev. Teol.» 1913 pag. 283 şi urm.

In Buzău se află şi azi încă numiri pauliciene [1] (829). In anul 1236 nişte Dominicani umblau prin Banatul Severinului (astăzi Oltenia) şi tot teritorul Dunării, ca să nimicească doctrina sectară-pauliciană ce erà lăţită p'acolo, şi făceà o propagandă foarte mare între Românii din acele părţi (829). Adauge apoi a ne spune, că în Ţara-Românească, Moise-Vodă erà un sectar paulician (829). Aceste — cu provocare la Istoria Românilor (în nemţeşte) de dl Iorga.

Dl Ieşan ajunge cât pe aci să constate o influinţă oarecare sectară pauliciană în împrejurarea, că diaconul «Corezi» citează cu preferinţă cuvintele apostolului Pavel despre preferirea în biserică a limbii înţelese (830); ba riscă şi afirmaţia, că cărţile bisericeşti, tipărite de «Corezi» sunt «în principiu pauliciane» (825). Intre acestea pune dl Ieşianu şi — «Crezul» şi «Molitvelnicul»... cu cari mai ales bogomilii nu aveau nimic a face.

Credinţa de astăzi, atât de răspândită, în draci sau în satana, «*ni-se pare*» (!) a fi tot reminiscenţe vechi pauliciene. Inainte de paulicieni satana erà aproape necunoscut în bisericile creştine, cel puţin nu în măsură ca azi (817).

De asemenea toate legendele despre satana şi diavolul provin «*numai*» (?) dela sectarii paulicieni (817).

Dl Ieşianu ştie şi despre «un fel de serviciu religios, extern, deşì nu curat eretic, totuşi nici curat creştin», care stă din aşa numitele datini şi obiceiuri la diferite sărbători de peste an: colinde, cântece de stea şi de Irozi; — tot astfel: poveşti despre voinici, viteji, înţelepţi, cântece de bucurie, de jale (bocete), sfaturi înţelepte, poveţe, descântece, vrăji, leacuri... chiar şi unele cântece bătrâneşti (821). In scurt: Şi ce constitue vieaţa sufletească a poporului nostru vrea dl Ieşianu să pună în legătură de cauză cu ereticii săi.

Sectarii paulicieni români din Tracia şi Macedonia se numiau între olaltă «*oameni buni*» (682). Numirea slavică «babun» nu e altceva decât o derivaţie slavă stricată din «oameni buni».

In Dacia-Traiană sectarii aceştia se numiau «oameni buni» şi «pauliciani» (691).

Episcopii sectarilor se numiau la români «bătrâni» sau «moşi» (705).

Caracteristica *sectarilor din Carpaţi*, cari erau Românii, a fost că aceştia *respingeau liturgia, cultul sfinţilor, rugăciunile bise-*

[1] Dl Ieşianu puteà să jertfească afirmaţiei acestei mai mult, decât ce a jertfit: nu are nici un întreg *rând* de tipar, dela care ne trimite la izvorul informaţiei sale: Studie şi documente v. p. tractate din Lipia (?)

riceşti; ţineau în mare cinste pe *apostolul Pavel*, condamnau, ca paulicienii din Macedonia, orice plăcere sexuală; pretindeau chiar «castitate sinceră şi onestă» dela «perfecţi» adecă sectarii desăvârşiţi. Sectarii români posteau *Lunia, Miercurea şi Vinerea.* (828) Ziua de Vinerea jucà un rol însemnat în cultul sectar (829).

In Ţările-Româneşti peste Dunăre în Bănat, Transilvania, Muntenia, Moldova, aveau Paterenii *biserici*, însă *de lemn*[1] fără clopote. Bisericile lor erau fără *altar*, fără *amvon*, fără *icoane*, fără *scaune* de şezut şi de aici e şi asămănarea frapantă a culturii şi a bisericii paterenilor din Macedonia şi cu Bosnia, cu bisericile din ţările româneşti, mai ales cu acelea din Bucovina. De aci se poate încă (sic) constatà (?) *comunicaţiunea vie religioasă* chiar *şi intelectuală între Paterenii români de pe amândouă maluri ale Dunării* (719—720).

V.

Sectarilor paulicieni sau bogomili le atribue dl Ieşianu şi o manifestaţie culturală de invidiat, pe care, iarăş, o pune în cea mai apropiată legătură tocmai cu elementul românesc. Să-l urmărim pe dl Ieşianu în aceasta direcţiune.

La poporul român din Macedonia şi la tot poporul român din Balcani se formase *o literatură proprie română* (paterenă) pauliciană (705).

Toată literatura pauliciană originală a ieşit numai din Macedonia, din părţile oraşelor româneşti, ca: Tesalonia (?), Meglena, Castoria, Ohrida, Scoplja, Bitolia etc. şi e scrisă (sic) în mare parte (!) numai de către aceşti sectari români (765).

Pe timpul regelui-români bulgar Simeon (892—927) şi chiar în prima parte a domniei succesorului său Petru (927—969) erà în tot imperiul româno-bulgar şi mai ales în Macedonia o mare activitate culturală religioasă; literatura bulgară-slavonă luase un avânt puternic prin concursul Românilor, cari scriau în limba paleo-slavonă (sic!). O mulţime de *cărţi* fură *traduse cu aceasta ocaziune din greceşte în aceasta limbă slavă de către Români* (805). Da «pentrucă numai (?) ei (românii) făceau în acel timp *toată* (?) literatura slavă; pentrucă nici slavii nu dominau limba slavonă şi mai ales scrisul slav în mod atât de perfect şi atât de artistic, ca tocmai călugării români» (813).

---

[1] *Nota subliniară a dlui Ieşianu:* Acest obiceiu, de a aveà biserici de lemn fără turnuri şi fără clopote, respective clopotniţele sunt făcute de-oparte de biserică, s'au (sic) păstrat până în ziua de astăzi la poporul român din Bucovina şi la Rutenii gr.-catolici din Galiţia, cari până în secolul al XVII-lea erau încă gr.-orientali. Aceasta *îmi pare* (!) a fi o urmă (rămăşiţă) vădită de pe timpul Paterenilor şi îmi pare a dovedi, că şi pe aici au (sic) fost Bogomilismul foarte răspândit (pag. 719—720).

Care va să zică: românii au făcut literatura *slavică*, din Balcani şi tot ei şi literatura pauliciană-*românească*.

Literatura pauliciană-românească aveà, după d. I. mai multe ramificaţii.

Paulicienii români din Macedonia au avut şi o *traducere a sfintei Scripturi şi în limba română*, scrisă cu caractere greceşti, dar nu după vulgata, ci după textul grecesc (809).

Adevărat, că paulicienii respingeau sf. Scriptură a Testamentului vechiu, ceeace admite şi dl Ieşan (708). Totuşi d-sa ştie şi ni-o spune, că sectarii aceştia din Albania aveau, chiar din Test. vechiu, cărţile: Iov, Sirah şi Proverbele lui Solomon. Dar grăbeşte a adăugà, că în aceste cărţi ieşise la iveală la unii sectari, dar mai ales la cei români, *tendenţa vădită de a se apropià*[1] *tot mai mult de creştinism*, spre a câştigà în modul acesta tot mai mulţi aderenţi între ceialalţi creştini (809).

Pe lângă literatura religioasă[2] a fost cultivată la paulicieni şi o literatură *poetică* populară tot în limba poporului. Literatura medievală bizantină ale (sic!) legendelor, ale (sic!!) mitelor (?) erà lăţită peste tot Balcanul. Negreşit (?!), această literatură a trebuit[3] să între prin mijlocirea sectarilor români paulicieni din Macedouia şi în literatura bogomilică bosniacă (804).

Literatura poporală română erà în timpul medieval *foarte lăţită prin tot Balcanul* şi în toată *Bosnia*, şi anume propagat (— propagată) de Paulicianii români din Macedonia (804).

Ba şi mai mult: în literatura bogomilă, lăţită în Bosnia, se află multe poveşti, legende, naraţiuni, în cari se vede de tot clar originea română, ale căror urme se află chiar şi în poezia populară bosniacă. Aşa — povestea lui Traian şi legenda lui Alexandru Machedon;[4] legenda Ştefanit şi Ichmilit»; legenda lui «Akir» adecă alui «Arghir şi Elena» (803—4).

Scrierile aşanumite *aprocrife*,[4] cari erau lăţite de către sectarii români *din Macedonia* şi scrise în limba poporului, erau acomodate atât împrejurărilor timpului de atunci, cât şi firei poe-

---

[1] Unde ei erau puţini, cercetau biserica ortodoxă, deoarece nu se rupseseră direct şi public de comunitatea bisericii generale (707) şi chiar se apropiau de creştinismul ortodox (707).

[2] Dl I. o indică mai deaproape, astfel: Imediat după creştinarea Slavilor se iscase o întreagă literatură de pseudo-evanghelii, apocrife, Testamente şi legende, în tot imperiul bizantin (p. 809), pe cari, «*foarte probabil*» le vor fi cetit toţi sectarii (809—810).

[3] Mai sus: numai «probabil» cetită, şi totuşi, acum, «negreşit» a trebuit să între prin mijlocirea sectarilor... cu toate că «ele inundară *toată Europa* şi erau traduse în toate limbile Europei» (810) — oare, numai prin sectari se puteà asta?

[4] Pe aceasta — după d. I — s'o fi tradus şi prelucrat mai întâi Românii din Macedonia, din greceşte în româneşte, şi din Macedonia a trecut ea ca şi în Bosnia, în formă românească (803).

[4] Le văzurăm mai sus, ca: pseudo-evanghelii, testamente, legende din imperiul bizantin.

tice şi mitelor a (sic) poporului român cât şi a popoarelor balcanice de curând invadate (801). Cu această împrejurare vrea dl I. să motiveze lăţirea atâtor producte literare.

Din Macedonia s'au lăţit aceste apocrife spre *Bosnia*, *Serbia*, *Bulgaria*, de aici trecură apoi şi *peste Dunăre* în ţările româneşti, *până în Rusia*. Tot din Macedonia erau duse aceste cărţi de către Români, şi *în sudul Balcanului*, spre Tesalia până în Peloponez. Ba în Tesalonic aveau sectarii români o centrală,[1] de unde se expediau (!) aceste apocrife spre Italia, Spania şi Franţa (810).

Dl I. mai are, către productele literare paterene arătate mai sus, *încă o serie de scrieri, pe cari le atribue paterenilor* (bogomililor). Astfel: Şase cărţi, pe cari să le fi compilat însuşi apostolul bogomililor, Ieremie, traducându-le din greceşte în limba bulgaroslavonă. Cuvântarea lui «Despre lemnul crucii» conţine istoria celor 3 copaci dela Moise până la Hristos. Tractatele celelalte istorisesc 1. «Despre 12 fiice ale lui Irod». 2. «Afurisenia spiritelor rele». 3. «Cum devine Hr. popă». 4. «Cum Hr. a arat». 5. «Cum l-a numit împ. roman Probus de amicul său» şi 6. «Din câte părţi fù Adam creiat»? (811).

In aceeaş categorie de literatură eretică sunt puse şi: «Intrebările lui Ioan teologul către Hr. pe muntele Tabor» (811), apoi: «Intrebările lui Adam şi Avraam pe muntele olivilor»; cuvântarea «Despre moartea Maicii Domnului»; «Viziunea lui Isaia» (812), care erà cunoscută dejà gnosticilor şi maniheilor anteriori paulicianismului; «Călătoria Maicii Domnului la iad»; «Intrebările şi răspunsurile celor 3 sfinţi: Ioan Gură-de-aur Grigorie teologul şi Vasile-cel-mare «Descrierea chipului lui Hristos şi a Maicii Domnului»; «Istoria acelei creştine, care a convertit pe bărbatul său păgân»; «Cartea lui Metodie din Patara despre Adam»; «Istoria lui Daniil şi Samson»; «Istoria celor 12 Vineri»; «Despre copilăria lui Hr.; «Despre femeile cele rele» etc. etc.[2] (812).

Dl I. adauge imediat: Multe din aceste apocrife de pe timpul evului mediu al sectarilor români din Balcani (Macedonia) se află primite şi cultivate şi azi pretutindenea în literatura poporală română (812). Apoi dl I. se mulţumeşte, mai jos (825), a ne indicà, prin câteva simple provocări de pagini din Dr. M. Gaster: Literatura popor. română, «un registru întreg de subiecte cu un conţinut curat sectar-paulician», cum sunt: Alexandria, Varlaam şi Iosafat, Sindipa, Archir şi Anadam, Iliodor, Dracul şi femeia, Floarea

[1] Vorba sună foarte «comercial» şi «modern». Pagubă, că dl I. nu ne dă indicaţii mai deaproape în materie.

[2] Am reprodus această serie, deşi asupra piezelor de sub întrebare, în Partea absolut covârşitoare încape discuţie din punctul de vedere, că ele au fost nişte producte literare *apocrife-creştine* din cari unele se ceteau şi prin biserici cu credinţă de o puritate necontestată, încă *înainte* de bogomili!

darurilor, Leonat și Dorofata. Mai departe afirmă dl Ieșianu, că se află sugete (nu sujete?) sectare în piezele de literatură religioasă: Zidirea lumii; Adam și Eva; Pentru draci; Legenda despre lemnul Crucii; Cain și Avel; Lameh împreună cu legendele despre moartea lui Cain; Moartea lui Avraam; Moise și Solomon; Dărâmarea Ierusalimului și Legenda prorocului Ieremie;[1] Hristos și Pilat; Apocalipsul apostolului Pavel; Epistola Maicii Domnului; Călătoria Maicii Domnului prin Iad; Visul Maicii Domnului; Legenda Vinerii; Legenda Duminecii; Invățătură pe 12 Vineri; Minunile Maicii Domnului; Minunile sftului Sisoe; Cele 72 nume; Vasilie cel Nou; Judecata cea de pe urmă; Descoperirea sftei Liturghii; Irozii. — Apoi: Astrologie; Gromovnic; Prorociri de zile, Prognosticon; Trepetnic; Zodiile; Roata lui Solomon; Fiziognomie; Oglinda norocului; Bilete de plăcinte; Cărți de visuri etc.

Această literatură poporală — adauge imediat dl Ieșianu — *ne dă cea mai bună (?) dovadă*, că poporul român a gustat odată foarte mult din fructele seducătoare ale Paulicianismului-sectar (825—826).

Se pare, că literatura sectară luase avânt după mutarea reședinței patriarhiei româno-bulgare dela Târnova la Ipec și de-acolo la Ohrida (808).

Biserica creștină urmărise și nimicise numai scriptele evident heretice-sectare; cărțile însă, în cari ființa s. scripturi erà numai înfrumsețată, le lăsară în pace (811).

Astfel literatura paterenă sau bogomilică a trebuit să piară deodată cu însaşi peirea confesiunei paterene, adecă când nu se mai află nimeni cine s'o păstreze și desvoalte, mai ales fiindcă trei mari factori își dăduseră toată silința s'o nimicească: mohamedanismul, biserica orientală și cea Romană (803).

Am fixat aceste păreri ale dlui Ieșianu în socotința, că ele pot fi, cel puțin în parte, de folos celor ce eventual s'ar ocupà de chestiunea bogomilismului românesc și cari n'ar aveà posibilitatea, poate nici răbdarea, să ceteascà întreagă cartea dlui Ieşanu, care este până azi, cel mai fervent apologet al bogomilismului.[2]

Dr. G. C.

---

[1] Băgați de samă, că toate aceste «sugete» aparțin — afară de cel despre draci și despre legenda Crucii (pe care o perhorescau bogomilii!) — toate testamentului vechiu, perhorescat și el de bogomili.

[2] Alte reflexii asupra scrisului dlui Ieșianu le vom face numai incidental, în cursul studiului ce am proiectat pe tema bogomilismului românesc.

PREDICĂ

(rostită la instalarea mea de preot.)

Primesc astăzi, iubiţi creştini, din mâna păr. protopop, ca trimis al preasfinţintului mitropolit, capul bisericii noastre, sf. evanghelie, sf. cruce şi cheile acestei sf. biserici şi prin ele slujba de preot al celei mai mari parohii din acest colţ de ţară, şi sarcina de a fi învăţătorul şi purtătorul durerilor şi al bucuriilor poporului de aici. Şi acum, când viu să iau în mod sărbătoresc această demnitate, mă simt dator să mulţămesc mai întâi lui Dumnezeu, pentrucă m'a învrednicit să ajung la această frumoasă treaptă a preoţiei, alegându-mă şi pe mine de slujitor la altarul său. Îmi aduc apoi cu recunoştinţă aminte de Inaltpreasfinţitul arhiereu al meu, care prin punerea mânilor a binevoit a chiemà darul dumnezeiesc şi asupra capului meu şi-a mă înzestrà cu marea taină a preoţiei şi a duhovniciei.

Mulţumesc părintelui protopop, care în urma slujbei sale a ostenit astăzi pentru a mă aşezà în slujba mea, şi care atât de luminos mi-a arătat calea ce trebuie să o urmez în activitatea mea de preot; mulţumesc prietinilor, cari n'au pregetat a se înfăţişà astăzi aici şi a înălţà prin prezenţa lor sărbătoarea de astăzi; dar mai mult şi mai ales mă simt dator a-mi arătà mulţămita şi recunoştinţa mea credincioşilor din această parohie, cari fără să mă cunoască, ci numai la sfatul şi îndemnul fruntaşilor şi binevoitorilor mei şi ai lor de aici şi din jur m'au ales pe mine de paroh al Aciiului şi astăzi înfruntând urgia vremii mi-au ieşit cu mic cu mare întru întâmpinare.

Iubiţi creştini!

Un om oarecare dobândise o moşie întinsă. Şi venind mai marele său i-a dat-o în grije zicând: Iată ce avere mare ţi s'a dat spre chivernisire; îngrijeşte-o, cultivă-o, înmulţeşte-i rodurile şi o apără căci ai să-ţi dai samă despre ea.

Omul acela a simţit mai întâi o mare bucurie în sufletul său. S'a bucurat că iată se învredniceşte acum să-şi întrebuinţeze puterile minţii şi ale sufletului său şi s'a bucurat pentru încrederea ce o pune mai marele său în el. Dar văzând întinderea moşiei sale şi mulţimea lucrului său o îngrijorare mare l-a cuprins. Căci ce moşie întinsă, câtă pălămidă pe răzoare şi câţi duşmani lacomi!

Fi-va el în stare să le împlinească toate după cuviinţă?

În situaţia acestui om mă aflu eu, iubiţi creştini, şi între aceste 2 simţăminte se cumpăneşte acum sufletul meu.

Astăzi când viu între D-voastră ca preotul, conducătorul şi părintele acestei parohii simt o mare bucurie. Părăsind băncile şcolii întrasem în şivoiul vieţii ca învăţător. Mi se daseră spre luminare şi creştere suflete plăpânde uşor de stăpânit. Astăzi mi-se dă însă o însărcinare mai mare, o slujbă mai onorifică, slujba de a fi povăţuitorul oamenilor mari. Deci şi bucuria mea este mai mare.

Mă bucur, că voiu aveà prilejul să-mi folosesc puterile sufleteşti cu cari m'a înzestrat Dumnezeu, învăţătura ce mi-am strâns-o în şcoală şi experienţa ce mi-am câştigat-o în alergătura de până acum prin lume.

Alături cu această bucurie simt şi o deosebită îngrijorare.

Căci mie mi-se pare deosebit de grea şi plină de răspundere înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor slujba aceasta a preoţiei.

Eu nu pot înţelege, iubiţi creştini, pe cei ce-mi spun că slujba preoţiei e o slujbă uşoară. Am cercetat scriptura şi am văzut că preotul prin faptele, gândurile şi purtarea sa trebuie să fie ales printre aleşi şi să se asemene mai mult îngerilor decât oamenilor; am întrebat vremurile de azi şi am aflat că în mâna preoţilor şi a învăţătorilor e aşezată soartea neamului nostru; dela o muncă înţeleaptă şi stăruitoare a lor în toate direcţiile atârnă înaintarea şi mântuirea sufletului românesc de pe aceste plaiuri.

Şi eu cred, că nu este puţin lucru această chiemare.

Mi se pare deci îndreptăţită teama şi îngrijorarea, ce m'a cuprins azi, când stau în pragul vieţii. Şi eu nu mă voiu ruşinà să o mărturisesc, când alţii, cu cari eu nu mă pot asemănà, au mărturisit-o.

Căci cetim în Istoria bisericii că Sfântul Ioan Gură de aur, dupăce sfârşise şcolile cele mai înalte de pe vremea aceea şi dupăce pusese în uimire pe dascălii săi prin învăţătura, iscusinţa şi darul său de vorbire, a voit să se facă advocat. Erau atunci vremuri grele pentru biserica creştină, căci erà ameninţată să fie întunecată, să fie biruită de învăţăturile greşite ale ereticilor.

Şi prietinii acestui mare om cari erau şi în fruntea bisericii au crezut că ar fi păcat să nu pună pe acest vrednic bărbat în slujba bisericii; au voit deci să-l sfinţească preot.

Sfântul Ioan Gură de aur a părăsit atunci cetatea, căci nu se socoteà pe sine încă vrednic de a primì marea taină a preoţiei şi a mers în pustie şi a petrecut acolo 4 ani de zile în rugăciuni şi gânduri asupra datorinţei preoţilor.

Şi dacă acest mare dascăl, podoaba bisericei, dăruit dela Dumnezeu cu daruri îngereşti şi îmbogăţit cu atâta învăţătură s'a temut de taina preoţiei, cum să nu mă tem eu, ale cărui puteri sufleteşti sunt mici şi învăţătură puţină.

Ci dacă totuş am îndrăznit să îmbrac această haină şi să iau asupra mea jugul preoţiei, nu o fac aceasta întemeiat pe puterile mele, ci pe alte 2 puteri, dela care aştept sprijinul: 1) *credinţa în Dumnezeu* şi 2) *credinţa în popor.*

Am credinţa tare şi nestrămutată în Dumnezeu, care vede toate şi ştie toate. Căci el a zis că nici un fir de păr din capul nostru nu se mişcă fără de ştirea sa. De aceea sunt convins că nu numai votul D-voastră m'a adus în acest loc, ci mai ales voinţa Lui, care stăpâneşte şi conduce toate.

Şi fiindcă m'a pus slujitor la acest altar al său pentru luminarea şi mângâierea poporului şi pentru preamărirea numelui său celui preaînalt, am credinţa că îmi va da şi tăria şi puterea de a fi păstor vrednic după vrednicia mea.

Căci El a zis ucenicilor săi: Iar când vă vor duce pe voi să nu vă îngrijiţi cum şi ce să vorbiţi, căci vi-se va spune vouă în acel ceas, ce veţi vorbì (Mat. 10, 19).

Şi sunt încredinţat că El nu mă va părăsì nici pe mine mai micul ucenic al său. Ci îmi va luminà mintea şi-mi va întărì inima pentru a puteà fi păstorul cel vrednic ce-şi pune sufletul său pentru oile sale.

Cred tare, că el mă va povăţuì să pot fi învăţătorul cel bun al poporului, preotul cel blând ce prin rugăciunile sale uşurează durerile celor întristaţi, părintele cel adevărat care deopotrivă se interesează şi cercetează pe toţi fiii săi. Nădăjduiesc că el mă va ajutà să pot risipì dintre popor trufia, mândria, vorbirea îndeşert şi toată sămânţa păcatelor şi a sădì în sufletul turmei cuvântătoare sămânţa dragostei, a doririi de bine şi a luminării minţii.

Nu mă voiu ostenì deci a-l rugà să-mi dea toată tăria sufletească întru a alungà dintre noi toată ispita diavolească şi a sălăşluì pacea şi duhul înţelepciunii.

Alături de această credinţă în Dumnezeu mă întemeiez şi pe credinţa în popor.

Poporul nostru românesc este din fire credincios, harnic şi înţelept. Nu este pe lume nici un neam care să fi dus mai mult ca noi crucea suferinţelor. Şi dacă din focul atâtor ispite, din viforul atâtor furtuni cari s'au deslănţuit asupra noastră, ne vedem astăzi scăpaţi teferi, eşiţi din umbră la lumină, avem de a mulţămì mântuirea noastră numai frumoaselor însuşiri cu cari ne-a împodobit Dumnezeu: *Credinţa neclintită, înţelepciunea vieţii* şi *hărnicia braţelor noastre.*

Acilenii nu pot face abatere dela firea poporului nostru românesc de pretutindenea. Şi trecutul acestei comune ne arată toate aceste virtuţi strălucind în sufletele fiilor ei, ca o garanţă pentru un frumos viitor.

Venit-au asupra strămoşilor D-voastră pe vremea iobăgiei năimiţi pentru a înstrăinà poporul dela legea strămoşească. Calvinii şi-au fost întemeiat aici biserică, papistaşii de asemenea. Dar strămoşii D-voastră au fost tari în credinţă şi tăria credinţii lor a alungat legea streină. Ca o întrupare luminoasă a stăruinţii în legea străbună, de care a dat dovadă poporul din Aciliu, răsare din negura trecutului figura luminoasă de mucenic neînfricat a popii Ion din Aciliu, înaintaş al meu la acest altar, pe care mai ales se cuvine să-l pomenim cu acest prilej.

Poporul de aici a dat în trecutul său dovezi de mare înţelepciune şi hărnicie. Din sinul său s'au ridicat nu de mult bărbaţi cari au ajuns în fruntea bisericii noastre şi conducători ai vieţii politice naţionale a Românilor din ţara asta.

Aruncaţi aici între dealuri de vitregitatea timpurilor şi de răutatea stăpânitorilor lacomi de pământ de pe vremuri, Acilenii au ştiut prin isteţimea şi hărnicia lor să facă din aceste coaste prăpăstioase, — locuri mănoase, izvoare însemnate de traiu şi bunăstare.

În trecutul apropiat fiii acestei comune şi-au susţinut cu îndărătnicie până când au putut din mijloace proprii aşezămintele de cultură sufletească: biserica şi şcoala, iar pentru a înlesnì înaintarea economică a celor mai lipsiţi au întemeiat, cei dintâi în aceste părţi, o însoţire de credit Raiffeisen.

Toate aceste lucruri au întărit in mine credinţa în poporul din Aciliu şi în frumoasele sale însuşiri.

Această credinţă în popor împreună cu credinţa în Dumnezeu au risipit din mine teama şi mi-au dat liniştea sufletească trebuincioasă şi astăzi când viu între D-voastră, viu cu încredere şi seninătate.

Aduc cu mine şi cea mai curată inimă şi cel mai stăruitor gând ca, pe lângă pânea ce mi-o dă această slujbă, să pot fi şi folositor aici.

Aceasta numai atunci voiu putea-o face dacă voiu găsì şi la D-voastră aceeaşi inimă deschisă şi acelaşi gând curat. Cu acestea să pot biruì şi cele mai mari năcazuri pe cari întâmplările ni le-ar pune în calea vieţii noastre.

Dacă în legăturile noastre ne vom împodobì şi noi cu încrederea reciprocă, cu cureţenia gândurilor şi a inimilor, atunci sunt încredinţat că vom puteà face fapte bune, vom puteà înaintà în toate privinţele şi ne vom face vieţuirea plăcută. Atunci vieaţa noastră nu va fi zadarnică aici, ci va fi spre mulţumirea sufletească a noastră, spre mulţămirea poporului, spre înaintarea în cele bune a tuturor şi spre mărirea lui Dumnezeu.

Pentruca să se poată împlinì toate acestea, este mai întâi de lipsă darul lui Dumnezeu, dela care vine toată darea cea bună. Către el mă întorc deci acum, când îl simt mai aproape, şi-l rog ca precum a revărsat darul său asupra apostolilor săi Petru şi Pavel, a căror pomenire astăzi o săvârşim, şi i-a înzestrat cu duhul înţelepciunii şi al îndrăznelii prin care au biruit lumea şi au făcut să strălucească numele lui Hristos, să reverse şi asupra mea, mai micului slujitor al său, din prisosul după vrednicia sufletului meu, darul său cel nepreţuit, ca şi prin cuvântul şi prin faptele mele să se preamărească numele său cel sfânt, al Tatălui, al Fiului şi al sfântului Duh, Amin.

Preotul ***E. Stoica***, Aciliu.

ORGANIZAREA CONFERENȚELOR PREOȚEȘTI.

«Vom mai revenì asupra acestei chestiuni și pentruca să înlăturăm anumite nedumeriri, ce s'ar puteà furișà în sufletul unora». Astfel își încheie prof. Bălan articolul în chestia organizării conferențelor, unde prezintă o propunere înaintată sinodului arhidiecezan din a. c. și deschide o anchetă în chestie.

Din această făgăduință de revenire, reiese, că ar fi unii, cari primesc cu oarecare rezervă faptul organizării conferențelor, ceeace nu-i de reproșat, considerând pornirile excentrice ale unei părți din preoțimea grupată în jurul unui organ.

Se știe, că organizarea conferențelor derivă din dorul general al preoțimii de a se organizà la muncă. Și acum aceasta se caută în conferențele preoțești organizate, ceeace trebuià să se facă la începutul alarmei. O organizare cinstită și pe baze temeinice și legale a cinului preoțesc e de dorit; dar năcazul zace în faptul, că unii o înțeleg într'un fel, alții într'altul. Chestia dela început nu erà destul de limpezită. Unii erau mai vehemenți și mai puțin precauți, alții mai conservativi și mai precauți. Naivitatea i-a făcut pe unii să creadă, că în 2—3 săptămâni se poate efeptuì organizarea mult dorită a preoțimii. Socoteau că în 2 zile vor adunà toată preoțimea în capitala arhidiecezei, respective a țării într'un mare congres. Nu-și dau seamă nici unii nici alții, că e vorba de organizarea unei tagme, care veacuri de-arândul a fost resfirată și fără vreo legătură mai strânsă, decât doar cea spirituală. Nu știau, că oricărui adevăr decurând aflat i-se *opune rătăcirea învechită*, care în urma obicinuinții a luat caracterul autorității, și de acest păcat nu-i scutită preoțimea noastră. — O organizare pripită, cu porniri vehemente, ar fi fost un dezastru. Motivarea organizării preoțimii fie chiar și în conferențele preoțești cu *întărirea noastră* față de elementul mirean este o greșală capitală, mai ales pentru faptul, că am desbinà biserica vie în 2 părți dușmănoase, din a căror hărțueli condamnabile, ar trage folos ceice caută slăbirea noastră.

Scopul organizării noastre în conferențele preoțești este foarte bine limpezit de prof. Bălan în motivarea propunerii menționate. Fără îndoială nizuința preoțimii de a-și ridicà cu demnitate vaza sa prin cultivarea inimei și a minții, nimenea n'o poate primì cu rezervă. Lupta preoțimii de a-și clarificà idealul activității sale

pastorale, care nu poate fi altul decât cel al ştiinţelor, fericirea neamurilor, nime nu o va contrabalansà.

Preoţii rurali, cari sunt resfiraţi ca nişte simpli pioneri şi prin cele mai labirintice văi ale munţilor carpatini, unde n'au tovarăşi, cărora să-şi descopere toate tainele inimii pline de înalte idealuri, decât poate vre-o carte nouă cu lucruri vechi sau vreun ziar care îi soseşte dupăce toate noutăţile cuprinse în el au luat acum caracterul lucrurilor istorice, simţesc dorul de întruniri cât mai dese şi abià aşteaptă să se întrunească în conferenţe, cari cu cursul lor galopant îi desiluzionează şi-i ştirbesc entuziasmul. Din rapoartele tuturor conferenţelor se vede neîndestulirea preoţimii cu starea de azi a lucrurilor, doreşte şi râvneşte să se ridice din noianul formalităţilor seci la o muncă reală, prin care să se perfecţioneze făcând cunoştinţă mai de aproape cu adevărata sa chiemare, pe care mulţi încă nu o înţeleg în plină măsură, deşì s'a scris atâta despre ea.

In urmare, dupăce prin conferenţele organizate s'ar satisface aşteptărilor juste ale preoţimii de a se adunà într'un mănunchiu bine închiegat, e de dorit ca organizarea lor să se efectuiască, cât mai curând, ţinându-se cont însă de întărirea bisericii noastre naţionale, al cărei viitor e pendent de tăria *morală*, *culturală* şi *materială a preoţilor*.

Şi eu ca unul care dela începutul preoţiei mele am fost pentru o regulare a conferenţelor preoţeşti, vin să-mi expun modestele mele păreri în chestia organizării conferenţelor, mai ales şi pentru faptul că dupăcum văd nime nu şi-a dat cuvântul în chestie, deşì avem atâţia preoţi de vederi şi cu năzuinţe nobile. Am spus şi de altădată în coloanele acestei reviste cum ar trebuì să se reguleze conferenţele preoţeşti, cari aşa cum curg, nu satisfac.

Dupăce organizarea conferenţelor e un progres în evoluţia morală a bisericii şi preoţimii noastre, trebuie să ne cugetăm că în efeptuirea ei să nu facem salturi nepermise, cari vor aveà urmări decepţioniste. Eu socot că, deocamdată, ar fi potrivită o organizare cum o prezint în conturi generale acì mai la vale.

Conferenţele să fie *tractuale*, *cercuale* şi *centrale*.

1. *Conferenţe tractuale* să se ţină 2 pe an: una primăvara prin Maiu sau Iunie şi alta toamna prin Sept. ori Oct., convocate de protopresbiterul concernent pe zi de lucru şi să se înceapă la 8 ore a. m. şi să dureze şi 2 zile, dacă e lipsă.

La aceste să participe din oficiu şi exmişii tractelor învecinate, ce aparţin aceluiaşi cerc de conferenţe. Aceştia se trimit nu pentru control, ci pentru completarea experienţelor pastorale. Prin aceasta ar fi o mai cimentată legătură între preoţii unui ţinut mai extins, dar o şi mai mare seriozitate s'ar observà în tratarea punctelor din program.

2. *Conferenţele cercuale*, după analogia celor învăţătoreşti, să se ţină în fiecare an, convocate de prezidentul ales de membrii conferenţei şi conduse sub prezidiul său, în faţa unui comisar consistorial, care are dreptul controlului și alte drepturi cu cari e investit prin regulamentul afacerilor interne pentru conferenţele preoţeşti. Locul de întrunire vor fi centrele tractuale.

3. *Conferenţele centrale* se vor ţineà în capitala arhidiecezei sub prezidiul arhiereului respective exmisului aceluia. Acestea se vor convocà din 3 în 3 ani. Membrii acestor conferenţe vor fi câte 3 delegaţi din fiecare tract. Pot luà parte la aceste conferenţe ca ascultători şi alţi preoţi.

Fiecărui fel de conferenţe să i se dee câte un comitet ca organ executiv. Aceste comitete vor stà în raport de subordinare. Membrii acestor comitete vor fi reprezentanţii conferenţelor tractuale.

Toate comitetele vor aveà câte un secretar, care va reprezentà conferenţele și care va fi duhul înpintenător al conferenţelor.

Mijloacele materiale necesare la susţinerea şi bunul mers al conferenţelor vor rezultà din rezultatele năzuinţelor preoţimii către scopurile indicate de prof. Bălan în considerantele menţionatei propuneri. Afacerile interne ale conferenţelor se vor regulà prin deosebite regulamente şi ordinaţiuni consistoriale.

Prin conferenţele astfel organizate eu cred, că se vor mai adunà rândurile resfirate ale preoţimii noastre; se va da mai multora prilej de muncă intelectuală, prin ce multe talente, ce între împrejurările de azi se îngroapă în pulverea ocupaţiunilor provocate de împrejurările între cari le-a aruncat soartea, se vor purificà, desvoltându-se spre binele neamului şi bisericii.

Doresc ca organizarea conferenţelor preoţeşti să se întâmple cât mai curând, dar numai pe baze sigure şi convenabile.

Pr. ***Zaharie Manu.***

IN CHESTIA „MICEI BIBLII".

De un timp încoace tulburările în biserica ortodoxă a României se țin lanț. Noi am luat cunoștință despre ele cu multă durere de inimă, fiindcă vedeam cât de mult fac să scadă prestigiul bisericii, al preoțimei și al conducătorilor ei în fața obștei credincioșilor.

Cu această durere am urmărit și tulburările iscate pe urma sentinței ce a rostit-o sf. Sinod asupra scrierii «Mica Biblie». Sub pretext de a apără puritatea principiilor ortodoxiei, cu acea ocaziune am văzut deslănțuindu-se dușmănii și patimi personale împotriva unor bărbați, pe cari îi știm ortodocși în credințele, în activitatea și vieața lor întreagă. Tocmai aceasta ne-a determinat și pe noi, cei cari am iscălit articolul reprodus (după «Românul» Nr. 244) în fruntea acestui fascicol al «Rev. Teol.», să luăm cuvântul și să arătăm, că prin motive teologice mai puțin se pot justifică asemenea porniri.

Acum când cunoaștem în text autentic (Vezi «Biserica ortodoxă română» Nr. 7. pag. 446—474) *darea de seamă* pe baza căreia s'a pronunțat sf. Sinod asupra «Micei Biblii», mă simt dator să o supun unei analize critice și să arăt întrucât a fost motivată sentința sf. Sinod și întrucât am fost în drept să luăm în apărare «Mica Biblie».

Țin însă să declar dela început, că eu voiu tratà chestiunea din punct de vedere teologic-științific, deci expunerile ce vor urmà nu vor fi influențate de sentința sf. Sinod. Mărturisesc că m'a surprins declarația ce a făcut-o «Telegraful Român» (Nr. 121), că «pentru cercurile conducătoare bisericești din arhidieceza noastră... sunt *hotărîtoare* concluzele sf. Sinod al României, *ca organ competent.*» Pe câtă vreme noi nu stăm sub jurisdicția sf. Sinod al României, ci facem parte dintr'o biserică tot pe atât de autonomă ca și biserica ortodoxă a României, e lucru evident că pentru noi *nu sunt hotărîtoare* concluzele acelui sf. Sinod. Din cauza aceasta, declarația «Telegrafului Român», rău precizată în termini, nu poate aveà alt înțeles, decât acela, că cercurile conducătoare bisericești din arhidieceza noastră au încredere în competența teologică științifică a membrilor sf. Sinod și astfel, presupun, că ceeace se hotărește în acel înalt for, e bine motivat.

Această competenţă a sf. Sinod, faţă de care avem respectul cuvenit ca faţă de o înaltă instituţiune bisericească, o recunoaştem şi noi — se înţelege — întrucât ni-se dau dovezi despre ea, iar când e vorba de competenţă ştiinţifică, dovezile *tantum valent, quantum probant.*

Premerse acestea, pot să trec la darea de seamă pe care P. S. Sa arhiereul *Evghenie Piteşteanu* a prezentat-o în calitate de raportor al comisiei biblice a sf. Sinod.

I.

Cea mai gravă acuză ce se poate ridicà în genere în contra vreunei scrieri bisericeşti, e acuza de *erezie.* P. S. Sa arhiereul Evghenie Piteşteanu afirmă în repeţite rânduri că «Mica Biblie» cuprinde erezii şi cearcă să dovedească această afirmaţie.

Inainte de a examinà dovezile ce le aduce P. S. Sa, ţin să lămuresc pe scurt ce se înţelege sub erezie.

Dr. Nicodim Milaş, fost episcop de Zara şi unul dintre cei mai buni canonişti ai bisericii ortodoxe, ne dă următoarea definiţie: «Erezia (αἵρεσις) este respingerea *intenţionată şi îndărătnică a unei dogme* definite din partea bisericei ori acceptarea unei păreri dogmatice greşite, pe care biserica a osândit-o. Pedeapsa bisericească pentru aceasta e anatema.»[1]

Prin urmare erezia se refereşte la substanţa *doctrinei* revelate; ea constă în negarea unui adevăr pe care biserica l-a definit şi îl propune ca *dogmă necesară pentru mântuirea oamenilor,* ori în susţinerea unei teze, a unei păreri, care nu se împacă cu dogmele bisericei. De aici rezultă că celce a redat inexact vre-un fapt istoric, ori a tradus inexact vre-un text biblic, fără ca prin aceasta să fi alterat vre-o dogmă, nu săvârşeşte erezie.

Se poate întâmplà ca cineva să susţie o învăţătură contrară adevărului cuprins în dogme, fără să aibă cunoştinţă despre aceasta. In acest caz avem de a face cu o *erezie materială,* care poate să fie nevinovată. Dacă unuia ca acestuia biserica i-a arătat rătăcirea în care se găseşte şi el s'a lăpădat de ea, atunci rămâne fiiu credincios al bisericei. Dar dacă celce se găseşte în erezie materială, continuă să perziste în ea în mod intenţionat şi cu îndărătnicie, nesocotind învăţăturile şi poveţele ce i le-a dat bi-

[1] Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche, ed. II, Mostar 1905, pag. 490.

serica de a se întoarce la adevăr, atunci unul ca acesta se face vinovat de *erezie formală*, care e considerată ca unul dintre cele mai grele păcate şi se pedepseşte cu exchidere totală din sânul bisericii. Istoria ne arată însă, că şi faţă de ereticii formali biserica a procedat cu blândeţă, s'a apropiat de ei cu învăţături şi cu îndemnuri de a părăsì calea pierzării pe care au apucat, şi numai dupăce toate mijloacele de acest fel n'au folosit nimic, i-a scos din sânul ei. Biserica nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu.

Să vedem acum se pot aplicà aceste criterii ale ereziei la «ereziile» pe cari P. S. Sa arhiereul Evghenie Piteşteanu pretinde a le fi găsit în «Mica Biblie». Trei este numărul lor. Să le luăm pe rând.

1. In cartea Numerii c. 14 v. 21 Dumnezeu întăreşte cu jurământ că, deşì poporul iudeu a cârtit contra conducerii dumnezeeşti şi va fi pedepsit pentru aceasta, totuş scopul ultim şi universal ce l-a avut în vedere prin conducerea specială a poporului iudeu, se va realizà: «mărirea Domnului va umpleà tot pământul».

Formula de jurământ, întrebuinţată de Dumnezeu pentru întărirea acestei promisiuni, în textul ebraic e: *hai-ani*,[1] ceeace în Septuaginta s'a tradus cu ζῶ ἐγώ, în Vulgata cu *vivo ego*, în multele traduceri germane ce le-am consultat (Luther, Keil, Schuster etc.) cu *so wahr als ich lebe* sau simplu *so wahr ich lebe*, în traducerile româneşti cu *viu sunt eu*. «Mica Biblie» traduce cu *pe vieaţa mea* (pag. 83).

P. S. Sa arhiereul Evghenie Piteşteanu scoate de aici concluzia că: «A pune în graiul lui Dumnezeu cel vecinic, că se jură ca oamenii «pe vieaţa mea», este o adevărată erezie şi o falşificare a textului biblic. Să (!se) nesocoteşte inspiraţia Sf. Duh şi constitue erezie la doctrina despre eternitatea lui Dumnezeu cel viu în veci...»[2] Mă mir cum a putut ajunge P. S. Sa la această concluzie, care n'are absolut nici un razim în premisă!

---

[1] *W. Gesenius*, în Hebräisches u. aramäisches Handwörterbuch über das alte Testament, ed. 12 Leipzig, 1895, pag. 234 zice cu privire la această formulă de jurământ (Schwurformel): wenn Gott selbst schwört *hai-ani* (lipsind tipografiei caractere evraice sunt silit să întrebuinţez latine şi pentru cuvintele evreeşti) = so wahr ich lebe.

[2] Cf. Biserica ort. rom. Nr. 7 din 1913, pag. 455.

La ce se provoacă Dumnezeu în formula de jurământ *haiani?* La aceea că El *este viu*, deci *la vieața Sa*, care, se înțelege, este vecinică; prin urmare a zice că Dumnezeu se jură *pe vieata Sa* nu este altceva decât o redare mai pe românește a formulei evraizante «viu sunt eu», dar *nici decum nu este o negare a eternității lui Dumnezeu* ori o nesocotire a inspirației Sf. Duh. Dar P. S. Sa afirmă că e o erezie a pune în graiul lui Dumnezeu, că se jură ca oamenii. Se vede că P. S. Sa nu e tare în Scripturi, căci atunci știà, că chiar formula de jurământ cu provocare la vieață, se întrebuințează și de oameni și cu referire la oameni. D. ex. la II. Impăr. c. 15 st. 21 se zice: *hai-Iahve vehei adonai hamelech = viu este Domnul (Iehova) și viu este domnul meu împăratul*; la Facere c. 42 st. 15 se zice *hai Pharao*, ceeace Gesenius traduce cu: *lebend (ist) Pharao, d. i. beim Leben des Pharao*[1] = viu (este) Faraon, adecă pe vieața lui Faraon; Impăr. c. 1 st. 26 se provoacă la sufletul lui Dumnezeu, zicând: *hei naphșecha adoni* = viu este sufletul Tău, Domnul meu *(Gesenius* l. c. beim Leben deiner Seele, mein Herr). Ce rezultă de aici? Dacă «a pune în graiul lui Dumnezeu cel vecinic, că se jură ca oamenii *pe vieața mea*, e erezie» = atunci, după logica cu care P. S. Sa apreciază «Mica Biblie», rezultă, că chiar sf. Scriptură cuprinde erezii, fiindcă, cum am arătat, și sf. Scriptură pune în graiul lui Dumnezeu formule de jurăminte omenești, cu provocare la vieață. Iată unde am ajunge forțând înțelesul cuvintelor sf. Scripturi!

Cineva poate să facă obiecțiunea, că alcătuitorii «Micei Biblii» puteau lăsà traducerea veche și literală *viu sunt eu*, dar nici un om nepreocupat nu va găsì în formula *pe vieața mea*, o erezie. Eu cred că această formulă a fost acceptată fiindcă e mai pe românește și deci se potriveà mai bine într'o scriere pentru popor cum este «Mica Biblie».

2. «In «Mica Biblie» la pag. 258 r. 5 cetim: «Iisus se îndreptățește.» Noi însă știm și credem, că Mântuitorul Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu cel fără de păcat. Deci cum s'ar puteà să zicem că Fiiul lui Dumnezeu, fiind fără de păcat, se îndreptățește? Numai cine păcătuiește are nevoe de îndreptare».

---

[1] Op. cit., loc. cit.

Aceasta e a doua «erezie» pe care o găseşte P. S. Sa în «Mica Biblie».

E destul însă să observăm legătura vorbei, în care stau cuvintele *«Iisus se îndreptăţeşte»*, puse ca un subtitlu, iar nu ca text biblic, ca să găsim înţelesul lor. La ev. Luca c. 15 cetim că fariseii şi cărturarii cârteau împotriva Mântuitorului, zicând: «acesta pe păcătoşi primeşte şi mănâncă cu ei». Mântuitorul se *justifică* spunând pilda despre păstorul care lasă pe cele nouăzecişinouă de oi, ca să caute pe cea de-a suta, care s'a pierdut; apoi, a doua pildă, despre femeea care mătură toată casa, ca să găsească drahma pierdută.

In loc de *se justifică*, ori, mai poporal, *se apără*, «Mica Biblie» zice *se îndreptăţeşte*. P. S. Sa arhiereul Evghenie Piteşteanu a luat acest cuvânt prin o interpretare silită în sensul că Mântuitorul *se corege*, se îndreptează Mântuitorul însă cu acea ocazie nu s'a cores pe sine, nu a recunoscut o greşală sau un păcat în aceea, că a primit pe păcătoşi, ci dimpotrivă: tocmai *şi-a justificat* apropierea Sa de păcătoşi, pentru cari a venit ca un doftor ca să-i vindece.

Deci nicidecum nu e «erezie» a zice că Mântuitorul se îndreptăţeşte, se justifică, se apără, adecă se arată nevinovat de acuza ce i-se aduce.

3. A treia «erezie», pe care a inventat-o P. S. Sa în «Mica Biblie», zice că se refereşte la *dogma despre învierea Domnului.*

Nu cunosc ce-a scris P. S. Sa arhiereul Evghenie Piteşteanu despre învierea Domnului. Poate vre-o predică. Ştiu însă, că dintre alcătuitorii «Micei Biblii», *P. S. Sa episcopul Nicodem al Huşilor* a tratat această însemnată chestiune în numeroasele scrieri ale P. S. Sale, iar *P. C. Sa arhim. I. Scriban* a scris un foarte frumos şi temeinic studiu despre învierea Domnului, în revista «Păstorul Ortodox» Nrii 13—20 din a. 1905, sub titlul «Cetatea apologeticei creştine».

Acum însă sunt prezentaţi ca «eretici». Şi pe ce motiv? Fiindcă la pag. 311 din «Mica Biblie», povestind pe scurt cum s'a întâmplat strălucita înviere din morţi a Domnului, zic (în şirul 2 şi 3) că «Isus a înviat a treia zi *în revărsatul zorilor*».

Ce ne spun sf. evanghelişti despre timpul învierii Domnului?

Matei (cap. 28, v. 1) zice: «Iară Sâmbăta târziu, *când se lumină de ziua întâia a săptămânii*» (adecă de Duminecă) etc.;

Marcu (16, 2) zice: «*Şi foarte de dimineaţă* într'una a Sâmbetelor (adecă: ziua întâia a săptămânii — Duminecă) au venit la mormânt (mironosiţele), *dupăce răsărise soarele*»; *Luca* (24, 1) zice: «Iară într'una din Sâmbete (adecă: Duminecă) *foarte de dimineaţă* venit-au la mormânt»... *Ioan* (20, 1) zice: «Iară într'una din Sâmbete, Maria Magdalena venit-a *de dimineaţă* la mormânt, *încă fiind întunerec*, şi a văzut piatra luată de pe mormânt.

De aici rezultă că, pe când sosise mironosiţele la mormânt, în dimineaţa zilei de Duminecă, Domnul înviase. La ce ceas anume a înviat la începutul zilei de Duminecă, aceasta e greu de ştiut, pe cum spune şi *Pidalionul* pag. 380—82. De sigur nu e o greşelă a spune, că Domnul a înviat «în revărsatul zorilor», înainte de ce sosise mironosiţele la mormânt.

P. S. Sa arhiereul Evghenie Piteşteanu zice însă că: «se poate privì ca erezie «revărsatul zorilor» din «Mica Biblie», întru cât este o abatere dela textul adevărat al sf. evangheliii».

P. S. Sa nu-şi dă bine seama de ceeace se înţelege sub erezie, căci o abatere dela textul Sf. Scripturi nu constitue erezie, dacă prin acea abatere nu se alterează un adevăr dogmatic. Dar în cazul de faţă, departe de a se alterà adevărul dogmei despre învierea Domnului a treia zi, nu avem de a face nici măcar cu o abatere dela «textul adevărat al sf. evangheliii», deoarece în sf. evanghelie nu se spune textual la ce ceas a înviat Domnul. Că ar fi înviat la miezul nopţii, aceasta e *o părere*, iar nu o dogmă de credinţă. Dogmă e adevărul, *că a înviat Domnul* şi că prin aceasta a dovedit dumnezeirea Sa şi ne-a dat chezăşia mântuirii şi a învierii noastre, în nădejdea căreia trebuie să trăim aici pe pământ, lucrând cele bune şi ferindu-ne de rele şi de a face nedreptăţi semenilor noştri.

La acestea se reduc «eresiile» pe cari P. S. Sa arhiereul Evghenie Piteşteanu le-a descoperit în «Mica Biblie». Nici vorbă nu poate fi nici de erezie materială, cu atât mai puţin de erezie formală. Eu cred că însuşi acuzatorul a fost convins despre aceasta, căci altfel ar trebuì să desperăm de pregătirea teologică a unui arhiereu român. Sf. Sinod n'a luat în serios acuza de erezie şi n'a osândit «Mica Biblie» şi pe alcătuitorii ei pentru erezie. Adecă totuş, într'o şedinţă Sf. Sinod a decis că «Mica Biblie» e eretică, dar acelaş Sf. Sinod, în şedinţa din ziua urmă-

toare, la propunerea ministrului cultelor s'a explicat, zicând că acea scriere conţine numai erori de tipar şi redări neexacte de fapte biblice, iar nu erezii.

Despre uşurinţa cu care se joacă un arhiereu ori mai mulţi de-a erezia, cum şi despre raporturile ce ne putem închipuì că există între membrii Sf. Sinod, cari se acuză atât de uşor de erezie — eu nu zic nimic.

(Va urma). *Dr. Nicolae Bălan.*

DIN DURERILE NOASTRE.

Vuetul a trecut. In sufletele răscolite însă, au rămas unele accente înăbuşite, din cari la orice suflare — fie din orice parte — se închiagă sunetul unui «*glas de durere*».

Cauze de ordin naţional şi politic au aruncat la suprafaţă iarăşi discuţii despre chiemarea şi necesitatea preoţilor ca conducători ai poporului, şi pe urma ultimelor alegeri municipale preoţimea din nou s'a văzut acuzată de neîmplinirea datorinţei.

Multele nemulţămiri, de multă vreme tălmăcite şi răspândite tendenţios, au produs în suflete nobile şi la bărbaţi de cea mai înaltă valoare naţională şi poziţie socială nedumeriri, au provocat păreri şi judecăţi foarte puţin măgulitoare pentru statul nostru preoţesc.

Nu cred că s'a uitat, — şi nici nu e permis ca să se uite, ci mai vârtos să servească ca un fel de «memento», — pastorala bunului nostru arhiereu, a Ex. Sale I. P. S. Domn arhiepiscop şi mitropolit Ioan Meţianu, dată sub Nr. 7027/913 Prez., în care, cu adâncă durere părintească, ni-se comunică unele învinuiri grave, ce ilustrul bărbat al neamului dl V. Stroescu, aruncă asupra preoţimei noastre în un răspuns trimis unui preot, ce avuse «imprudenţa» de a se prea încrede în comorile marelui mecenat, cerând un ajutor pentru casa parohială.

Am tot aşteptat, crezând că o peană mai măiastră sau o autoritate mai competentă va sărì în apărarea preoţimei rănită tocmai în autoritatea şi demnitatea ei, şi va căutà să arăte nobilului binefăcător, că învinuirea d-sale nu va fi tocmai exactă, bazată fiind pe informaţiuni şi însinuări tendenţioase, iar acelor «binevoitori» cari pentru preoţimea noastră nu află decât învi-

nuiri şi fel de fel de imputări şi denunţări, să le arete că serviciul lor în felul acesta mai mult strică decât ajută cauzei.

E un semn îngrijitor nemulţămirea câtă se manifestă faţă de tagma preoţească.

Îndeosebi intelectualii şi elita oraşelor sunt cei dintâi cari ne condamnă, păstrând o ţinută rezervată, mândră, aristocrată cu toate ocaziunile, când tocmai o apropiere, un contact mai intim ar trebuì să unească clasele menite a lucrà în interesul şi pentru binele unui popor.

La noi, din contră, nici să aibă preoţii soartea zeilor din Olimp, nu ar puteà fi mai invidiaţi, şi munca lor mai puţin preţuită. Te prinde mirarea când vezi cu câtă uşurătate şi reavoinţă se porneşte la discreditarea intenţionată a tagmei bisericeşti. Şi zău, dacă s'ar pornì o cercetare mai amănunţită a unor lucruri, ar eşì la iveală, că mulţi îşi ascund păcatele în dosul umilinţei şi răbdării evanghelice a preotului năcăjit, care dela înaintaşi a moştenit se vede — suferinţa şi supunerea faţă de toţi chemaţii şi nechemaţii. Unii par a aveà o predilecţie vădită pentru răspândirea de svonuri şi lucruri necuviincioase menite a săpà vaza şi autoritatea preotului, care e bun numai pentru liferarea clienţilor de tot soiul.[1]

Pentru unii ca aceia nu avem decât răspunsul blândului Isus: «Făţarnice, care vezi paiul în ochiul altuia, iar bârna din ochiul tău nu o vezi!»

Durerea noastră însă e nespus de mare, când vedem că faimele răspândite de oameni răutăcioşi şi fără nici o răspundere morală, află răsunet şi în concepţiunile marilor noştri bărbaţi, cum e şi ilustrul binefăcător al neamului dl V. Stroescu.

Suntem siguri, că datele referitoare la gravele învinuiri ce dl Stroescu aruncă preoţimei, nu şi le-a putut câştigà nici din experienţă proprie, nici la faţa locului, ci dl Stroescu, cunoscând preoţimea rea a altor biserici, şi-a generalizat judecata şi asupra noastră, sau a avut nenorocirea de a primì informaţiuni tendenţioase menite a săpà la temelia autorităţii preoţeşti.

O deviare atât de gravă dela chemarea preoţească, ar duce hotărît toată cauza bisericească în prăpastia perzării.

---

[1] Preoţii de ce se angajează la rolul de liferanţi de «clienţi»? N. B.

Dar cum spune însuşi Ex. Sa în numita pastorală: «nu se poate nici presupune că noi am aveà asemenea preoţi, (cari nu s'ar interesà de biserică şi şcoală; ar fi şi foarte lacomi, exploatând pe poporenii lor fără milă şi frică de D-zeu; că ar fi slăbit în credinţa în D-zeu şi oamenii ar dorì să scape de ei... etc. etc.) căci aceia n'ar fi păstori adevăraţi, ci nişte năimiţi, cari nici numele de preoţi n'ar merità»...

Şi nu cred să fie, iar dacă totuşi ar fi, atunci autoritatea bisericească ar aveà cea mai mare răspundere, când ar trece cu vederea astfel de stări anormale şi odioase. Astorfel de persoane n'ar trebuì să li-se îngădue nici în tinda bisericei a intrà, decum în sfântul altar, ca să slujească la cele sfinte.

Iar acum dacă am atins coarda aceasta, voiu să arăt, că sunetul ei strident are cauze mai adânci: Preotul pare ca un spin în ochii multora.

Deschideţi coloanele ziarelor noastre politice de pe timpul alegerilor, şi vă îngroziţi de mulţimea şi felurimea acuzelor. Regimul ca regimul, dar parecă tot dezastrul nostru politic e aruncat în sarcina preoţimei.

Ba că cutare a fost trădător, ba că unul nu a făcut destul, ba că altul nu a lucrat cum trebuià... şi se provocà poporul direct, ca să închidă uşile bisericii pentru acei preoţi. Ba nici capii bisericii n'au fost cruţaţi. Nu voiu scuzà pre cei vinovaţi; întrucât n'au fost la locul lor, şi-au meritat osânda. Să nu se treacă însă cu vederea, că şi bărbaţi mari, conducătorii politici, au comis greşeli şi păcate poate şi mai grave, cari însă iute s'au îngropat, şi ca să nu iasă la iveală s'au pornit acuze şi învinuiri în toate părţile.

Lucru curios! — Când e vorba de vreo cauză mare totdeauna dintâi e preoţimea provocată prin scrisori şi apeluri, ca să alarmeze şi pregătească poporul, să-l însufleţească şi să-l pornească la luptă. Aceasta e menirea, datorinţa sfântă a preoţimei, cum se accentuează totdeauna: «preoţi cu crucea 'n frunte!»...

După izbândă totul s'a uitat. Meritul e al altora.

Şi ca să vedeţi că am dreptate, poftim şi căutaţi în coloanele aceloraşi ziare la «învingerile naţionale», şi nu veţi aflà numindu-se şi vrednicia vre-unui preot.

Dl Dr. X., dl advocat J., distinsul fruntaş din cutare şi cutare loc, a luptat cu desperare, a însufleţit poporul, a alergat fără contenire, s'a jertfit şi s'a expus în fel şi chip... şi dăi apoi pe coarda laudelor şi a osanalelor fără sfârşit. Bietul preot care numai el ştie cât le-a tocat la ţăranii lui puţin încrezători, până abià i-a adus la înţelegerea marilor cauze şi i-a pornit la luptă, acum stă umilit la o parte şi oftează resignat, văzând cum culeg alţii din rodurile ostenelelor sale de ani.

Câţi dintre preoţi nu s'au expus şi ei, ajungând la lucruri mari; fiind târîţi pe la pretură, pe la tribunale în cercetări, violarea domiciliului şi perderea subsistenţei etc. Despre aceia cronica tace. Cel mult o notiţă prizărită, cu o izbucnire de indignare prefăcută, şi totul îşi reià iar mersul de mai nainte. Bietul slujitor poate bate acum pe la cele uşi, milogindu-se şi complimentându-se pe la toţi domnii, cari — acum ne mai având trebuinţă de serviciul lui — îi grăesc de peste umăr, ba mai să nu stea nici de vorbă cu el. Lui nu i-se cuvine nici laudă — la care de altcum nici nu râvneşte — nici îmbărbătare, nici măcar apărarea nu are loc; din contră îşi mai aude şi mustrări: «noi nu-ţi putem ajutà... cine te-o pus să te vâri în astfel de treburi... vei vedeà ce-i face»...

Şi aşà umblă cu amarul în suflet dela Ana la Caiafa. Asemenea cazuri concrete sunt destule.

Cu alte lucruri nu ne umblă mai bine. In cutare sat e slabă şcoala, preotul e vina, că nu se interesează de ea; dincolo ameninţă inspectorul cu sistarea dotaţiunei de stat şi şcoală de stat: popa e om slab că nu face nimic; în alt loc altă calamitate... cine-i cauza? S'ar puteà altul decât popa? El e vina tuturor neajunsurilor; doar poporul e bun şi darnic şi face tot ce-i zici.

Doamne, câtă rătăcire!

Va fi fost vre-odată şi aşa... dar astăzi, când curentele socialiste, anticlericale şi indiferentismul religios îşi fac apariţia şi pe la sate, numai noi ştim câte mizerii şi neajunsuri întâmpină un preot şi câte are să sufere, căci după vorba apostolului, el trebuie să fie: «tuturor toate».

E uşor a formà sentinţe la masa verde sau în jurul mesii de biliard, sorbind în tihnă din cafeaua aromată, pe când bietul preot înghite fumul de tămâe ca să înăbuşe alte mirosuri de prin

chiliile scunde, umblă prin frig ori năduşală, bătut de vânt, de ploaie şi zăpadă, luptând din greu cu lipsurile satelor.

Pe lângă acestea pretensiunile din ce în ce tot mai mari şi mai multe pe el îl ating întâi. Şi dupăcum ziceà şi un distins fruntaş al bisericii, lui i-se cere să organizeze la sat tot soiul de societăţi şi reuniuni, să ţină prelegeri şi cursuri de tot felul, să formeze biblioteci şi coruri, să aranjeze şedinţe şi producţiuni, să creeze şi contribue la fonduri, să se înscrie la una, să dea la ceealaltă, să aboneze foi, reviste, cărţi şi încă o mulţime de alte lucruri, cari toate trebuie să le îndeplinească şi pentru cari se cere să jertfească. Că ce face, cum face, poate-le îndeplinì singur toate — la sprijinul învăţătorilor azi prea puţin poate contà, — are de unde dà? nu-l întreabă nime! Are să facă şi să deà, doar de aceea-i popă! Aşa ştiu mulţi, şi cu asta cauza e împăcată.

Şi nici nu ne subtragem noi dela aceste îndatoriri, în aceiaşi măsură obligătoare şi pentru alţii, numai cât pentru îndeplinirea lor se cer anumite condiţiuni de traiu şi existenţă fără prea multe griji şi mizerii de tot felul. Ce uşor e a face pretensiuni şi a dà îndrumări formate cu multă bunăvoinţă în saloanele elegante, bineaerizate şi bineîncălzite, pe când mulţi dintre preoţi, în lipsa unei case parohiale corăspunzătoare, sunt osândiţi a-şi trece anii tinereţelor — dacă nu chiar toată vieaţa — în vreo casă veche, derăpănată, pe care doamna preoteasă nu va şti cum şi pe unde să o mai lipească, ca vântul obraznic să nu-şi vâre nasul.

Toate sunt bune, un lucru însă trebuie bine notat: o seamă şi încă partea cea mai mare din preoţimea de acum, întră încă tinără în lupta vieţii. Iasă din băncile şcoalei cu bogate şi frumoase cunoştinţe teologice, plină de entuziasm şi măreţe idealuri în chemarea de apostoli ai neamului, dar cu prea puţine experienţe pentru viaţa reală, anevoioasă dela sate. Ce decepţie amară îi aşteaptă acolo dintr'odată?

Poporul, nu-i vorbă, e blând şi bun, dar astăzi cam puţin ascultător. Iar de se va întâmplà să să găsească în sat şi semidocţi, sau oameni cari au petrecut un anumit timp pe la oraşe, în străinătate sau America, — şi de aceştia sunt astăzi în tot locul, — apoi tristele experienţe degrabă îi scad entuziasmul şi cruda realitate îl coboară din lumea idealelor. De nicăiri o povaţă, un sfat, o îndrumare. Fă singur cum te va luminà D-zeu. De ai

norocul să o brodeşti, e bine; totul doarme liniştit; de ai greşit vre-un pas: toată lumea îţi sare 'n cap. Şi nu e mirare dacă mai dă şi greş în vre-o direcţiune din cele multe, în cari preotul e chemat să-şi desvoalte activitatea, doar' «om e şi el!»

De câteori, o îndrumare, o îmbărbătare venită la timp, iar pentru popor cuvinte de însufleţire şi indemn de a urmà sfaturile conducătorilor săi naturali, cari sunt preoţii, din partea cutărui fruntaş al neamului, om cu stare şi vază, de câteori zic, un cuvânt bun spus la vreme, ar fi ca un dar ceresc, şi ar cruţà multe sbuciumări zadarnice ale preotului, contribuind la cimentarea legăturilor sufleteşti ale diferitelor clase. Preotul ar aveà mângăere în sprijinul nizuinţelor sale, iar poporul s'ar apropià cu toată încrederea de conducătorii săi văzându-i uniţi: în cugete şi în simţiri.

(Sfârşitul va urmà). Pr. ***Romul Platoş.***

PREDICĂ

rostită la parastasul celebrat în Hunedoara, la 40 zile dela moartea lui Aurel Vlaicu.

«Fiţi desăvârşiţi, precum şi Tatăl vostru din ceruri desăvârşit este».

Duioasele cântări de un adânc doliu şi numărul atât de considerabil de credincioşi din localitate şi chiar din jur, întruniţi în ziua de astăzi în acest lăcaş dumnezeiesc, ne spun, că o profundă jale a atins în timpul din urmă nu numai o parte a poporului nostru din acest comitat, din aceste părţi, dar întreg neamul nostru românesc. Şi în adevăr, iubiţi fraţi, o mai dureroasă şi mai sguduitoare întâmplare nici că ne puteam închipuì, ca şi aceia care, ca un fulger desprins din senin, a lovit înainte de aceasta cu 40 de zile poporul românesc.

Ziua a 13-a a lunei trecute, zi nefericită! Ziua a 13 a lunei Septemvrie zic, ne-a răpit nouă pe una dintre cele mai strălucitoare şi mai preţioase mărgăritare din salba de sărbătoare a neamului nostru. Mândrul Vlăstar din codrul românismului — Aurel Vlaicu, în înălţarea sa uimitoare asupra tuturor celorlalţi arbori şi vlăstări ai acestui codru, s'a rupt şi rostogolit la pământ în acea zi fără de noroc, tocmai în sublimele momente, când el, prin sborul său peste Carpaţi, voià să simbolizeze unitatea culturală a fraţilor săi. În dorul său de a trece bătrânele creştete ale Carpaţilor prin văzduhul fără văi şi coaste, prin văzduhul fără de hotară — el, năzdrăvănul «făt frumos» al poporului român, într'atâta s'a lăsat răpit de acest ideal, de acest dor al său..., într'atâta şi-a încordat puterile de a se repezì în sferele spaţiului suprapământesc, încât, absorbit de puterile

atractive ale altor lumi, nici nu s'a întors mai mult la noi... Că el, adevăratul Vlaicu, s'a dus fără a se mai întoarce, ni-o spune în chip fatal «lăcaşul» lui vremelnic, care s'a întors fără de el la noi, tot sdrobit şi fărâmat..., ne-o spune vasul de lut — trupul stricăcios — în care s'a fost sălăşluit idealistul *suflet* a lui Aurel Vlaicu. Dar vai, la sosirea acestui sălaş pământean — fără locuitorul său, — noi, amăsurat ideilor noastre pământeşti, suntem constrânşi a exclamà cu durere, că Vlaicu al nostru *nu mai este!* De aici suspinul şi nespusa durere, ce-a cuprins un întreg neam, de aici marea de lacrimi a unui întreg popor, care în faţa acestei pierderi e constrâns a recità desnădăjduit cuvintele sftei Scripturi: «căzut-a cununa de pe capul nostru»...

Aceste sentimente de durere ne stăpânesc însă, iubiţi creştini, numai cât timp vom privì la ceeace ne-a rămas — la trupul sdrobit, — şi numai cât timp vom fi robiţi de prejudecăţile înguste ale acestei vieţi pământeşti. Insă îndată ce ne vom întoarce privirile sufletului spre vecinicie şi vom privì acest caz dureros în lumina doctrinelor evanghelice, vom auzì cum un glas dulce ne şopteşte din pragul veciniciei cuvintele: «ce căutaţi voi pe cel viu între cei morţi?» Şi oare nu e adevărat, iubiţi fraţi? Putem noi numì *mort* pe Aurel Vlaicu? Poate fi mort acela, despre care vorbeşte o lume?? Prin trecerea lui catastrofală din imperiul acestei lumi, el, nu numai că n'a murit, dar din contră chiar acum a înviat... Dovadă că astăzi, dela cel mai de seamă fiu al neamului şi până la cel din urmă, toţi recitează numele eroului naţiunei noastre, toţi pomenesc pe martirul unui sublim ideal. Da, iubiţi creştini! în adevăr, acest mult iubit fiu al neamului nu a murit..., nu-l putem «căutà între cei morţi». El, prin spiritul său iscoditor, prin idealul său, s'a făcut nemuritor, nu numai cu sufletul său la Dumnezeu, ci şi cu amintirea sa aici la noi. Şi, după pilda personalităţilor strălucite din trecut, cari pentru a-şi ajunge înaltele ţinte ş'au pecetluit cu sângele lor credinţele profesate, fiind slăviţi ca mucenici, astfel şi iubitul nostru Vlaicu, şi-a înscris numele în catastihul acestor aleşi, cu însuşi sângele său. El este cel mai nou martir românesc al unui vis frumos. Da, Vlaicu al nostru nemuritor s'a făcut, nemuritor pentru poporul românesc şi chiar pentru întreaga omenime, şi nemuritor pentru cer şi vieaţa spiritelor alese, fiindcă el a întrunit toate acele calităţi, cari garantează *nemurirea* atât înaintea oamenilor cât şi înaintea lui Dumnezeu.

In faţa oamenilor şi cu deosebire în faţa poporului românesc, va trece de nemuritor prin faptul, că el, fiul unui simplu plugar, a demonstrat în chip cât se poate de strălucit productivitatea sâmburelui acestui neam ţinut sute de ani în cătuşele întunerecului. Avut-am noi, din darul lui Dumnezeu, capete luminate, inimi mari şi luceferi conducători, cari doriau ridicarea acestui popor alăturea cu alte popoare. Avut-am mulţi bărbaţi, cari pe diferite căi şi prin diferite mijloace căutau a îndreptà spre noi privirile popoarelor luminate şi ţinteau deci a dovedì îndreptăţirea poporului românesc la o soarte mai bună, la un viitor mai strălucit. Aurel Vlaicu

însă — în felul său — putem zice că s'a ridicat asupra tuturor. Sufletul lui iscoditor l-a adus în posibilitatea de a se ridicà sus-sus chiar cu trupul, ca *prin el*, lumea cultă a Apusului să vadă faptice — vrednicia *întreg neamului românesc.*

In faţa lui Dumnezeu s'a făcut nemuritor prin faptul, că a fost un om cu credinţă curată şi cu o vieaţă bună.

Porunca Invăţătorului ceresc: «Fiţi desăvârşiţi, precum şi Tatăl vostru din ceruri desăvârşit este», puţini vor fi înţeles'o şi urmat o, în măsura înţeleasă şi urmată de dânsul... Ţintind spre perfecţiune, el a descoperit lumei muritoare una din marile şi minunatele puteri naturale, pe care «Tatăl cel desăvârşit» cu înţelepciune le-a întocmit «după a sa rânduială». Iată fraţilor, cine a fost A. Vlaicu. Şi acum după cele constatate, să ne întoarcem între noi şi să cercetăm că oare au vre-o bază accentele de cârtire în contra Provedinţei, izvorîte din marea noastră durere pentru moartea lui, că adecă prin această fatală pierdere, bunul Dumnezeu ne-a bătut şi că şi-a întors faţa sa de cătră noi?!.. Nu spre cârtire, ci din contră, spre laudă şi preamărire trebuie să se deschidă buzele noastre, Iubiţi creştini! Au nu ştiţi ce ne spune Scriptura: «Pe celce iubeşte Dumnezeu, pe acela îl şi ceartă»... Auzi frate! Pe cine ceartă Dumnezeu mai înainte îl *iubeşte.* Şi pe noi ne-a certat, prin faptul că ne-a luat pe cel drag şi scump, dar mai *înainte* ne-a iubit, căci ni l-a fost dăruit. Dacă nu ne iubeà Dumnezeu, nu ni l-ar fi dat şi prin urmare nici certarea lui nu ne-ar fi ajuns. Dar ne-a iubit, ne-a iubit mai întâiu şi ne-a iubit mult, pentrucă cu toate că ni l-a răpit şi nu mai avem între noi pe Vlaicu — omul — dar ne-a rămas *mândria naţională,* pentru care «ne vor fericì toate neamurile»... şi «care nu se va mai luà dela noi»... Lăudând deci pe celce ne-a iubit, să exclamăm cu dreptul Iov: «Domnul ni l-a dat, Domnul ni l-a luat — fie numele Domnului binecuvântat!» Amin.

Pr. *George Rain.*

DĂM LĂMURIRI!

In articolul «*In faţa noilor tulburări bisericeşti din România*», publicat în Nr. 244 al ziarului «Românul» şi reprodus şi în acest fascicol al «Revistei Teologice», ceice l-am iscălit, am spus, că turburarea produsă în jurul «*Micei Biblii*» a fost iniţiată de «*doi agenţi ai catolicismului dd. C. Cernăianu şi preotul caterisit St. C. Păunescu*».

Pentru afirmaţia, că aceşti doi domni sunt «agenţi ai catolicismului», ne-a tras la răspundere mai întâi «*Unirea*» (Nr. 119), care declară categoric, că acei domni «nu au absolut nici o legătură cu biserica catolică din ţară»; apoi «*Cultura Creştină*»

din Blaj (Nr. 19) — cari, aşa se vede, se cred bine informate asupra agenţilor catolicismului din ţară.

In Nr. 265 al «Românului», susnumiţii domni ne provoacă, cu un tupeu ce-i caracterizează, să facem dovada acuzaţiunei că ar fi «agenţi ai catolicismului».

Din cele ce urmează se vor convinge cetitorii că cu acei domni, noi nu putem stà de vorbă; dar, pentru lămurirea publicului cetitor dela noi, producem *dovada.*

In decursul regretabilelor tulburări bisericeşti din anii trecuţi din România, acei domni, cari ş'au luat partea de scandal în acele tulburări, au umblat prin Bucovina şi prin apucături viclene au reuşit pe un moment să se prezinte înaintea unor membrii ai clerului de acolo ca nişte luptători desinteresaţi pentru îndreptarea relelor bisericeşti din ţară. Venerabilul arhimandrit Teofil Pătraş dela mănăstirea Putna, indus în eroare de C. Cernăianu, a cerut dlui N. Iorga explicaţii asupra stării lucrurilor. Din răspunsul dlui N. Iorga cităm următoarele:

«*E absolut evident* că propagandistul Cernăianu, trecut la catolicism, cum o dovedeşte cartea prin care atacă tot trecutul bisericii noastre — ceteşte-o, părinte Pătraş! — şi însuş mi-a declarat când am refuzat a-l primì la Văleni, se amestecă în lucrurile bisericii ortodoxe, care nu-l mai privesc odată ce a părăsit-o.

«*E absolut evident* că el urmează linia de purtare trasă de advocatul Mariu Theodorian din Bucureşti, care e catolic şi a smomit dela legea lor două călugăriţe.

«*E absolut evident* că foaia «România Creştină» se serveşte de cele mai josnice arme, scrisori furate şi asigurări inventate, pentru a batjocorì personal pe oricine supără propaganda în serviciul căreia stă.

«*E absolut evident* că şi preotul Păunescu, asociat cu Cernăianu, are o atitudine necuviincioasă faţă de acela pe care l-a recunoscut de şeful său politic şi faţă de cea mai însemnată figură din Biserica noastră de azi, părintele Scriban.

«*E absolut evident* că oamenii cari inscenează afaceri scandaloase când unui episcop, când altuia, atunci când ei nu pot chiemà la juraţi ca lumea aceastălaltă şi nu pot polemizà prin presă, lucrează la compromiterea bisericii ortodoxe şi deci la înaintarea catolicismului, ori a grosolanului ateism al presei jidoveşti».

Aceste constatări le face dl Iorga în «Neamul Românesc» Nr. 125 dela 4 Noemvrie 1911.

C. Cernăianu a publicat «un studiu istoric» *Biserica şi Românismul,* Bucureşti, Tipografia profesională Dimitrie C. Ionescu

1909, pe o extensiune de 168 pag. In acest pretins «studiu istoric» — cum zice dl N. Iorga — caută să arate că *biserica ortodoxă a fost o pacoste pentru Români*. Pentru a-mi complectà dovada dau recensiunea pe care dl N. Iorga a făcut-o acestei scrieri tendenţioase, drept răspuns dat unor teologi bucovineni induşi în eroare de Cernăianu. E următoarea:

«Iată cum judecă dela început autorul. «După terminologia slavonă, care ne-a rămas, după sila cu care ni-a prigonit limba şi cultul latin, ne este deajuns ca să ne dăm sama ce rost deosebit începe a aveà, pentru românism, biserica de acum înainte din punct de vedere naţional». Lăsând la o parte grija culturii şi a literaturii, dela o vreme în formă naţională, lăsând la o parte paza bunelor moravuri, lăsând la o parte pe mucenici şi sfinţi, lăsând la o parte tot ce e bun în biserica ortodoxă, el insistă asupra părţilor de umbră şi face răspunzători pentru dânsa, nu oameni, produşi de un anume mediu sau purtând anume infirmităţi morale individuale, ci Biserica ea însaş, care în ortodoxia ei ar fi avut germenul tuturor relelor, care ea însaş ar fi pornit duşmăneşte, aceasta cerându-i-o esenţa ei chiar, pentru a distruge un neam pe care catolicismul latin erà gata să-l salveze. «Vremi vrednice de fapte şi compătimire» (p. 47) sunt acelea în care Biserica ni-a dat o artă. Nicodim, trezitorul culturii bisericeşti în singura limbă firească pentru timp şi împrejurări, Sfântul Nicodim «rămâne pentru poporul sârb şi pentru slavonism». Toţi cei de pe lângă el sunt «ceata de ucenici sârbi». Desvoltarea limbii noastre el a împiedecat-o cu voinţă, bietul om sfânt care trăià în vremuri când dogma limbilor sacre nu se puteà înlăturà de nimeni...

Ardealul începe literatură religioasă în româneşte numai fiindcă erà «mai aproape de Apus». Ce se lucrează în această limbă a noastră dincoace de munţi e numai un ecou, o «reacţiune» a influinţii «apusene» (pg. 4). Mişcarea lui Varlaam «n'a avut pentru limba română vreun rezultat mai mare». Aceşti oameni providenţiali «stăruiau în menţinerea slavismului şi culturii slavone»; când ei făcuseră tot ce se puteà face omeneşte, în marginile unor prejudecăţi fatale pe care ei nu le creaseră! Dosofteiu, marele Mitropolit, e lăsat aproape cu totul la o parte — cinci rânduri şi o citaţie! (pg. 68), — căci nu-i convine propagandistului mascat, care nu uită însă că Tirolesii făceau «bivol» pe Mitropolitul Gheorghe Movilă. Şi astfel se ajunge la concluzia: «Pe cât însă Românii au apărat oxtodoxismul, pe atâta acesta i-a năbuşit ca Români, le-a umilit graiul, le-a oprit orice cultură a sufletului românesc, făcând din acest popor, îndepărtat între popoare vrăjmaşe dela sânul mumei latine, un popor în adevăr nefericit şi oropsit» (pg. 71). Şi în notă un citat din dl Vladimir Ghica, precum se ştie trecut la catolicism, dar în chip onest fără a-şi mai permite amestecul în rosturile Bisericii noastre.

Ceeace e bun în cultura noastră vine dela «şcoala catolică din Polonia şi Ungaria» (pg. 74), pe când nu dela caracterul catolic, ci dela cel

husit, luteran, calvin, al vecinilor ne vine această înrâurire. Dar ce-i pasă falsificatorului! Pentru el, mai departe, e numai cărturărie şi demoralizare grecească. Tot ce poate înjosì Biserica noastră în trecut e strâns cu îngrijire. Fie G. M. Ionescu, fie Gion, oricine-i iese în cale cu o anecdotă, e bine primit, numai ortodoxia să fie batjocorită. Tot răul dela Greci Biserica trebuie să-l plătiască (pg. 91), bine înţeles nu şi cea catolică din acele timpuri, despre turpitudinile căreia, adesea superioare celor ce se pot găsì în Biserica răsăriteană, sunt pline paginile volumului de *Studii şi documente*, I—II. şi ale lui Bandini, pe cari vicleanul nostru se fereşte a le atinge cu un singur cuvânt! Metropoliţii buni sunt doar «stâlpi cari se înalţă luminoşi peste câmpuri de neagră ruină» (pg. 107). Şi, cu o perfectă viclenie iezuită, omul se plânge dureros: «E mare durerea noastră dar aşa este adevărul şi datori suntem să-l spunem aşa cum este» (p. 111). Şi adevărul e, de fapt, altul: anume că şi o Biserică şi alta valorează în ce priveşte cultura şi morala cât valorează vremile şi rasele în care se coboară, şi deci a împovără numai pe una pentru a lovì pe cealaltă e o strigătoare nedreptate. Dar, două rânduri mai departe, cade şi masca: «Ortodoxia deci din punct de vedere naţional ne-a vătămat extraordinar de mult, aşa cum vatămă azi fraţilor noştri din Basarabia şi Serbia, a căror limbă aproape se pierde» — vezi, *numai* de aceea! — «*şi aşa cum e prilej nenorocit şi pentru Românii din Bucovina, din fondurile româneşti ale căreia se ridică cotropitor rutenismul*» (când atâţia Ruteni sânt uniţi şi se fac ortodocşi din interes!) Vă plac poate aceste rânduri, domnilor luminători ai Bisericii ortodoxe din Bucovina?

În alt capitol Cernăianu citează pe toţi Vlădicii noştri uniţi cu Roma şi caută a dovedì că ţara întreagă îi urmase (p. 118). Duşmanii Unirii religioase sunt «partidul sârbesc» (p. 119). Dacă Biblia s'a tradus la 1688 (şi se traduce şi înainte), nu o ceată întreagă de clerici lucrează la ea, ci numai Stolnicul Cantacuzino, care trece ca unit pentru câteva scrisori de complesenţă (p. 187). Turcii şi Ungurii au susţinut ortodoxia la noi (p. 121). Unirea cu Roma în Ardeal înseamnă «scăparea de calvinism», deci de ungurime (când calvinismul recomandà întrebuinţarea limbii fiecării naţii!) «Unirea a pus la dispoziţia Românilor toate binefacerile culturii apusene». Nimic din tristele urmări de desbinare, din scandalurile preoţimii unite, care erà la fel ca cealaltă. De aici înainte cartea mea «Istoria Bisericii» e părăsită, şi autorul aleargă aiurea după certificate favorabile Unirii, în care vede numai catolicismul roman. «Cel mai fericit rost naţional şi cultural e atins» (p. 134). Şi, pentru a se ascunde tot binele din ortodoxia ardeleană şi de dincoace de munţi, scriitorul nu pomeneşte nimic de sfinţenia lui Paisie, de îngereasca vieaţă a lui Iacov I-iu, de marele, bunul şi binefăcătorul Veniamin, de tipografii, de şcoli, de imensa operă literară îndeplinită de biserica «grecească» de aici! Dacă Ilarion a ajutat pe Tudor, e pentru a servì pe Ruşi: nimic curat nu poate fi găsit doar la Răsăriteni! Iar la sfârşit se doreşte «Biserica lui Hristos», «alta» Nu e nevoie să-l întrebăm care.

Şi ăsta vă e icoana, domnilor teologi ortodocşi?

Eu am judecat această carte, deşi nu-s teolog, nici n'am misiune în Biserică, drept un atac împotriva ortodocsiei, şi mi-am arătat limpede părerea, că de astea, de propagande streine, de trecere la Unire, de dispute asupra lui *filioque* n'avem vreme. Am spus cândva[1] că Biserica latină dacă am fi primit-o cu toţii la început, ni-ar fi adus servicii. Dar *n'am* primit-o. Acum ortodocsia e întreţesută cu tot trecutul nostru. Şi Dumnezeu ştie dacă n'am aveà astăzi, cu catolicismul, soartea Polonilor şi Ungurilor, în cari ne-am fi pierdut poate! Vorba e: ortodocsie a fost, ortodocsie este, ortodocsie rămâne. Iar, când l-am văzut pe Cernăianu la congresul nostru de constituire, i-am spus-o în faţă, privindu-l în ochi. Şi, când a venit la Văleni să mă întrebe după sistemul d-sale, i-am pus neted întrebarea: eşti ori ba ortodox, şi *mi-a declarat, că e unit.* Atunci l-am lăsat: afară. Că a mers apoi pe la preoţi ortodocşi, după certificate de spovedanie, — e capabil!

Să ne înţelegem, domnilor. Eu admit credinţa oricui. Am prietini uniţi, catolici şi protestanţi şi calvini. Fiecare e om foarte onorabil din punctul lui şi din punctul meu de vedere. Dar să nu *mintă!* Să nu-şi ieà de o parte certificatul ortodox, iar de alta să scrie cu patimă împotriva ortodocsiei! Fiindcă altfel aceeaş perfidie îl va face să puie portretul părintelui Scriban pe foaia primă a pamfletului său şi să însinuieze împotriva sa mai departe, ori să înceapă cu laude la adresa mea pentru a fi ceva mai încolo un insultător ordinar, prin condeiul său ori al lui Păunescu!» (Vezi: «Neamul Rom.» Nr. 128—29 dela 11 Nov. 1911).

Pe urma acestor lămuriri, cred că nu se va aflà la noi cetitori, cari să nu fie clarificaţi asupra rolului trist ce şi l-au luat dd. C. Cernăianu şi St. C. Păunescu. Noi nu ne-am putut în destul mirà că s'au găsit astfel de membrii ai Sf. Sinod, cari să deà ascultare şi să primească acuze dela astfel de oameni, cari şi astăzi scot foaia lor de scandaluri «România creştină». Un om care a săvârşit astfel de acte de impietate faţă de biserica ortodoxă română, nu merită să fie ascultat.

E adevărat că dl M. Theodorian, advocatul trecut la catolicism, spune în Nr. 254 al «Românului» că a dimis pe C. Cernăianu din calitatea de «secretar» al d-sale. Noi nu ştim dacă C. Cernăianu şi-a schimbat ori ba «convingerile religioase» pe urma acelei dimisii, şi nici nu ne interesează să ştim aceasta. Pentru noi e suficient ceeace ne spune dl N. Iorga, că însuşi Cernăianu *i-a declarat că e unit*, şi cartea acestui din urmă, în care defaimă tot trecutul bisericii ortodoxe române. Că de atunci

[1] Studii şi documente, I—II.

Cernăianu şi-a mai schimbat «convingerile», cum îşi schimbă omul hainele după anotimpuri — îl priveşte şi caracterizează.

In fine pentru liniştea «Unirii», îi promitem, că de altădată vom fi mai precauţi şi o vom întrebà înainte dacă cutare nume se găseşte ori ba în lista «agenţilor catolicismului».

Mai notez că «Foaia Diecezană» dela Caransebeş nu s'a pronunţat în chestia «Micei Biblii» «de partea Sf. Sinod şi deci de partea noastră», adecă a dlor Cernăianu şi Păunescu (vedeţi: întâi Cernăianu şi Păunescu, apoi, de partea dlor, Sf. Sinod!) — cum afirmă greşit aceşti doi domni, luându-se după o notiţă din «Cultura Creştină» dela Blaj, care, probabil, a confundat «Foaia Diecezană» cu «Biserica şi Şcoala» dela Arad. «Biserica şi Şcoala» însă a reprodus articolul nostru şi din partea sa a adăogat numai observaţia, că răul bisericei din ţară are cauze mai adânci decât acelea pe cari le indicasem noi. Cunoaştem şi noi acele cauze şi le-am zugrăvit în broşura «Chestiunea bis. din România şi autonomia bisericei noastre» Sibiiu 1910.

N. B.

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Articolul prim din acest fascicol al «Rev. Teol.» înfăţişează părerile personale ale celor ce l-au iscălit şi, ceeace e de sine înţeles, nu angajază pe nimeni altul pentru acele păreri. In chestia «Micei Biblii», la care se refereşte acel articol, dăm lămuriri la alt loc al revistei.

*

O rugăciune a unui mare învăţat. *Vilhelm Roscher* (născut în a. 1817 în Hanovra), întemeietorul economiei naţionale de astăzi, care a fost profesor la universitatea din Lipsca între anii 1848—1894. ţinând cursuri în decursul alor 90 de semestre şi având în total 35.000 elevi, între cari şi pe prinţul Bülow — a scris odată cuvintele: «Eu mă rog lui Dumnezeu să fie în veci educatorul meu». Ideile morale, cari l-au călăuzit în decursul activităţii sale îndelungate, şi-le-a cuprins în scrierea: «Ideile spirituale ale unui economist naţional», pe care, conform dorinţei sale, a publicat-o fiul său, directorul ministerial Roscher, după moartea tatălui său. In această scriere se găseşte şi o rugăciune, pe care savantul profesor o rosteà în taină scurt înainte de-aşi deschide cursurile în fiecare semestru. Rugăciunea e următoarea: «Iubite Părinte ceresc, nu ştiu de-mi vei da mulţi ori puţini ascultători. Mă rog însă ca, dacă astăzi voiu găsì puţini

ascultători, să-mi dai ajutorul Tău ca să nu mă descurajez şi ca şi pentru puţini să fiu tot atât de mulţumitor, ca şi pentru mulţi. De voiu aveà însă mulţi ascultători, nu mă lăsà ca aceasta să mă seducă la trufie. Fă, ca lucrurile adevărate şi bune ce le voiu spune în lecţiile mele, să prindă rădăcini în suflete şi să aducă roade, iară cele neadevărate să provoace obiecţiuni şi astfel, între toate împrejurările, împărăţia Ta, a binelui şi a adevărului, să crească în mine însumi şi în elevii mei». Toată activitatea sa ş'a considerat-o Roscher ca o slujbă alui Dumnezeu. Un teolog s'a exprimat că, despre cuvintele Domnului: «Nu numai cu pâne va trăì omul», el n'a auzit pe nimenea vorbind cu atâta putere şi pătrundere, cum a vorbit Roscher.

*

Cuvinte înţelepte. *Roosevelt,* fostul prezident al Statelor Unite, cu ocazia unei călătorii ce o făcuse în Egipet a ţinut la universitatea din Cairo, înaintea unui public ales, o vorbire, în care s'a pronunţat şi despre tendinţele tinerilor Egipteni cari studiază în Europa şi cari întorcându-se în patria lor, aduc obiceiurile şi păcatele la cari s'au dedat în Apus. El a spus: «Caracterul e un lucru cu mult mai preţios decât intelectul. Vieaţa curată, bărbăţia, stăpânirea de sine însuş, demnitatea şi curajul moral sunt cu mult mai valoroase decât superioritatea intelectuală». Apoi le-a dat sfatul, să urască răul, ori în ce formă s'ar manifestà el, şi cu stăruinţă şi energie să se întrepună pentru principiile eterne ale dreptăţii, iar între olaltă să trăiască în dragoste — căci fără de acestea nu se poate da progres pe calea spre o civilizaţie înaltă şi sănătoasă.

*

Organizarea bisericească a teritorului câştigat de România. Cu privire la organizarea noului teritor câştigat de România, Sf. Sinod a primit următoarea propunere:

«Având în vedere dobândirea teritorului celui nou;

Având în vedere comunicarea şi cuvântarea dlui ministru al cultelor şi instrucţiunei publice în Sf. Sinod, în ziua de 15 Octomvrie, 1913, propunem ca Sf. Sinod, ca autoritatea centrală bisericească a regatului român, pentru afacerile bisericeşti din noul cadrilater dobrogean, să delege un preasfinţit arhiereu, membru al Sf. Sinod, care cu arhieresc dar, va orânduì cele pentru hirotonii de preoţi şi diaconi, după nevoile bisericeşti din Cadrilater, în înţelegere cu guvernul ţărei. El va face administraţia bisericească potrivit canoanelor bisericeşti, a legilor şi regulamentelor ţărei noastre.

Poziţia sa va fi asemenea ierarhului cu scaun administrativ bisericesc în ţara şi biserica noastră. In slujbele bisericeşti va pomenì în Sf. rugăciuni pe Sf. Sinod, apoi familia regală după formularul admis de sf. Sinod, iar el va fi pomenit ca arhiereu de preoţii din Cadrilater.

Sf. Marele mir pentru bisericile ortodoxe din Cadrilater va fi luat dela prezidenţia Sf. Sinod, adecă Sf. Mitropolie a Ungro-Vlahiei.

Dupăce se va orândui de către Sf. Sinod şi guvern, delegatul va tipări antimise în numele său ca delegat al Sf. Sinod, şi dupăce le va sfinţi, le va împărţi fără plată la toate bisericile ortodoxe din Cadrilater. Aceste antimise vor fi întrebuinţate până la regularea definitivă a organizării bisericii din Cadrilater.

Delegatul Sf. Sinod va aveà un vicar de care se va ajutà în conducerea afacerilor bisericeşti din Cadrilater, iar pentru afacerile judecătoreşti va aveà un consistoriu la fel cu cel de pe lângă scaunele chiriarhale ale ţărei, precum şi personalul necesar pentru administraţie ca: protopopi, revizor eclesiastic şi cel al cancelariei.

La timp se va face împărţirea teritorială bisericească potrivit trebuinţelor.

Toate aceste dispoziţii sunt provizorii până la regularea definitivă a afacerilor bisericeşti în Cadrilaterul dobrogean şi se vor executà prin mijlocirea ministerului cultelor».

Ca administrator provizoriu a fost numit P. Sf. Sa arhiereul *Vartolomeu*, care este şi director al Casei bisericii şi un bărbat cu studii frumoase.

Dl N. *Dobrescu*, profesor la facultatea teologică din Bucureşti, discutând chestiunea organizării bisericeşti a nouei provincii, prezintă (în «*Revista ortodoxă*» Nr. pe Oct. a. c.) două soluţii; 1) să se înfiinţeze o episcopie nouă în Dobrogea, «dacă cu această ocaziune s'ar căutà şi s'ar găsi, spre a fi pus în fruntea acelei episcopii, un cleric şi energic, dar călăuzit şi de-o mare dragoste creştinească, un cleric care să judece temeinic lucrurile şi să priceapă profund oamenii, un cleric, care să aibă întinsă ştiinţă bisericească şi profană, plus ceva sloveneşte, în fine un cleric, care în privinţa moralităţii să fie mai presus de orice bănuială. Pentru o situaţiune excepţională cum e cea de peste Dunăre, ne trebuie un om excepţional». 2) Dacă însă «e vorba să se ocupe şi scaunul nouei episcopii cu clerici susţinuţi de cluburi sau de cine ştie ce combinaţii şi interese lăturalnice, atunci e bine să nu se mai înfiinţeze episcopie nouă, ci să se transforme în episcopia Dobrogei una din episcopiile existente. Dl Dobrescu spune, că ar fi bine, în cazul din urmă, să se transforme actuala episcopie a Dunării de jos în episcopia Dobrogei, având cele 4 judeţe de peste Dunăre, iar celelalte două judeţe de dincoace de Dunăre, să treacă unul la episcopia Huşilor, altul la a Buzăului, cari şi aşa au un teritor mai mic. Reşedinţa nouei episcopii să fie *Silistra.*

*

Al treilea congres anual al societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române din regatul României s'a ţinut de data aceasta la Iaşi, în zilele de 23 şi 24 Noemvrie st. v. cu o deosebită solemnitate şi însufleţire.

Societatea aceasta, care stă în serviciul culturii naţionale şi religioase, în cei trei ani dela înfiinţare a dat roade foarte frumoase. A înfiinţat şi

susține 10 grădini de copii, a întemeiat 18 biblioteci poporale, a ținut conferențe urmate de serbări școlare, a întemeiat două școale secundare de fete, una la București, alta, deschisă acum cu ocazia congresului, la Iași, a sărit într'ajutor văduvelor și orfanilor rămași pe urma ostașilor morți în Bulgaria. Acesta e, într'adevăr, un rezultat mare realizat într'un timp scurt.

În îruntea societății, ca prezidenți de onoare stau mitropoliții țării și mitropolitul nostru, din comitet fac parte distinse persoane bisericești și mireni, apoi dame din societatea înaltă, cari au înțeles să se pună la lucru în ogorul vieții românești și creștinești cu toată căldura inimei lor.

Congresul din acest an a fost o apoteoză a muncii desfășurate în cadrele societății. S'a inaugurat un nou institut de fete, s'au ținut cuvântări și conferințe de bărbați ai științei românești, s'au dat producții artistice, cu concursul d-nei Veturia Triteanu dela noi și s'au luat hotărîri pentru viitoarea activitate a societății.

Noi am fost reprezentați de păr. prot. A. Ghidiu dela Caransebeș, ca delegat al P. S. Sale ep. Dr. Miron Cristea, apoi de păr. prot. I. Teculescu dela Alba-Iulia, care cu ocazia banchetului a ținut o vorbire însuflețitoare și mult aplaudată; au mai luat parte păr. prot. N. Borzea dela Făgăraș, preoții Ioan Comanescu, Ioan Popița și Ioan Nan.

Dorim acestei harnice societăți cele mai strălucite succese și pentru viitor.

*

Nu-ți fie rușine a te rugà! Un bun prieten, care a plecat într'o călătorie mai lungă, îmi comunică între alte impresii și următoarea: «În cupeul în care călătoream patru persoane se aflà între noi și un ovreu. Când s'a luminat de ziuă, eu m'am dus în odaia de toaletă și m'am spălat, iar după mine îndată s'a dus și ovreul. Dupăce s'a întors în cupeu, ni-s'a adresat cu rugarea, în nemțește, să-i dăm voie ca să-și facă rugăciunea de dimineață. S'a luat apoi lucrurile ce le au ei la rugăciune și întors spre fereastră, stând în picioare, a început să rostească în șoaptă rugăciunile prescrise de ritul religiunii sale. În momentul acela, simțindu-mă umilit în fața acelui ovreu evlavios, care erà pătruns de emoțiile adânci ale rugăciunii, m'am întrebat: Doamne, când se va ridicà în sufletele noastre, ale creștinilor, puterea morală la acel nivel, ca ori unde și între ori și ce împrejurări ne-am aflà, să ne împlinim cu evlavie datorințele noastre creștinești, plecându-ne genunchii și înălțându-ne dimpreună cu mânile inima și sufletul spre Tatăl cel ceresc, pe cum au curajul moral să o facă aceasta ovreii?!»

*

Dă cât poți! «Ce ai în mâna ta, Moise»? — «Doamne, n'am decât un toiag cu care mân turmele la pășune». — «Ia-l și-l folosește pentru Mine»! — Moise a ascultat și a săvârșit fapte decât care mai minunate Egiptenii și împărații lor n'au văzut.

«Ce ai în mâna ta, Marie»? — «Doamne, n'am decât un vas cu oleu de nard preţios, pe care vreau să-l folosesc pentru Tine». — Ea a făcut aşa, şi mirosul a umplut nu numai casa întreagă, ci amintirea faptei sale pline de iubire trăieşte şi astăzi în toată creştinătatea.

«Văduvă săracă, ce ai tu în mâna ta»? — «Doamne, n'am decât doi bani; ce e drept e puţin, dar atât e tot ce am şi ce pot să jertfesc pentru creşterea împărăţiei Tale». — Ea a făcut cât a putut şi fapta ei plină de iubire e până astăzi o pildă strălucită pentru cei cu inima deschisă şi o piatră de poticnire pentru cei cu inima închisă ca o pungă.

«Tavifta, ce ai în mâna ta»? — «Doamne, am numai un ac». — «Foloseşte-l şi pe acela pentru slujba mea între oameni». — Ea a facut astfel şi văduvele şi săracii din Ioppe au căpătat vestminte pe urma iubirei ei. (Fap. Ap. 9, 36—43). Şi astăzi serveşte de pildă vrednică să o urmeze femeile creştine.

*

A trăi înseamnă a munci. «De ce te uiţi la soare?» zise un ţăran cătră un tînăr lucrător al său. «El va spune când trebuie să apună, nici mai curând, nici mai târziu. Mai bine te uită la lucrul tău, ca să-l faci bine.» Acest sfat se potriveşte şi pentru lucrătorii pe ogorul larg al împărăţiei lui Dumnezeu între oameni, cari, când vieaţa lor începe a se apropià de apus, se ocupă prea mult cu apusul soarelui. Dar ei nu trebuie să uite lucrul lor. În decursul anilor ei au adunat înţelepciune, experienţe bogate şi puterea de multeori pusă la încercare de-a face binele. Corpul lor a pierdut poate mult din puterea tinereţii, dar el a învăţat totodată cum cruţându-şi energia şi cu o mai mică încordare poate îndeplinì lucruri mari. Mintea lor poate nu are flexibilitatea de mai înainte, dar ideile acum sunt mai ordonate, mai clare şi mai adânci. De aceea, n'avem motiv să ne temem de apusul vieţii noastre şi, îndeosebi, să nu-i înlesnim apropierea prin aceea, că ne ferim de lucru şi nu preţuim lucrurile cari izvoresc din ocupaţia cu interesele şi necesităţile vieţii. Această ocupaţie, cu cât e mai bine ordonată prin experienţele anilor, cu atât te leagă mai mult de vieaţă şi îţi întăreşte puterile. «Nu lăsà lucrul din mână, până ce-l mai poţi ţineà» — e sfatul pe care l dă un medic oamenilor cari au trecut pragul jumătăţii a doua a vieţii lor.

*

Alfred cel Mare, regele Angliei († 901), ş'a formulat programul activităţii sale astfel: «În numele lui Hristos, vreau să dau poporului meu creştin trei lucruri: biserica lui Dumnezeu şi tot poporul creştinesc vreau să aibă parte de o adevărată pace în timpul domniei mele; apoi, tot felul de furt şi nedreptate am să o înlătur; al treilea, vreau să poruncesc ca toate judecăţile să fie făcute cu dreptate şi milă, ca şi bunul Dumnezeu să fie milostiv cu mine şi cu voi.»

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice, date și indigitări tipiconale pe luna Decemvrie 1913.

Duminecă în 22 Decemvrie. Dumineca înainte de naşterea lui Hristos glas 4 voscr. 7, la utrenie: Binecuvântare — cetirea psalmilor — ectenia de începere. La «Dumnezeu este Domnul» troparele dela încheierea vecerniei cu deosebirea, că al învierii se cântă de 2 ori, ectenia - ambele grupe de sedelne din Octoih cu ectenia între ele, polileul — troparele învierii «soborul îngeresc» — ectenie — ipacoiul glasului — sedealna părinților cu «mărire — şi acum», antifoanele glasului cu prohimenul lor — evanghelia utreniei a 7-a — Invierea lui Hristos — psalm 50 catavasiile «Naşterii».

La peasna a 3-a ectenia şi ipacoiul, la peasna a 6-a ectenie şi condacul şi icosul părinților. După peasna a 9-a ectenia, sfetilna învierii, «mărire» — sfetilna părinților, «şi acum» a Inainte prăznuirii. La hvalite 4 stihiri ale glasului de rând şi 4 ale părinților. «Mărire — Adunarea învățăturilor legii», «şi acum — Prea binecuvântată eşti» şi doxologia cea mare, ambele pe troparul glasului 4.

La liturghie: Apostolul şi evanghelia Duminecii înainte de Naşterea Domnului şi **nu a rândului.**

Marți în 24 Decemvrie la vecernie: Inceputul cel obicinuit cu binecuvântare — Impărate ceresc — Sfinte Dumnezeule — Preasfântă Treime — Tatăl nostru — Doamne miluește-ne — Veniți să ne închinăm şi psalmul de sara — «Binecuvintează suflete al meu» şi după acestea ectenia cea mare da începere. După ectenia mare se cântă pe melodia glasului 2. «Doamne strigat-am» cu 8 stihiri ale mineiului şi «mărire — şi acum — August singur stăpânind pe pământ, mulțimea stăpâniei oamenilor a încetat» pe acelaş glas. Vohodul se face cu evanghelia. Urmează după aceasta imnul de sară «Lumină lină» şi prohimenul zilei. Paremiile se cetesc după indigitările cuprinse în mineiu cu stihurile şi cântările «şi pe magi i-au adus ție,» «şi pe magi i-au îndreptat spre închinarea ta». Ectenia mică apoi sfinte Dumnezeule şi apostolul şi evanghelia şi după acestea urmează neschimbată liturghia Sf. Vasile cel mare.

Mercuri în 25 Decemvrie. Naşterea cea după trup a Domnului şi Dumnezeului nostru Isus Hristos. La utrenie: La «Dumnezeu este Domnul» troparul praznicului de 3 ori. După caftisma prescrisă se cântă cele două serii de sedelne a mineiului cu ectenia mică între ele. După a 2-a grupă de sedelne urmează polileul cu pripelele. Ectenia mică, sedealna Polileului «Cel neîncăput nicăirea.» Antifoanele glasului 4 dela praznice cu prohimenul: «Din pântece mai nainte de Luceafăr te-am născut şi stihul lui». După toată suflarea evanghelia dela Mateiu: «Naşterea lui Hristos aşa a fost». «Mărire — Astăzi toate se umplu de bucurie, Hristos născându-se din Fecioară» «şi acum — Astăzi toate se umplu de bucurie, Hristos născându-se în Vifleem». Miluește-mă Dumnezeule — Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace» pe glas 6. Catavasiile naşterii «Hristos se naşte măriți-l». La peasna a treia ipacoiul şi sedealna mineiului, la peasna a 6-a condacul şi icosul praznicului. După peasna a 8-a pripelele mineiului şi nu «ceeace eşti mai cinstită». Ectenia mică — sfetilna praznicului de 3 ori şi hvalitele mineiului cu «mărire — Când în vremea venirei tale pe pământ», «şi acum — Astăzi Hristos în Vifleem se naşte» şi pe melodia antifonului dela glas 2 doxologia cea mare.

La liturghie: In loc de «Binecuvintează», «Unule născut» şi în loc de fericiri se cântă cele trei antifoane ale mineiului. Apostolul dela Gălăteni: «Fraților! când a venit plinirea vremii», evanghelia dela Mateiu: «Dacă s'a născut în Vifleemul Iudeei». Irmosul Naşterii: «Mărește suflete al meu» şi priceasna «Izbăvire a trimis Domnul poporului său.»

Cantor.